

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В КОНТЕКСТІ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ОСВІТИ, ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ

Information Support for National-Patriotic
Education in the Context of
Digital Transformation of Education,
Pedagogy and Psychology

Збірник матеріалів (тез доповідей)
Всеукраїнського науково-практичного семінару
відділу наукового інформаційно-аналітичного
супроводу освіти
ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

Collection of materials (abstracts)
All-Ukrainian scientific and practical seminar of the
Department of Scientific Information and Analytical Support of
Education of the V. Sukhomlynskyi State Scientific and
Educational Library of Ukraine

Національна академія
педагогічних наук України
National Academy of
Educational Sciences
of Ukraine

Державна науково-
педагогічна
бібліотека України
імені В. О. Сухомлинського

V. Sukhomlynskyi State
Scientific and Educational
Library of Ukraine

Київ, 2025
Kyiv, 2025

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
National Academy of Educational Sciences of Ukraine

ДЕРЖАВНА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО
V. Sukhomlynskyi State Scientific and Educational Library of Ukraine

**ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ
В КОНТЕКСТІ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ
ОСВІТИ, ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ**

**Information Support for National-Patriotic Education
in the Context of Digital Transformation of
Education, Pedagogy and Psychology**

**Збірник матеріалів (тез доповідей)
Всеукраїнського науково-практичного семінару
відділу наукового інформаційно-аналітичного супроводу освіти
ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського**

Collection of materials (abstracts)
All-Ukrainian scientific and practical seminar of the
Department of Scientific Information and Analytical Support of Education of the
V. Sukhomlynskyi State Scientific and Educational Library of Ukraine

КИЇВ – 2025
KYIV, 2025

Упорядник:

Лучанінова О. П., доктор педагогічних наук, професор, провідний науковий співробітник відділу наукового інформаційно-аналітичного супроводу освіти ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

Рецензенти:

Журба К. О., доктор педагогічних наук, професор, завідувач відділу національно-патріотичного виховання Інституту проблем виховання НАПН України

Пижик А. М., кандидат історичних наук, доцент, завідувач кафедри новітньої історії України історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, м. Київ

І-74 Інформаційне забезпечення національно-патріотичного виховання в контексті цифрової трансформації освіти, педагогіки і психології : збірник матеріалів (тез доповідей) Всеукраїнського науково-практичного семінару відділу наукового інформаційно-аналітичного супроводу освіти ДНПБ України імені В. О. Сухомлинського / [редкол. О. П. Лучанінова (голова), Я. В. Пилипчук, С. С. Рашидова, Т. І. Годецька, Ю. А. Кравченко, Г. В. Міськов, О. В. Углова] ; ДНПБ України імені В. О. Сухомлинського. Вінниця: ТВОРИ, 2025. 171 с.

ISBN 978-617-552-368-1

Зміст збірника тез за матеріалами семінару спрямовано на реалізацію Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України й дослідження психолого-педагогічного аспекту національно-патріотичного виховання учнівської молоді, дітей в контексті цифровізації і цифрової трансформації освіти.

Збірник зорієнтовано на виконання завдань прикладного наукового дослідження «Інформаційно-аналітичний супровід психологічної науки у воєнний і повоєнний періоди України». Рекомендовано для наукових, науково-педагогічних, педагогічних працівників закладів освіти різних рівнів акредитації, докторантів, аспірантів, бібліотечних фахівців, здобувачів освіти та всіх, кого цікавлять проблеми національно-патріотичного виховання дітей і молоді в Україні.

Матеріали публікуються в авторській редакції. Автори відповідають за правильність і достовірність викладеного матеріалу, цитування джерел, бібліографічних посилань, дотримання принципів академічної доброчесності. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редакційної колегії.

ISBN 978-617-552-368-1

DOI: 10.33407/lib.NAES.id/eprint/745553

УДК 002-028.45:[37.015.3:172.15](477)(082)

© ДНПБ України імені В. О. Сухомлинського, 2025

Compilers:

Luchaninova O. P., Doctor of Sciences (in Education), Professor, Leading Researcher, Department of Scientific Information and Analytical Support for Education, V. Sukhomlynskyi SSEL of Ukraine

Reviewers:

Zhurba K. O., Doctor of Sciences (in Education), Professor, Head of the Department of National and Patriotic Education, Institute of Problems on Education of the NAES of Ukraine

Pyzhyk A. M., Ph.D (in History), Head of the Department of Contemporary History of Ukraine of the Faculty of History, Taras Shevchenko National University of Kyiv

I-74 Information Support for National and Patriotic Education in the Context of Digital Transformation of Education, Pedagogy and Psychology : Collection of Materials (abstracts) / All-Ukrainian Scientific and Practical Seminar of the Department of Scientific Information and Analytical Support of Education of the V. Sukhomlynskyi State Scientific and Educational Library of Ukraine / [editors: O. P. Luchaninova (chairman), Y. V. Pylypchuk, S. S. Rashydova, T. I. Godetska, Y. A. Kravchenko, G. V. Miskov, O. V. Uglova]; V. Sukhomlynskyi State Scientific and Educational Library of Ukraine. Vinnytsia: TVORY, 2025. 171 c.

ISBN 978-617-552-368-1

The collection of abstracts, based on seminar materials, aims to implement the Concept of National and Patriotic Education in the Ukrainian education system, while also researching the psychological and pedagogical aspects of the national and patriotic education of schoolchildren and young people in the context of the digitalization and digital transformation of education. The collection fulfils the objectives of the applied scientific research project 'Information and Analytical Support for Psychological Science in War and Post-War Ukraine'.

Recommended for research and teaching staff of educational institutions of all levels, as well as doctoral students, postgraduates, librarians, students and anyone interested in the problem of national-patriotic education in Ukraine.

The materials are published in the author's edition. The authors are responsible for the accuracy and reliability of the material presented, the citations of sources and the bibliographic references, as well as adherence to the principles of academic integrity. The opinions of the authors may not coincide with the position of the compilers.

ISBN 978-617-552-368-1

UDC 002-028.45:[37.015.3:172.15](477)(082)

DOI: 10.33407/lib.NAES.id/eprint/745553

© V. Sukhomlynskyi State Scientific and
Educational Library of Ukraine, 2025

ЗМІСТ

Вступне слово	12
1. Білецька С. Основні форми і напрями національно-патріотичного виховання під час воєнного стану в професійних освітніх закладах	14
2. Бондаренко А. Національно-патріотичне виховання в умовах війни	18
3. Бондаренко З. Волонтерство як ресурс національно-патріотичного виховання студентської молоді в умовах воєнного стану	20
4. Боровик А. Роль цифрових платформ у формуванні патріотичної свідомості дітей і молоді	24
5. Вараксіна Н. Патріотичне виховання школярів	27
6. Вахняк Н., Лазоренко Є. Казкотерапія як засіб психолого-педагогічного впливу на емоційно-вольову сферу дошкільників	29
7. Вахняк Н., Метлицька Н. Сучасні підходи до формування патріотичних почуттів у дітей дошкільного віку	34
8. Вахняк Н., Сластін А. Арттерапія як засіб формування пізнавальної діяльності дітей з особливими освітніми потребами	39
9. Вахняк Н., Солов'ян Ю. Smart-технології як засіб формування етнонаціональної свідомості у дітей старшого дошкільного віку	43
10. Вахняк Н., Толмачова А. Формування мистецької компетентності молодших школярів засобами цифрових технологій	49
11. Гуралюк А. Інформаційний супровід формування національно-патріотичної компетентності здобувачів освіти	53
12. Денисенко В. Цифрові сервіси для залучення молоді до волонтерських і громадських ініціатив	56
13. Есько Ю. Сучасний спеціальний заклад освіти – одна з умов здійснення успішної соціалізації осіб з особливими освітніми потребами	58
14. Смелянова К. Досвід проведення заходів патріотичного спрямування в умовах сучасних викликів воєнного стану: на прикладі проведення масових заходів КЗ «Центр туризму» ЗОР	62

15.	Єріс Ю. Цифрові сервіси та цифрові платформи патріотичного виховання дітей і молоді в сучасних реаліях воєнного часу	66
16.	Єськова А. У мові – доля нації	69
17.	Жигалюк А. Цифрова трансформація освіти: колекції матеріалів як основа інформаційно-аналітичного супроводу з питань національно- патріотичного виховання	73
18.	Загородній І. Інтеграція художньої літератури і гри в процесі формування соціально-громадянської компетентності в дітей старшого дошкільного віку	76
19.	Касильник Ю. Трансформація підходів до національно-патріотичного виховання у воєнний період: освітній контекст	79
20.	Крашеніннікова Т. Врахування національно-патріотичного виховання в роботі школи ораторської майстерності	83
21.	Кучер І. Цифрові сервіси та цифрові платформи патріотичного виховання дітей і молоді	85
22.	Лапаєнко С. Морально-духовні цінності як ключовий чинник формування патріотизму студентської молоді	87
23.	Лобач Е., Шульга Л. Нетрадиційні техніки малювання як інструмент формування патріотичних почуттів у молодших школярів	92
24.	Лучанінова О. Національна ідентичність українців у воєнний період України	95
25.	Ляшко К. Державна мова як складник національно-патріотичного виховання здобувачів вищої освіти	98
26.	Марченко Р. Освітньо-психологічне забезпечення адаптації студентів до умов навчання в ЗФПО	99
27.	Міськов Г. Інформаційно-освітній супровід патріотичного виховання: вплив цифрових ресурсів на свідомість дітей та молоді під час війни	101
28.	Михальченко І. Національно-патріотичне виховання здобувачів фахової передвищої освіти засобами української символіки	103
29.	Михальченко Н. Розвиток патріотичної рефлексії майбутніх вчителів початкових класів	106

30.	Молчанова О., Михальченко Н. Роль вчителя в розвитку патріотичної самосвідомості молодших школярів	110
31	Мостовий А. Деякі особливості у проведенні виховних годин національно- патріотичного спрямування: зміна парадигми	113
32.	Павлиш Т., Михайлов Р. Цифрова медіаграмотність як інструмент національно-патріотичного виховання в умовах гібридної війни	116
33.	Петровська К. Патріотичне виховання та можливості цифрових платформ в епоху диджиталізації	119
34.	Пилипчук Я. Інформаційно-аналітичний супровід професійної підготовки військових психологів у контексті національно-патріотичного виховання	122
35.	Поплінська А. Роль кібергігієни та медіаграмотності в патріотичному вихованні молоді	124
36.	Пристинська Т. Тренінгові технології в забезпеченні освітньо-психологічного супроводу національно-патріотичного виховання учнівської молоді	127
37.	Пристинський В. Потенціал засобів фізичної культури і спорту в забезпеченні освітньо-психологічного супроводу національно-патріотичного виховання учнівської молоді	130
38.	Рачок А. Державна мова як складник національно-патріотичного виховання здобувачів вищої освіти	133
39.	Рашидова С. Актуалізація розвитку громадянської компетентності педагогів як основи громадянсько-патріотичного виховання здобувачів освіти: теоретичний і джерелознавчий аспекти	135
40.	Самсонова О. Проблема формування моральних якостей у процесі виховання дітей дошкільного віку	138
41.	Самусь Є., Шульга Л. Національно-патріотичне виховання засобами театрального мистецтва в початковій школі	141
42.	Сірик Т., Шульга Л. Роль мистецтва у формуванні національно-патріотичних цінностей у дітей молодшого шкільного віку	145

43.	Сьомик В., Шульга Л. Формування патріотичної свідомості молодших школярів засобами мистецьких проєктів	148
44.	Тараненко Н. Освітньо-психологічний супровід національно-патріотичного виховання у воєнний і повоєнний періоди України	152
45.	Тітаренко С., Лисенко Н. Освітньо-психологічний супровід національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку	153
46.	Терентьєва Н. Вплив інформаційного перевантаження на психологічну стійкість студентської молоді	157
47.	Углова О. Психологічні методики надання першої допомоги освітянам в умовах надзвичайності воєнного стану: інформаційний супровід	159
48.	Ханбекаєв Д. Освітньо-психологічний супровід національно-патріотичного виховання у воєнний і повоєнний час	164
49.	Шульга Л. Взаємодія стейкхолдерів закладу вищої освіти й закладу дошкільної освіти у сфері патріотичного виховання	165
50.	Шульга О. Роль підготовки майбутніх педагогів до застосування штучного інтелекту в професійній діяльності в розбудові єдиного відкритого інформаційного простору освіти	168

CONTENTS

	Foreword	12
1.	Biletska S. Main Forms and Directions of National and Patriotic Education during Martial Law in Professional Educational Institutions	14
2.	Bondarenko A. National and Patriotic Education in Wartime	18
3	Bondarenko Z. Volunteering as a Resource for National and Patriotic Education of Students in Conditions of Martial Law	20
4.	Borovyk A. The Role of Digital Platforms in Shaping Patriotic Consciousness in Children and Youth	24
5	Varaksina N. Patriotic Education of Schoolchildren	27
6	Vakhniak N., Lazorenko Ye. Fairy Tale Therapy as a Means of Psychological and Pedagogical Influence on the Emotional and Volitional Sphere of Preschoolers	29
7.	Vakhniak N., Metlytska N. Modern Approaches to Fostering Patriotic Feelings in Preschool Children	34
8.	Vakhniak N., Slastin A. Art Therapy as a Means of Developing Cognitive Activity in Children with Special Educational Needs	39
9.	Vakhniak N., Solovian Yu. Smart Technologies as a Means of Forming Ethno and National Consciousness in Older Preschool Children	43
10.	Vakhniak N., Tolmacheva A. Developing Artistic Competence in Younger Schoolchildren Using Digital Technologies	49
11.	Guraliuk A. Information Support for the Formation of National and Patriotic Competence in Students	53
12.	Denisenko V. Digital Services for Engaging Young People in Volunteer and Community Initiatives	56
13.	Esco Yu. A Modern Specialised Educational Institution – One of the Conditions for the Successful Socialisation of Individuals with Special Educational Needs	58
14	Yemelianova K. Experience in conducting patriotic events in the context of modern challenges of martial law: the example of mass events held by the Zaporizhzhia Regional Council's Municipal institution Tourism Centre	62

15.	Yeris Yu. Digital Services and Digital Platforms for Patriotic and Education of Children and Youth in the Modern Realities of Wartime	66
16.	Yeskova A. Language – the Destiny of a Nation	69
17	Zhigaliuk A. Digital Transformation of Education: Collections of Materials as the Basis for Information and Analytical Support on Issues of National and Patriotic Education	73
18	Zagorodnii I. Integration of Fiction and Games in the Process of Developing Social and Civic Competence in Older Preschool Children	76
19.	Kasylnyk Yu. Transformation of Approaches to National and Patriotic Education in Wartime: Educational Context	79
20.	Krashennnikova T. Taking National and Patriotic Education into Account in the Work of the School of Public Speaking	83
21.	Kucher I. Digital Services and Digital Platforms for Patriotic Education of Children and Youth	85
22.	Lapaenko S. Moral and Spiritual Values as a Key Factor in Shaping Patriotism Among Students	87
23.	Lobach E., Shulga L. Nontraditional Drawing Techniques as a Tool for Fostering Patriotic Feelings in Younger Schoolchildren	92
24.	Luchaninova O. National Identity of Ukrainians during the War Period in Ukraine	95
25.	Liashko K. The State Language as a Component of National and Patriotic Education of Higher Education Students	98
26	Marchenko R. Educational and Psychological Support for Students' Adaptation to the Conditions of Study at Professional Higher Educational Institutions	99
27.	Miskov G. Information and Educational Support for Patriotic Education: The Impact of Digital Resources on the Consciousness of Children and Youth During Wartime	101
28.	Mykhalchenko I. National and Patriotic Education of Students Pursuing Higher Education through Ukrainian Symbolism	103
29.	Mykhalchenko N. Development of Patriotic Reflection in Future Primary School Teachers	106

30.	Molchanova O., Mikhalchenko N. The Role of Teachers in Developing Patriotic Self-Awareness in Younger Schoolchildren	110
31	Mostovyi A. On Some Features of Conducting Educational Hours of a National and Patriotic Nature: A Paradigm Shift	113
32.	Pavlysh T., Mykhailov R. Digital Media Literacy as a Tool for National and Patriotic Education in Conditions of Hybrid Warfare	116
33.	Petrovska K. Patriotic Education and the Potential of Digital Platforms in the Era of Digitalization	119
34.	Pylypchuk Ya. Information and Analytical Support for the Professional Training of Military Psychologists in the Context of National Patriotic Education	122
35.	Poplinska A. The Role of Cyber Hygiene and Media Literacy in Patriotic Education of Youth	124
36.	Prystynska T. Training Technologies in Providing Educational and Psychological Support for National and Patriotic Education of Schoolchildren	127
37.	Pristynskyi V. The Potential of Physical Culture and Sports in Providing Educational and Psychological Support for the National and Patriotic Education of Schoolchildren	130
38.	Rachok A. The State Language as a Component of National and Patriotic Education of Higher Education Students	133
39.	Rashidova S. Actualisation of the Development of Civic Competence of Pedagogues as the Basis for Civic and Patriotic Education of Students: Theoretical and Source Studies Aspects	135
40.	Samsonova O. The Issue of Moral Education for Preschool Children	138
41.	Samus Ye. National and Patriotic Education Through Theatre Arts in Primary School	141
42.	Siryk T., Shulga L. The Role of Art in Shaping National and Patriotic Values in Younger Schoolchildren	145
43.	Somyk V., Shulga L. Forming Patriotic Consciousness in Younger Schoolchildren Through Art Projects	148

44.	Taranenko N. Educational and Psychological Support for National and Patriotic Education in Ukraine during Wartime and the Postwar Period	152
45.	Titarenko S., Lysenko N. Educational and Psychological Support for National and Patriotic Education of Preschool Children	153
46.	Terentieva N. The Impact of Information Overload on the Psychological Stability of Students	157
47.	Uglova O. Psychological Methods of Providing First Aid to Educators in Emergency Conditions of Martial Law: Information Support	159
48.	Khanbekian D. Educational and Psychological Support for National and Patriotic Education During Wartime and Postwar Periods	164
49.	Shulga L. Interaction Between Stakeholders of Higher Education Institutions and Preschool Education Institutions in the Field of Patriotic Education	165
50.	Shulga O. The Role of Training Future Teachers to Use Artificial Intelligence in Their Professional Activities in Building a Unified Open Information Space for Education	168

ВСТУПНЕ СЛОВО

*Патріотичне виховання – це сфера духовного життя,
яка проникає в усе, що пізнає, робить, до чого прагне,
що любить і ненавидить людина, яка формується.*

В. О. Сухомлинський

27 березня 2025 року в межах програми 17-ї Міжнародної виставки «Сучасні заклади освіти – 2025» та програми Сьомого міжнародного науково-практичного Webфоруму «Forum SOIS – 2025: розбудова єдиного відкритого інформаційного простору освіти впродовж життя» відбувся всеукраїнський науково-практичний семінар «Інформаційний освітньо-психологічний супровід національно-патріотичного виховання у воєнний і повоєнний періоди України».

Всеукраїнський науково-практичний семінар «Інформаційний освітньо-психологічний супровід національно-патріотичного виховання у воєнний і повоєнний періоди України» організовано й проведено відповідно до планових заходів НАПН України. Зміст семінару спрямовано на реалізацію Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України та виконання завдань прикладного наукового дослідження «Інформаційно-аналітичний супровід психологічної науки у воєнний і повоєнний періоди України», розкриття основних ідей, проміжних результатів у частині його підтеми «Теоретико-методологічні засади психології виховання й самовиховання».

Мета і завдання семінару: створення можливостей для участі молоді в заходах патріотичного спрямування; ознайомлення педагогів і здобувачів освіти з інструментами формування нових українців-патріотів; отримання зворотного зв'язку; практики роботи з великою аудиторією одностудентів; створення інформаційного резонансу навколо заходу, підтримка й подальше публічне обговорення проблем освітньо-психологічного супроводу національно-патріотичного виховання у воєнний і повоєнний періоди України.

Проблеми виховання патріотизму в поліетнічному суспільстві, національне патріотичне виховання молоді як головний складник розвитку державності, національна ідея як основа життя, розвитку й стратегії майбутнього

через патріотичне виховання, освітньо-психологічний супровід національно-патріотичного виховання, цифрова медіаграмотність як інструмент національно-патріотичного виховання в умовах гібридної війни – це неповний перелік тем тез, авторами яких є як викладачі, так і здобувачі вищої освіти.

Розуміння психолого-педагогічних аспектів національної свідомості українців підводить нас до реалізації прояву цього процесу – інформаційного забезпечення національно-патріотичного виховання – на практиці, що робить зміст збірника тез за матеріалами семінару актуальним.

«Війна зруйнувала один з головних комплексів українського народу – комплекс меншовартості, неповноцінності, який був штучно нав'язаний радянською ідеологією. Українці нарешті відчули себе справжньою нацією, зі своєю мовою, культурою, неповторним національним характером, здатною мужньо захищати свою Батьківщину, а поняття «патріотизм» і «почуття гордості» за приналежність до спільноти українських громадян в умовах війни наповнилися реальним змістом».

У збірнику йдеться про особливості формування національної самосвідомості студентів університетів, науки про життя в частині усвідомлення молоддю своєї культурної спадщини та цінностей, у тому числі мови й культури, а також відчуття відповідальності за майбутнє України, розвиток патріотизму, підвищення національної гідності, почуття внутрішньої свободи й гордості за рідну землю; формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України.

ОСНОВНІ ФОРМИ І НАПРЯМИ НАЦІОНАЛЬНО- ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ В ПРОФЕСІЙНИХ ОСВІТНІХ ЗАКЛАДАХ

Білецька Світлана
викладач суспільних дисциплін,
Центр підготовки і перепідготовки
робітничих кадрів №1, м. Кривий Ріг
Дніпропетровська область

У період війни, яку російська федерація розв'язала і веде проти України, виникає нагальна потреба в переосмисленні зробленого й здійсненні системних заходів, спрямованих на посилення національно-патріотичного виховання дітей та молоді – формування нового українця, що діє на основі національних та європейських цінностей.

У Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді зазначено: «Національно-патріотичне виховання дітей і молоді – це комплексна системна і цілеспрямована діяльність органів державної влади, громадських організацій, сім'ї, освітніх закладів, інших соціальних інститутів щодо формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави. Найважливішим пріоритетом національно-патріотичного виховання є формування ціннісного ставлення особистості до українського народу, Батьківщини, держави, нації» [1].

Утвердження української національної та громадянської ідентичності є одним із складників забезпечення національної безпеки України.

Моделі національної та громадянської ідентичності співіснують в нашій державі, про що свідчать події війни в Україні, яку захищають люди різні за національністю, але свідомо вибирають ідентичність українського етносу.

Суть української моделі формування ідентичності в нових реаліях полягає в остаточній деколонізації виховного процесу на інтегрований основі шляхом позбавлення від радянського змісту, форм і методів педагогічного впливу на

здобувачів освіти. Відповідно до Указів Президента України, Стратегії національно-патріотичного виховання, Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді, наказів і листів Міністерства освіти і науки України згідно з методичними рекомендаціями здійснюється національно-патріотичне виховання здобувачів освіти [2]. Основні форми національно-патріотичного виховання, які використовуються у професійних закладах, охоплюють широкий спектр заходів, спрямованих на формування у здобувачів освіти почуття патріотизму, національної свідомості та готовності до захисту Батьківщини:

1. Навчально-виховні заходи:

- уроки патріотичного виховання: заняття, присвячені історії України, національним героям, символіці, традиціям (Закон України «Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у XX столітті», Постанова про відзначення пам'ятних дат і ювілеїв у 2024 – 2025 роках, Укази Президента України);
- науково-дослідницька робота (дослідження історії Криворіжжя, регіону)
- тематичні тижні та місячники: організація заходів, присвячених визначним історичним подіям, національним святкам;
- інтелектуальні ігри та вікторини: проведення змагань на знання історії, географії, культури, традицій України (участь у Всеукраїнських конкурсах національно-патріотичного спрямування «Захисники та захисниці України», «Ми – Патріоти України!», «Я – козацького роду», «Розумна Україна»);
- літературно-музичні композиції: постановки на патріотичну тематику з використанням віршів, пісень, музики.

2. Військово-патріотичні заходи:

- військово-спортивні ігри: організація змагань, спрямованих на розвиток фізичної сили, витривалості, навичок військової справи. (гра «Сокіл» («Джура»);
- зустрічі з ветеранами війни та учасниками АТО/ООС: проведення бесід, лекцій, зустрічей з людьми, які захищали Україну;
- відвідування музеїв: віртуальні екскурсії до культурних закладів, пов'язаних з історією українського війська (Криворізький Музей Героїв АТО, музей російсько-української війни, краєзнавчий музей).

3. Громадянсько-патріотичні заходи:

- волонтерська діяльність: участь у проєктах, спрямованих на допомогу військовим, внутрішньо переміщеним особам, людям, які опинилися в складних життєвих обставинах (акції «Зігрій Захисника», пункт допомоги ВПО «Хелпер центр»);
- участь у громадських акціях і флешмобах: залучення до заходів щодо підтримки національної ідеї, патріотичних цінностей.

4. Культурно-мистецькі заходи:

- відвідування театрів, виставок: організація екскурсій до місць, де можна ознайомитися з історією та культурою України;
- участь у фестивалях і конкурсах: залучення до заходів щодо підтримки української культури та мистецтва;
- перегляд фільмів та прослуховування музики патріотичного спрямування: використання творів мистецтва для формування патріотичних почуттів;
- вивчення української мови та літератури: поглиблення знань про національну культуру через вивчення мови та літератури.

Із арсеналу форм і методів виховної роботи пріоритет надається тим , які спонукають здобувачів до вияву активності, ініціативи й самостійності.

Участь у Всеукраїнських конкурсах національно-патріотичного спрямування «Я – козацького роду», «Захисники та захисниці України», «Ми – Патріоти України» уможливило ознайомлення здобувачів освіти з цікавими фактами про Україну та досягненнями українців. Адже наша Батьківщина – велика країна, з містами, селами, чудовими, добрими людьми та з величною історією, яку можна з впевненістю вважати однією з найгероїчніших та найтрагічніших у світі. Красна робота посідає важливе місце в національно-патріотичному вихованні, Зокрема, ознайомлення з історією рідного краю, дослідження Криворіжжя сприяє прищепленню інтересу до історії, вихованню любові й дбайливого ставлення до рідного краю, його історії, поваги до народних традицій і звичаїв, фольклору, шанобливого ставлення до природи.

Ключові засади національно-патріотичного виховання спираються на актуальні потреби суспільства в умовах війни з урахуванням нових викликів та

можливостей. Серед пріоритетних напрямів можна виокремити:

1. *Посилення громадянської стійкості та критичного мислення*: розвиток навичок інформаційної гігієни, протидії дезінформації та пропаганді; формування здатності до аналізу суспільно-політичних подій, усвідомлення власної ролі в житті країни; виховання відповідальності за інформаційний про

2. *Військово-патріотичне виховання в умовах війни*: поглиблене вивчення історії російсько-української війни, героїчних сторінок боротьби українського народу; формування поваги до Збройних Сил України, інших військових формувань, ветеранів війни; підготовка до захисту Батьківщини, формування навичок цивільного захисту; активне залучення ветеранів війни, волонтерів до виховного процесу.

3. *Національна ідентичність та культурна спадщина*: зміцнення національної свідомості на основі вивчення української мови, історії, культури, традицій; виховання поваги до національних символів, цінностей, культурної спадщини; розвиток міжкультурного діалогу, толерантності, поваги до інших народів.

4. *Духовно-моральне виховання*: формування високих моральних якостей, зокрема чесності, справедливості, милосердя, відповідальності; виховання поваги до людської гідності, прав і свободи; формування активної життєвої позиції, готовності до надання допомоги іншим.

5. *Громадянська активність та волонтерство*: залучення до волонтерської діяльності, надання допомоги ЗСУ, внутрішньо переміщеним особам, іншим категоріям громадян; розвиток навичок командної роботи, лідерства, соціальної відповідальності; формування активної громадянської позиції, готовності до участі в розбудові демократичної України.

6. *Екологічне виховання в умовах воєнного стану*: формування екологічної свідомості, відповідального ставлення до природи; виховання дбайливого ставлення до природних ресурсів, особливо в умовах війни; участь у природоохоронних заходах, відновленні екосистем.

Ефективність формування патріотичної особистості в умовах війни та миру в закладах професійної освіти забезпечує поєднання комплексу форм і заходів, а саме: використання сучасних педагогічних технологій, інтерактивних методів навчання,

виховання, активне залучення здобувачів освіти до проєктної діяльності, дослідницької роботи, співпраця з громадськими організаціями, волонтерськими рухами, ветеранськими організаціями, психологічна підтримка учнів, формування стресостійкості. Це забезпечує розвиток патріотичної свідомості та відповідальності, почуття вірності, любові до Батьківщини, поваги до національних, історичних, культурних і духовних цінностей українського народу, його історико-культурного надбання і традицій, державної мови та державних символів України, турботи про спільне благо, природу, збереження та шанування національної пам'яті, формування активної громадянської позиції.

Список використаних джерел

1. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України: затв. Наказом МОН України від 06.06.2022р. №527. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#Text> (дата звернення: 04.04.2025).
2. Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності : Закон України від 13.12.2022 р. № 2834-IX : станом на 01.01.2025 р. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/t222834> (дата звернення: 04.04.2025).
3. Трефяк Я. Методика краєзнавчої роботи в школі // Історія в школах України. 2002. №1. С. 33–37.

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ

Бондаренко Анастасія

здобувач вищої освіти,

Український державний університет науки і технологій,

м. Дніпро, Україна

(науковий керівник: Ольга Лучанінова,
доктор педагогічних наук, професор)

Національно-патріотичне виховання є ключовим елементом формування громадянської свідомості та національної ідентичності, особливо в умовах воєнного і повоєнного періодів України. Освітньо-психологічний супровід цього процесу відіграє вирішальну роль у забезпеченні стійкості та єдності суспільства. У контексті російсько-української війни питання національно-патріотичного виховання набуло особливої гостроти. Ратифікована в червні 2022 року Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України та

заходи щодо її реалізації до 2025 року декларують орієнтацію держави на цінності національної ідеї та активного патріотизму, що сприяє формуванню націєцентричного світогляду громадян, необхідного для подолання зовнішнього ворога та розбудови сильної держави.

На основі аналізу нормативно-правової бази виявлено що в законах України «Про освіту» і «Про повну загальну середню освіту» недостатньо акцентовано увагу на національно-патріотичному вихованні. Концепції національно-патріотичного виховання 2015 і 2022 років трактують це поняття надто широко, з урахуванням духовно-морального, громадянського та екологічного виховання. З огляду на це ускладнено реалізацію компетентнісного підходу в патріотичному вихованні старшокласників, що потребує внесення змін до Державного стандарту освіти для чіткого акцентування на завданнях національно-патріотичного виховання [2].

Заклади освіти відіграють ключову роль у формуванні патріотичної свідомості молоді, особливо в умовах воєнного стану. Системне й безперервне виховання патріотизму на всіх рівнях освіти, від дошкільної до вищої, є пріоритетним у вихованні свідомих і відповідальних громадян та потребує не лише вивчення історії та культури України, а й активного залучення учнів до діяльності, що сприяє розвитку національної свідомості, моральних цінностей та готовності захищати й розбудовувати свою країну [1].

У повоєнний період особливо важливим є забезпечення психологічної підтримки молоді, яка пережила травматичні події. Освітньо-психологічний супровід має бути спрямований на адаптацію учнів до мирного життя, відновлення почуття безпеки та довіри, формування позитивного образу майбутнього, що передбачає індивідуальні та групові консультації, тренінги з розвитку стресостійкості та емоційної компетентності, а також інтеграцію патріотичних цінностей у навчальний процес. Національно-патріотичне виховання в умовах воєнного і повоєнного періодів України є невід'ємним складником формування стійкого та єдиного суспільства. Освітньо-психологічний супровід цього процесу забезпечує не лише передавання знань

про національні цінності, а й підтримку емоційного та психологічного здоров'я молоді, що є запорукою успішної розбудови держави.

Список використаних джерел

1. Белан С. Національно-патріотичне виховання дітей та молоді в закладах освіти в умовах воєнного стану. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка*. 2024. № 185/186. С. 201–206. DOI: <https://doi.org/10.58407/visnik.242937>.
2. Свйонтик О. О. Національно-патріотичне виховання старшокласників в Україні у роки російсько-української війни (2014–2024): проблема реалізації компетентнісного підходу. *Педагогічна Академія: наукові записки*. 2024. № 10. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.13856757>.

ВОЛОНТЕРСТВО ЯК РЕСУРС НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Бондаренко Зоя

кандидатка педагогічних наук, доцентка,
факультет психології та спеціальної освіти
Дніпровського національного університету
імені Олеся Гончара,
м. Дніпро, Україна

Питання дослідження національно-патріотичного виховання молоді в умовах закладу вищої освіти завжди є важливим і актуальним. Сьогодні – це надважливе питання. Саме волонтерство як добровільна діяльність та прояв благодійництва може стати тим ресурсом, який дасть можливість здобувачеві вищої освіти у практичній діяльності здійснити добрі дії та набути відповідних компетентностей майбутнього фахівця в галузі освіти, справжнього громадянина нашої країни.

Цілком зрозуміло, що успішна організація волонтерської роботи в колективі здобувачів вищої школи потребує вивчення історії питання, міжнародних і вітчизняних традицій, спеціальної літератури, нових технологій волонтерської діяльності тощо. Актуальність проблеми волонтерства полягає у тому, що студенти-волонтери є не тільки добровільними помічниками, які розуміють та добре відчують психоемоційні стани інших людей під час війни, й приходять їм на допомогу, а й є активними громадянами українського

суспільства, патріотами рідної держави, сумлінними й жертвними. Волонтерство – це можливість професійного зростання й саморозвитку, що допомагає виховувати, формувати себе як гуманну й культурну, ціннісно-орієнтовану особистість із здатністю та бажанням творити й щиро допомагати постраждалим. Для молодих людей важливо самореалізуватися, передавати свій життєвий досвід, знання, набувати нового досвіду, відчувати свою необхідність, а також бути причетним до групи людей, мати їхню підтримку, уникати самотності [1, с. 121]. Найважливіше в роботі волонтера – це усвідомлення необхідності власної діяльності та мотивів співпраці з іншими волонтерськими, благодійними та громадськими організаціями. Головна перевага волонтерів полягає в тому, що вони виконують роботу, яка їм подобається, й отримують задоволення від результатів [2; 3].

Аналіз останніх публікацій засвідчив, що науковцями активно обговорюється проблема використання різних можливостей активного волонтерівання та використання соціально-педагогічних технологій у взаємодії з дітьми, підлітками й молоддю. Теоретичний аналіз спеціальної літератури дає можливість розглянути генезу виникнення благодійності, волонтерства, наставництва в умовах закладу вищої освіти та існування цього феномену у воєнний час. Проаналізувавши наукові праці О. Безпалько, Н. Заверико, І. Зверєвої, Т. Лях, В. Петровича, І. Чайки та інших, вважаємо, що важливість проблеми залучення студентів до волонтерської діяльності полягає у тому, що волонтери усвідомлюють свою багатосторонню місію – власної діяльності та бажання якомога більше працювати з тими, хто цього потребує і хто перебуває в складній життєвій ситуації. Зауважимо, що майбутнім фахівцям з психології та спеціальної освіти важливо дбати про самореалізацію, передавання свого практичного досвіду, набуття соціальних умінь і навичок, відчуття своєї необхідності, а також причетності до добродійних справ регіону, держави.

Серед методів підготовки потенційних волонтерів з числа активних здобувачів вищої освіти найбільш актуальними є методи самовиховання, які використовуються для формування конкретних якостей особистості, сприяють

їй стати визнаною суспільством і колективом ровесників чи наставників. До їх застосування таких методів спонукають зовнішні (соціальні, суспільно-політичні, особистісні) й внутрішні (матеріальні, духовні потреби, інтереси) чинники. Ми спирались на точку зору А. Марушкевич [2, с. 47-53], що серед методів самовиховання студентської молоді найоптимальнішими є орієнтація на приклад із життя, участь у добродійній діяльності, гартування волі, аналіз ідеальних явищ, усвідомлена жертвовність тощо. *Орієнтація на приклад із життя* сприяє вдосконаленню своїх якостей через порівняння їх з якостями іншої людини, її суспільною активністю й професійною успішністю, сімейним благополуччям тощо. *Участь у добродійній діяльності* додає людині впевненості у собі і своїх вчинках, організовує і вдосконалює особистість. *Гартування волі* уможливорює вироблення стійких рис характеру, здійснення переконливих вчинків, допомагає професійному зростанню тощо. *Аналіз ідеальних явищ* орієнтує на шляхетну поведінку, дотримання норм етикету, своєрідного стилю життя. *Усвідомлена жертвовність* є проявом поступливості, сили волі, без якої неможливо перебороти в собі бажання триматись на певному рівні і не ризикувати задля добра когось. Реалізація методів виховання здійснюється через *засоби*, які усвідомлюємо як «той вид діяльності, явище чи предмет, які можуть впливати на особистість у певному напрямі» [2, с. 47].

Отже, використання методів самовиховання на практиці, й особливо методу участі у добродійній або волонтерській роботі, є одним із важливих завдань самореалізації студентів та діяльності викладачів вищої школи. Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара має такий досвід організації оптимальної моделі волонтерської роботи, де створено Центр соціальних ініціатив і волонтерства – структуроване громадське об'єднання зі своїм положенням, програмою та напрямками діяльності [3, с. 227-238, 276-285].

Центр соціальних ініціатив і волонтерства за своїми напрямками діяльності є унікальним і не має аналогів серед закладів вищої освіти України. Коли в суспільстві про волонтерство з'являлися лише перші повідомлення, в університеті вже організували цілеспрямовану роботу з пошуку тих форм і

напрямів роботи, які б відповідали вимогам і потребам часу. Проблема психологічної та соціальної допомоги соціальним сиротам на той час, коли створювався волонтерський центр, була вкрай важливою. Волонтерська робота стала складником професійної підготовки майбутніх педагогів, адже вже було розроблено навчальну дисципліну «Соціально-педагогічні основи волонтерської діяльності» та запроваджено навчальну (волонтерську) практику для першокурсників. Тож головне завдання педагогічного колективу факультету та Центру соціальних ініціатив і волонтерства полягало в популяризації добровільної діяльності студентської молоді та її залученні до волонтеріату.

Основними напрямками діяльності Центру соціальних ініціатив і волонтерства з підготовки майбутніх педагогів до виконання професійних функцій і формування важливих компетентностей стали: підготовка до волонтерської діяльності в процесі навчання (аудиторна робота), вплив якої залежить від реалізації її можливостей, що втілюються в змісті, організації та методах навчання, особистості викладача; реалізація особистісних і професійних якостей, знань і вмінь студентів, набуття досвіду, що сприяє розширенню кола інтересів, професійному й особистісному самоутвердженню, позааудиторній роботі (навчання в школі волонтерів, діяльність тренерської студії, різнопланові заходи, наприклад у Rehab-Center, що на вул. Воскресенській, 23 тощо); здійснення професійних функцій під час безпосередньої участі у волонтерській роботі шляхом надання соціальних послуг дітям, які їх потребують у період воєнного стану. На нашу думку, залучення студентів до волонтерської діяльності може, з одного боку, зміцнювати професійну мотивацію, а з іншого – слугувати зразком для побудови власної життєвої стратегії, заснованої на психології позитивного мислення та забезпечення ментального здоров'я особистості, та здійснювати роботу з адресної допомоги дітям, які перебувають в умовах війни. У цьому зв'язку надзвичайно важливо, щоб студенти активно залучались до добровільної (волонтерської) роботи саме під час навчання у закладі вищої освіти.

Волонтерство виступає ресурсом національного й патріотичного виховання студентської молоді. Розвиток нових форм роботи з потенційними волонтерами, залучення активних здобувачів вищої освіти до добровільної діяльності щодо допомоги ЗСУ, дітям з родин ВПО, а також дітям з родин загиблих військовослужбовців, у військово-реабілітаційних центрах, у партнерській взаємодії з багатьма громадськими організаціями щодо надання необхідних послуг людям похилого віку, особам з інвалідністю тощо є надважливим завданням волонтерського центру вищої школи.

Отже, волонтери опікуються створенням безпечного й безбар'єрного середовища для дітей з особливими освітніми потребами та тих, хто постраждав від війни, а також сприяють захисту прав дітей згідно з Конвенцією ООН про права дитини в суспільстві, яке потерпає від російської агресії, від нищівного удару не лише по всій інфраструктурі країни, а й по психічному самопочуттю дітей і дорослих, що має стати предметом уваги небайдужих людей, особливо волонтерів. З огляду на це важливо сформувати певні навички щодо життєстійкості особистості та її убезпечення від травматичних подій.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Психологічні джерела виховної майстерності: навч. посіб. Київ : Академвидав, 2009. 248 с.
2. Марушкевич А. А. Педагогіка вищої школи: теорія виховання (цикл лекцій): навч. посіб. / А. А. Марушкевич. Київ : Вид-во КНУ ім. Тараса Шевченка, 2005. 108 с.
3. Менеджмент волонтерських груп від А до Я: навч.-метод. посіб. / за ред. Т. Л. Лях; авт.- кол. З. П. Бондаренко, Т. В. Журавель, Т. Л. Лях та ін. Київ : Версо-04, 2012. 288 с.

РОЛЬ ЦИФРОВИХ ПЛАТФОРМ У ФОРМУВАННІ ПАТРІОТИЧНОЇ СВІДОМОСТІ ДІТЕЙ І МОЛОДІ

Боровик Артем

здобувач вищої освіти, Криворізький навчально-науковий інститут Донецького державного університету внутрішніх справ
(науковий керівник: *Тетяна Павлич, кандидат педагогічних наук, доцент*)

У сучасному інформаційному просторі цифрові технології відіграють ключову роль у всіх сферах суспільного життя, зокрема в освіті. Одним із

важливих завдань освітнього процесу є формування патріотичної свідомості дітей і молоді. Дистанційне навчання та цифрові платформи створюють нові можливості для інтеграції патріотичного виховання в навчальний процес [1].

Розвиток цифрових інструментів у сфері освіти уможливорює ефективне формування національно-патріотичних цінностей у дітей та молоді. В умовах дистанційного навчання ці технології забезпечують доступ до освітніх ресурсів, мультимедійних матеріалів, інтерактивних тренінгів та онлайн-курсів, що сприяють поглибленню знань про історію, культуру та національні традиції України [2].

За даними досліджень, інтеграція цифрових інструментів у виховний процес сприяє підвищенню мотивації учнів до вивчення патріотичних дисциплін, розширенню можливостей для громадянського виховання та залученню молоді до соціально значущих проєктів [3].

Цифрові платформи відкривають широкі можливості для формування патріотичної свідомості молоді. До найбільш ефективних методів застосування цифрових технологій у цьому контексті належать:

- віртуальні музеї та архіви – дають можливість ознайомитися з історією України, культурною спадщиною та видатними особистостями. Прикладами таких ресурсів є Національний музей історії України онлайн та «Архів Майдану», які містять інтерактивні виставки та тематичні матеріали [4];

- інтерактивні освітні програми – забезпечують активне залучення дітей до процесу навчання за допомогою інтерактивних завдань і тестів. Наприклад, програми «Знай свою історію» та «Історія України в коміксах» допомагають підліткам краще засвоювати матеріал у цікавій і доступній формі [5];

- соціальні мережі та медіаплатформи – використовують для поширення патріотичних ініціатив, організації вебінарів, обговорень та заходів національно-патріотичного спрямування. Освітні YouTube-канали, такі як «Локальна історія» та «Історія без міфів», відіграють значну роль у популяризації історичних знань серед молоді [4].

Сучасні онлайн-курси та навчальні ресурси дають змогу молоді здобувати знання з історії, громадянської освіти та національної культури. Серед найбільш популярних платформ:

–Coursera (www.coursera.org) – містить курси з історії України, суспільствознавства та громадянського виховання. Зокрема, курс «Ukrainian History and Culture» спрямований на ознайомлення з ключовими подіями та традиціями українського народу;

–Prometheus (www.prometheus.org.ua) – надає безкоштовний доступ до курсів з української історії, політики та культури. Наприклад, курс «Історія України від давнини до сучасності» допомагає студентам і школярам отримати глибші знання з предмета;

–EdEra (www.ed-era.com) – пропонує інтерактивні лекції та навчальні матеріали для розвитку патріотичної свідомості. Важливими є курси, розроблені у співпраці з Міністерством освіти України, що спрямовані на громадянську освіту та формування національної ідентичності [5].

Цифрові технології відкривають нові можливості для ефективного патріотичного виховання дітей і молоді. Інтеграція онлайн-освіти в освітній процес уможливорює створення інноваційних методик виховання, що сприяють формуванню національної ідентичності та активної громадянської позиції. Використання цифрових платформ та онлайн-курсів у патріотичному вихованні є важливим напрямом сучасної освітньої політики України.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д., Кириченко В. І., Петрович Ж. В. З Україною в серці (тренінг з патріотичного виховання дітей та молоді): посібник. Харків : Друкарня Мадрид, 2016. 140 с.
2. Бондаренко Н. В., Косянчук С. В. Національно-патріотичне виховання у контексті сучасних викликів: методичні рекомендації. Київ: Фенікс, 2022. 64 с.
3. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді : додаток до наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 р. № 641.
4. Кравченко О., Резніченко І. Національно-патріотичне виховання студентської молоді засобами цифрових технологій в умовах дистанційного освітнього середовища. *Наука і освіта*. 2022. № 1. С. 60–70. DOI: <https://doi.org/10.24195/2414-4665-2022-1-9>.
5. Міністерство освіти і науки України. Платформи для вдосконалення навичок і саморозвитку. URL: <https://mon.gov.ua/news/platformi-dlya-vdoskonalennya-navichok-i-samorozvitku> (дата звернення: 05.05.2025).

ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ

Вараксіна Наталія,
науковий співробітник,
Державна науково-педагогічна бібліотека
України імені В.О. Сухомлинського
м. Київ, Україна

Національно-патріотичне виховання дітей та молоді є системним процесом, спрямованим на формування у здобувачів освіти глибокого усвідомлення національної ідентичності, громадянської свідомості, почуття патріотизму та відповідальності за майбутнє країни. Цей процес реалізується через взаємодію державних інституцій, освітніх установ, громадських організацій та родини. Одним із ключових завдань є розвиток ціннісного ставлення особистості до українського народу, держави, її культурних традицій та історії [1]. Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського (далі – ДНПБ) традиційно приділяє значну увагу питанням національно-патріотичного виховання школярів. Ще до початку повномасштабної агресії рф, у 2016 р., було видано збірку «Українські педагоги про національно-патріотичне виховання» [2], де розміщено матеріали, в яких стисло викладено наукові повідомлення учасників Всеукраїнського науково-практичного семінару «Українські педагоги про національно-патріотичне виховання», що відбувся у ДНПБ. У 2019 р. світ побачив науково-допоміжний бібліографічний покажчик «Національно-патріотичне виховання в Україні» [2]. Покажчик містить комплексний огляд документів, присвячених проблематиці національно-патріотичного виховання в освітньому середовищі України. У виданні подано нормативно-правову базу, що регулює цей напрям виховної діяльності, а також матеріали, які висвітлюють наукові дослідження у сфері формування патріотичної свідомості молоді. Окрему увагу приділено педагогічним напрацюванням щодо виховання громадянської позиції в різних освітніх закладах, а також аналізу внеску видатних українських діячів у розвиток цієї сфери. У покажчику вміщено інформацію про благодійну та волонтерську діяльність, реалізацію національно-патріотичного виховання в закладах

позашкільної освіти та громадських організаціях, а також розглянуто аспекти військово-патріотичного виховання молоді. У продовження традицій на порталі ДНПБ у віртуальному читальному залі освітянина створено рубрику «Інформаційне забезпечення національно-патріотичного виховання», в якій розміщено наказ МОН № 527 «Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України» та Концепцію національно-патріотичного виховання в системі освіти України. У цій рубриці читачі можуть ознайомитися з бібліографічним оглядом «Інформаційне забезпечення національно-патріотичного виховання» (упорядник О. Лучанінова) [4].

Бібліографічний огляд присвячено аналізу психолого-педагогічних аспектів національно-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді, а також особливостям його інформаційного забезпечення. Матеріал може бути корисним для науковців, педагогічних працівників закладів освіти всіх рівнів акредитації, докторантів, аспірантів, бібліотечних фахівців, здобувачів освіти та всіх зацікавлених у проблематиці патріотичного виховання в контексті сучасних освітніх процесів. Огляд підготовлено в межах виконання завдань прикладного наукового дослідження «Інформаційно-аналітичний супровід психологічної науки у воєнний і повоєнний періоди України».

Висновки: національно-патріотичне виховання є важливим чинником формування громадянської відповідальності та активної життєвої позиції молоді; освітні установи відіграють ключову роль у формуванні національної самосвідомості, інтегруючи виховні заходи в навчальний процес; важливим є залучення молоді до волонтерської та громадської діяльності, що сприяє практичному застосуванню набутих цінностей; інформаційно-ресурсне забезпечення, зокрема наукові та методичні видання, є необхідним елементом підвищення ефективності виховного процесу; співпраця державних органів, освітніх закладів і громадськості забезпечує комплексний підхід до реалізації національно-патріотичного виховання.

Список використаних джерел

1. Інформаційне забезпечення національно-патріотичного виховання: психолого-педагогічний аспект: бібліогр. огляд (ч. 1) / упоряд.: О. П. Лучанінова. *Віртуальний читальний зал освітянина ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського*. Інформаційне забезпечення національно-патріотичного виховання (онлайн-проект). Київ, 2024. 30 с. URL: https://dnpb.gov.ua/my/ER4_NPEdu_vniaso_2024.pdf (дата звернення: 27.02.2025).
2. Національно-патріотичне виховання в Україні: наук.-допом. бібліогр. покажч. / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського; упоряд.: Страйгородська Л. І., Пономаренко Л. О., Тарнавська С. В. та ін.; наук. ред. Березівська Л. Д. Київ, 2019. 368 с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/716643/1/Національно-патріотичне%20виховання_покажчик.pdf (дата звернення: 27.02.2025).
3. Українські педагоги про національно-патріотичне виховання: зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. семінару / ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського; редкол.: Березівська Л. Д. (голова редкол.), Зозуля С. М., Філімонова Т. В. Київ, 2016. 60 с. URL: <https://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2016/08/ЗБІРНИК-ОСТАТОЧНИЙ.pdf> (дата звернення: 27.02.2025).
4. Усе про патріотичне виховання школярів. *Osvita.UA*: [Офіц. сайт]. URL: <https://osvita.ua/school/topics/48280/> (дата звернення: 27.02.2025).

КАЗКОТЕРАПІЯ ЯК ЗАСІБ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО ВПЛИВУ НА ЕМОЦІЙНО-ВОЛЬОВУ СФЕРУ ДОШКІЛЬНИКІВ

Вахняк Надія

кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри дошкільної та початкової освіти,
Запорізький національний університет,

Лазоренко Єлизавета
здобувачка вищої освіти спеціальності 012 «Дошкільна освіта»
Запорізький національний університет,
м.Запоріжжя, Україна

В умовах воєнного часу, коли дитяча психіка особливо вразлива до стресових чинників, проблема збереження психічного здоров'я та емоційного благополуччя дітей дошкільного віку набуває особливої актуальності. Психоемоційні напруження, спричинені небезпекою, нестабільністю, втратою звичного середовища та почуттям тривоги, негативно впливають на емоційно-вольову сферу дитини, що, ускладнює її адаптацію до умов повсякденного життя та взаємодію з оточенням.

У цей складний період педагогічна спільнота стикається з необхідністю пошуку ефективних методів психолого-педагогічного впливу, які б дали можливість підтримати дитину, допомогти їй осмислити власні переживання, відновити внутрішній ресурс і почуття безпеки. Одним із таких інструментів є

казкотерапія – метод, заснований на використанні виховного й терапевтичного потенціалу казки як форми м'якого впливу на свідомість дитини.

Казка як жанр фольклору і водночас проєкційний засіб дає змогу дитині опосередковано опрацьовувати складні емоції, знаходити способи подолання тривожності, страхів, невпевненості, формувати вольові якості та позитивне ставлення до себе й світу. Саме тому казкотерапію розглянуто як актуальний і дієвий засіб психолого-педагогічного впливу на емоційно-вольову сферу дошкільників, особливо в умовах соціальних потрясінь і нестабільності, спричинених війною.

Незважаючи на те, що казки здавна були складником виховного процесу як окремий напрям психолого-педагогічної практики, казкотерапія оформилася лише наприкінці ХХ століття. Відтоді методика стала широко застосовуватися, особливо в роботі з дітьми дошкільного віку, завдяки своїй високій ефективності як засобу змістовного дозвілля, інструменту психологічної підтримки, засобу корекції та терапевтичного впливу. Метод казкотерапії знайшов практичне застосування в працях відомих представників як класичної, так і сучасної психологічної науки: Р. Азовцевої, Е. Берна, О. Василевської, Е. Гарднера, М. Заброцького, О. Мартиненко, А. Менегетті, М. Осоріної, Е. Лісіної, Е. Петрової, Л. Терлецької, Р. Ткач, З. Фрейда, Е. Фромма та інших. Теоретичне осмислення та аналіз механізмів впливу казкотерапії відображено у працях сучасних дослідників, зокрема І. Єнгаличевої, І. Макєєвої, І. Лисенкова, Т. Линської, О. Музичук, Є. Свиридової, Н. Колацкої, В. Сухомлинського, які наголошують на її важливості як ефективного засобу емоційного розвитку та підтримки особистості дитини.

Аналіз сучасної психолого-педагогічної літератури з формування емоційно-вольової сфери особистості засвідчує значну теоретичну й практичну цінність наукових напрацювань таких дослідників, як Ю. Александров, В. Вілюнас, І. Вітенко, Т. Дуткевич, Л. Крушинський, І. Літвякова та інших. Питання розвитку емоційно-вольової сфери у дітей дошкільного віку

висвітлювалися у працях З. Борисової, В. Воронова, М. Лавренової, О. Олійник, І. Сопрун, Н. Трофайли та інших учених.

Емоційно-вольова сфера є основою для формування особистості дитини, впливаючи на її соціальну адаптацію, успіхи у навчанні та загальне благополуччя, а дошкільний вік сприятливий період для розвитку емоційного інтелекту та вольових рис. Казка, як природний і зрозумілий для дітей спосіб пізнання світу, в делікатній формі доносить до дитини важливі життєві уроки.

У своїх напрацюваннях О. Василевська зазначає, що казки залежно від завдань поділяються на дидактичні, медитативні, психокорекційні, психотерапевтичні. Наприклад, вигадані психологом для спеціальних цілей виховання казки можна назвати авторськими дидактичними художніми казками. Психокорекційні та психотерапевтичні казки можуть створюватися фахівцями для розв'язання професійних завдань [1, с. 32].

У концептуальному підході І. Макєєвої казкотерапія трактується як інтегративний вид діяльності, що передбачає органічне поєднання уявної сюжетної взаємодії з елементами реального комунікативного процесу, спрямованим на активність, самостійність, творчість, регулювання дитиною власних емоційних станів [3]. Казкотерапія допомагає дітям розвивати емпатію та розуміти емоції інших, вчитися керувати власними емоціями, формувати позитивні риси характеру, долати страхи та тривожність, розвивати творче мислення та уяву. Сучасні діти часто стикаються з емоційним перевантаженням через інформаційний потік та швидкий темп життя, тому казкотерапія може бути ефективним інструментом для зняття стресу та емоційного напруження.

З позиції Н. Лісневської, основними принципами казкотерапії, що мають особливе значення в роботі з дітьми, є: символічність мовлення (казки поєднують уявні образи та метафори, що сприяє вираженню та розумінню емоцій і думок, допомагаючи дітям відкривати внутрішній світ та обговорювати почуття); психічні механізми (казки активують механізми ідентифікації з героями, проєкції емоцій, впізнавання архетипів, що сприяє розвитку емпатії та самопізнання); психологічна безпека (казки створюють безпечне середовище для вільного

вираження думок і почуттів, забезпечуючи довірчу атмосферу для відкритого спілкування); емоційна виразність (казки розширюють емоційний діапазон дітей, навчаючи їх розуміти і контролювати свої почуття); розвиток творчості (казки стимулюють творчість, розвивають уяву та критичне мислення); подолання труднощів (казки пропонують різні сценарії для розв'язання проблем, сприяючи розвитку стратегічного мислення) [2]. Виокремлені дослідницею принципи казкотерапії свідчать про її значення як ефективного методу психокорекції в роботі з дітьми. Через символічну мову, емоційну виразність, активізацію психічних механізмів, створення безпечного середовища і розвиток творчості казка сприяє глибшому самопізнанню дитини та формуванню навичок ефективного розв'язанню життєвих труднощів.

На думку Є. Свиридової, для досягнення високої ефективності використання казкотерапії в практиці необхідно враховувати психологічні механізми, через які казковий зміст впливає на розвиток особистості дитини. Казка вчить дитину переживати страх, реальну складну ситуацію, відтворює моральні норми і принципи взаємовідносин між людьми в близькій і зрозумілій для дитини формі [4, с. 55].

У цьому контексті особливо важливо розглянути функції казкотерапії як засобу психолого-педагогічного впливу на емоційно-вольову сферу дошкільників, оскільки саме в цьому віці формуються базові емоційні реакції, вміння долати труднощі та регулювати власні переживання. Казкотерапія як психологічний метод виконує низку функцій, а саме: діагностичну, що полягає у виявленні наявних життєвих сценаріїв та моделей поведінки дитини, визначенні її поточного психоемоційного стану й постановці цілей для подальшої корекційної роботи; прогностичну, яка уможлиблює розкриття особливостей і потенційних напрямів майбутнього життєвого сценарію дитини; терапевтичну, що забезпечує позитивні зміни в емоційному стані та поведінкових реакціях дитини; виховну, яка сприяє засвоєнню основних моральних принципів та формуванню необхідних якостей особистості; коригувальну, що спрямована на корекцію «негативних» моделей поведінки.

Казка виконує корекційну функцію, допомагаючи дитині впоратися з емоційними напруженнями, коригувати реакції на фізіологічний та емоційний стрес, сприяти прийняттю власної фізичної активності.

Отже, казкотерапія є ефективним засобом психолого-педагогічного впливу на емоційно-вольову сферу дітей дошкільного віку, оскільки поєднує терапевтичний, виховний та розвивальний потенціал. Її застосування сприяє формуванню в дитини здатності до емоційної саморегуляції, розвитку емпатії, уяви, довільної поведінки та внутрішніх ресурсів для подолання психоемоційних труднощів. Завдяки використанню метафоричної мови, універсальних образів і казкових сюжетів створюються умови для безпечного проживання емоційних переживань, трансформації негативного досвіду та формування позитивного життєвого сценарію.

Казкотерапія забезпечує можливість діагностики та корекції емоційного стану дитини, знижує рівень тривожності, сприяє розвитку вольових якостей, таких як наполегливість, здатність до самоконтролю та подолання труднощів. З урахуванням викладеного вище, зазначимо, що цілеспрямоване використання казкотерапії у психолого-педагогічному процесі з дошкільниками сприяє гармонізації їхньої емоційно-вольової сфери та створює сприятливі умови для особистісного розвитку.

Список використаних джерел

1. Василевська О. І. Казкотерапія як засіб психолого-педагогічного впливу. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 12 : Психологічні науки* : зб. наук. пр. Київ, 2012. Вип. 39 (63). С. 30–36.
2. Лісневська Н. Казкотерапія як психотерапевтичний метод впливу на психічний стан дітей дошкільного віку. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Педагогічні науки*. 2023. Вип. 3. С. 264–275.
3. Макеева І. П. Казка як засіб розвитку емоційної сфери у дошкільнят з порушеннями поведінки. *Дошкільна освіта*. 2002. № 1. С. 70–75.
4. Свиридова Є. В. Чарівні казки та прийоми їх аналізу на уроках літературного читання. *Початкова школа*. 2004. № 6. С. 12–15.

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЧНИХ ПОЧУТТІВ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Вахняк Надія

кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри дошкільної та початкової освіти,
Запорізький національний університет,
м.Запоріжжя, Україна

Метлицька Наталія

здобувачка вищої освіти спеціальності 012
«Дошкільна освіта»
Запорізький національний університет,
м.Запоріжжя, Україна

Становлення особистості дитини розпочинається в дошкільному віці, коли формуються базові світоглядні орієнтири, морально-етичні засади та елементи громадянської ідентичності. В умовах воєнного стану, спричиненого повномасштабною агресією з боку країни-агресора, національно-патріотичне виховання в системі дошкільної освіти набуває особливої педагогічної та суспільної ваги. Сучасна соціокультурна ситуація, позначена політичними трансформаціями та зростанням загроз національній безпеці, актуалізує необхідність переосмислення підходів до формування патріотичних цінностей у дітей дошкільного віку.

Патріотичне виховання дошкільників має ґрунтуватися на науково обґрунтованих педагогічних стратегіях, що сприяють розвитку емоційно-позитивного ставлення до Батьківщини, її історико-культурної спадщини, державної символіки та традицій. Результативність цього процесу забезпечується впровадженням інноваційних освітніх технологій, комплексним використанням методик, а також ефективною взаємодією між закладом дошкільної освіти й родиною. Така цілісна взаємодія сприяє формуванню у дитини стійких патріотичних переконань, що відповідають викликам сучасної України в умовах війни.

Формування у дітей любові до рідного краю, усвідомлення важливості історії своїх предків закладено в українській народній педагогіці і представлено

такими корифеями, як В. Антонович, Г. Ващенко, М. Грушевський, Б. Грінченко, М. , П. Куліш, І. Огієнко, С. Русова, Л. Українка, Т. Шевченко та іншими. Першооснови патріотичного виховання сягають народної педагогіки, значення якої простежується в роботах В. Пугача, М. Стельмаховича, Д. Федоренка та інших. Водночас психологічні дослідження радянських науковців (Л. Виготський, А. Леонтьєв, О. Запорожець, Г. Люблінська, В. Мухіна та інші) доводять, що залучення особистості до культури в дошкільному віці відбувається через привласнення суспільно-історичного досвіду, утіленого в матеріальних і духовних цінностях людини, які освоюються в активній творчій діяльності.

Система патріотичного виховання в умовах сьогодення має відповідати викликам часу та інтегрувати інноваційні педагогічні технології, що сприяють формуванню національної свідомості з раннього дитинства. Дослідження проблеми патріотичного виховання дітей дошкільного віку ґрунтується на методологічних засадах національної системи освіти й виховання, на концептуальних положеннях щодо формування громадянських і моральних орієнтирів у підростаючого покоління. Зазначений напрям освітньої діяльності всебічно висвітлено в працях таких провідних науковців, як А. Алексюк, І. Бех, А. Богуш, Н. Бондаренко, О. Кононко, О. Косенчук, С. Косянчук, Н. Михайліченко, Н. Лисенко, Т. Усатенко, К. Чорна та інші. У їхніх наукових дослідженнях окреслено теоретико-методологічні засади патріотичного виховання, обґрунтовано його зміст, завдання та пріоритети в контексті національного розвитку освіти.

У науковому дискурсі І. Беха та К. Чорної патріотизм трактується як глибоке емоційно-ціннісне ставлення до Батьківщини, що проявляється через любов до українського народу, відповідальність за добробут держави та її громадян, активну громадянську позицію щодо утвердження України як суверенної, демократичної, правової та соціальної держави. Патріотизм, за їхнім визначенням, передбачає не лише готовність до захисту національних інтересів і державної незалежності, а й усвідомлене прагнення до особистісного

самоздійснення у контексті спільного історичного й культурного поступу нації [1].

У контексті сучасних науково-практичних концепцій патріотичного виховання дітей дошкільного віку виокремлено низку провідних напрямів, що ґрунтуються на застосуванні різноманітних педагогічних технологій, адаптованих до вікових, когнітивних і психофізіологічних особливостей дитини. Серед найефективніших методів варто звернути увагу на ігрову діяльність, яка, за висновками фахівців з вікової психології та дошкільної педагогіки, відіграє основну роль у формуванні особистості на ранніх етапах онтогенезу. Важливо виокремити сюжетно-рольові ігри як ефективний інструмент розвитку громадянської самосвідомості та національної ідентичності. У процесі сюжетно-рольових ігор діти активно відтворюють моделі соціальної поведінки, пов'язані з подіями історичного значення, національними культурними кодами та символами, що забезпечує емоційно-ціннісне занурення в національний контекст і сприяє засвоєнню морально-етичних норм. Наприклад, участь у рольових іграх за мотивами історичних подій або фольклорних творів України стимулює розвиток уяви та креативного мислення, формує у дітей початкові уявлення про патріотизм, відповідальність і громадянську належність.

Одним із вагомих напрямів у системі сучасних підходів до формування патріотичних почуттів у дітей дошкільного віку є художньо-естетичний підхід. Його педагогічна цінність полягає у використанні мистецьких засобів – музики, танцю, поезії, візуального мистецтва, а також елементів усної народної творчості як ефективного інструмента ознайомлення дітей з культурною спадщиною українського народу. Залучення дошкільників до національного мистецтва сприяє формуванню в них емоційно-ціннісного ставлення до культурних традицій, розвитку естетичного сприйняття та національної ідентичності. Особливо важливим на цьому етапі є ознайомлення дітей з українськими народними казками, пісенним і танцювальним фольклором, які збагачують їхній соціокультурний досвід та формують глибинне відчуття належності до рідної культури. Залучення дітей дошкільного віку до різноманітних видів художньо-

творчої діяльності, зокрема музики, образотворчого мистецтва, ліплення, відіграє важливу роль у формуванні у них патріотичних почуттів і національної самосвідомості. У процесі таких занять діти опановують виконання українських народних пісень, засвоюють елементи традиційного танцю, ознайомлюються з національною символікою, зображуючи її у своїх творчих роботах. Інтеграція мистецтва в освітній процес забезпечує не тільки розвиток естетичних компетентностей, а й формування емоційно-ціннісного ставлення до культурної спадщини та глибшого усвідомлення ролі національних символів у структурі державної ідентичності.

Важливим складником процесу патріотичного виховання є формування сімейних і громадських традицій, які виступають чинниками безпосереднього впливу на становлення національно-патріотичної свідомості у дітей. Соціокультурне середовище, зокрема родинні цінності й громадянська активність, відіграє суттєву роль у трансляції морально-етичних норм, історико-культурного досвіду та формуванні емоційної прив'язаності до рідної країни. Саме через участь у сімейних і громадських святкуваннях, таких як День Незалежності, День Конституції, Різдво, Великдень, дитина вчиться цінувати національні свята, а також усвідомлювати важливість збереження культурної спадщини. Спільна участь батьків і дітей у таких заходах сприяє зміцненню родинних зв'язків, а також формує у дитини почуття приналежності до великої спільноти – свого народу, що має спільну історію та традиції [3, с. 98].

Значну роль у процесі патріотичного виховання дітей дошкільного віку відіграють сучасні технології. Використання мультимедійних засобів, перегляд тематичних мультфільмів, відео, інтерактивних презентацій дає можливість в ігровій формі ознайомити дітей з історією та культурою рідної країни. Завдяки такому підходу діти можуть ознайомитися з національними символами – гербом, прапором, гімном, а також з великими українськими постатями та подіями, що змінили хід історії.

Сучасні технології уможлиблюють створення яскравих і наочних матеріалів, що полегшують засвоєння матеріалу і формують в дітей стійке усвідомлення значущості їхнього національного коріння [2, с. 98].

Таким чином, формування патріотичних почуттів у дітей дошкільного віку розглянуто як невід'ємний складник цілісного виховного процесу, що забезпечує розвиток глибокого емоційно-ціннісного ставлення до Батьківщини, національної гордості за її історико-культурну спадщину та усвідомлення власної належності до українського народу. Сучасна концепція патріотичного виховання ґрунтується на застосуванні комплексу педагогічних підходів, зокрема ігрового, художньо-естетичного, родинно-орієнтованого та інформаційно-медійного.

Використання зазначених підходів сприятиме результативному засвоєнню знань про національні традиції, звичаєвість і культурну спадщину, а також формуванню в дітей стійкого емоційного зв'язку з рідним краєм, що є важливим чинником у процесі становлення їхньої громадянської самосвідомості. Комплексне впровадження цих методів створює умови для розвитку стійких патріотичних установок, які відіграють провідну роль у подальшій соціалізації особистості в умовах сучасного українського суспільства.

Список використаних джерел

1. Бех І., Чорна К. Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді. *Методист* (Шкіл. світ). 2024. № 11. С. 11–25.
2. Гаввіна Н. В., Костира А. Ю. Виховання активної громадянської позиції в закладі освіти через реалізацію проєктних технологій з національно-патріотичного виховання. *Національно-патріотичне виховання дітей та молоді в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення України: стратегії і завдання* : зб. тез методол. семінару, м. Київ, 6 квіт. 2023 р. Івано-Франківськ, 2023. С. 96–99.
3. Єпіхіна М., Курило Н. Формування основ патріотичного виховання у дошкільників засобами народознавства. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2017. № 1 (40). С. 96–100.

АРТТЕРАПІЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Вахняк Надія

кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри дошкільної та початкової освіти,
Запорізький національний університет,
Запоріжжя, Україна

Сластін Анастасія

магістерка спеціальності 012 «Дошкільна освіта»
Запорізький національний університет,
м.Запоріжжя, Україна

Сьогодні арттерапія є одним із найефективніших засобів формування пізнавальної діяльності у дітей з особливими освітніми потребами. Арттерапія – інноваційний метод, що поєднує творчі процеси з корекційними завданнями, здатний значно покращити когнітивні, емоційні та соціальні аспекти розвитку дітей з особливими освітніми потребами. Використання арттерапевтичних методів сприяє не лише активації когнітивних процесів, а й дає дітям можливість для самовираження та розвитку через різноманітні образотворчі, музичні та інші творчі практики.

В «Енциклопедії для фахівців соціальної сфери» арттерапію окреслено як інтегративну галузь науки, що синтезує наукові знання мистецтва, психології, медицини та обґрунтовує можливість застосування мистецтва та художньої діяльності в корекційній роботі з дітьми, що мають відхилення в розвитку, та в активізації потенційних можливостей, пізнавально-інформаційних потреб дітей [1, с. 314]. Вивчення ефективності арттерапії у контексті пізнавальної діяльності показує, що цей метод активно впливає на формування уваги, пам'яті, уяви, просторового мислення та навичок логічного аналізу у дітей з особливими освітніми потребами. Завдяки використанню мистецьких засобів діти можуть не тільки розвивати когнітивні функції, а й покращувати емоційну регуляцію, що є важливим аспектом їхнього розвитку в умовах інклюзивної освіти.

Важливий внесок у розвиток арттерапії як методу роботи з дітьми з особливими освітніми потребами та стимулювання їх емоційного й пізнавального розвитку зробили численні українські та зарубіжні науковці, серед

яких Е. Адамсон, О. Вознесенська, В. Газолішин, Г. Гід, Н. Гордєєва, О. Декролі, Ж. Демор, Я. Квітковська, А. Колупаєва, В. Коропуліна, Е. Крамер, М. Наумбург, М. Ричардсон, Н. Полякова, Н. Простакова, М. Смірнова, А. Старовойтов, А. Хілл, Ф. Чизе, Т. Яценко та інші. Науковці наголошують на важливості використання творчих методів, зокрема арттерапії, як ефективного інструменту для зниження тривожності, підтримки самовираження, поліпшення соціальної адаптації, розвитку креативних здібностей, а також для покращення загального психоемоційного стану, активізації дитячої діяльності та підвищення самооцінювання й впевненості в собі. Сучасні педагоги та психологи звертають увагу на необхідність індивідуалізованого підходу, формування інклюзивного середовища та використання спеціалізованих методик для розвитку дітей з особливими освітніми потребами. Це, зокрема, Л. Виготський, Г. Голт, Т. Гордон, О. Дорошенко, Дж. Дьюї, Д. Завітренко, Л. Кашуба, М. Кеннеді, О. Колупаєва, Т. Кузнецова, О. Нагорна, Н. Протасова, М. Селигман, Т. Скрипник, Н. Софій, Н. Тарапаха, О. Таранченко та інші. У своїх напрацюваннях дослідники зазначають, що ефективна робота з дітьми з особливими освітніми потребами потребує ґрунтовних знань у галузі психології та педагогіки, а також здатності педагогічного колективу адаптувати навчальний процес з урахуванням індивідуальних особливостей розвитку кожної дитини.

Водночас Н. Софій характеризує «осіб з особливими освітніми потребами» як таких, що мають порушення фізичного чи психічного розвитку, у тому числі особи з інвалідністю або інші особи, які потребують додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою розвитку, навчання, поліпшення стану здоров'я та якості життя, підвищення рівня участі у житті суспільства [2, с. 8].

На основі аналізу розвитку дітей з особливими освітніми потребами, зокрема тих, хто має затримку психічного розвитку, визначено, що їхній психічний розвиток характеризується уповільненим темпом. Це виявляється в обмеженому обсязі знань, недостатній сформованості уявлень, незрілості мислення, переважанні ігрових інтересів та відсутності здатності до

інтелектуальної діяльності. Крім того, у цих дітей спостерігаються значні порушення в емоційно-вольовій та пізнавальній сферах, що уповільнює їх загальний розвиток. Пізнавальна діяльність таких дітей з порушенням мовлення характеризується уповільненим процесом оброблення інформації, зниженням обсягу сприйнятого матеріалу, а також зниженими показниками пам'яті та уваги. Вони також мають труднощі у формуванні цілісного образу предметів, порівняно з однолітками, які не мають мовленнєвих порушень. У дітей з порушеннями слуху спостерігається обмежене сприйняття звукової інформації, що потребує активного залучення зорового, тактильного та кінестетичного аналізаторів. Труднощі у використанні зв'язного мовлення призводять до застосування жестової мови або технічних засобів комунікації. Переважання зорово-моторної пам'яті потребує впровадження мультимодальних підходів у навчальний процес та використання специфічних методик для розвитку мовленнєвих і когнітивних навичок. Пізнавальна діяльність дітей з порушеннями опорно-рухового апарату залежить не лише від фізичних обмежень, а й від впливу на їхні когнітивні процеси, зокрема навчальну активність, увагу, сприйняття, комунікацію та соціалізацію. Це зумовлює необхідність застосування індивідуалізованих підходів у педагогічному процесі та корекційних методик, спрямованих на подолання фізичних бар'єрів, стимулювання когнітивних функцій і розвиток соціальних компетенцій. Системна підтримка таких дітей має бути багатогранною, інтегруючи педагогічні, психологічні та медичні стратегії, що сприятимуть максимізації їхнього потенціалу та успішній соціальній адаптації.

На основі наукових досліджень можна стверджувати, що пізнавальна активність є важливим компонентом розвитку, який реалізується через взаємодію дитини з навколишнім середовищем. Пізнавальна активність дошкільників розвивається через різні види діяльності – ігрову, навчальну, практичну, комунікативну та емоційно-чуттєву. Кожен з цих видів діяльності сприяє розвитку пізнавальної активності та формуванню необхідних навичок для подальшого розвитку. Це не лише сприяє розвитку цілісного сприйняття світу, а й стимулює формування індивідуальності та самостійності, що є важливою

умовою для досягнення позитивних результатів у процесі когнітивного та особистісного розвитку. Таким чином, пізнавальна діяльність дітей з особливими освітніми потребами є процесом активного пізнання навколишнього середовища, що охоплює розвиток когнітивних процесів, зокрема таких, як сприйняття, пам'ять, мислення та уява. Для дітей з порушеннями мовлення характерним є обмежене мовленнєве вираження, що ускладнює формування логічного мислення та сприйняття інформації через мову. Тож пізнавальна діяльність таких дітей потребує індивідуалізованого підходу та використання спеціалізованих методик для забезпечення їхнього всебічного розвитку.

Особливість застосування арттерапевтичних методик у сучасній педагогічній практиці полягає в їх інноваційному використанні як складника технології особистісно орієнтованого навчання та виховання. Ці методи ефективно сприяють розв'язанню широкого спектра завдань, серед яких діагностичні, психотерапевтичні, виховні, розвивальні та корекційні. Арттерапія розвиває творчий потенціал особистості, коригує емоційну та мотиваційну сфери, а також підтримує психологічне здоров'я дітей. Вона забезпечує активну та гармонійну взаємодію дітей із результатами їх творчості та кваліфікованими фахівцями (психологами, педагогами, вихователями), що має терапевтичний, корекційний і виховний ефект, особливо в аспектах розвитку, діагностики, корекції та соціалізації.

Сучасні методи арттерапії включають різноманітні техніки, такі як казкотерапія, музикотерапія, пісочна терапія, лялькотерапія, драматерапія, фототерапія, гудзикотерапія, ізотерапія, кольоротерапія та інші. Вибір методики обумовлюється характером порушень та індивідуальними особливостями дітей з особливими освітніми потребами. Арттерапевтичні методи значно впливають на розвиток пізнавальної діяльності таких дітей, сприяючи їх емоційному та когнітивному прогресу. Техніки, зокрема такі, як малювання пальцями, кляксографія, монотопія та ниткографія, стимулюють творче мислення, покращують моторику, зорове сприйняття, увагу та мовні навички.

Орієнтуючись на індивідуальні потреби дітей, арттерапія є ефективним інструментом корекції та підтримки розвитку в інклюзивному середовищі, сприяючи подоланню комунікаційних бар'єрів і розвитку когнітивних функцій. Позитивний вплив арттерапії є важливим для формування самосвідомості дітей та їх адаптації до соціуму, що робить її необхідним складником інклюзивної освіти. Використання цього інструменту не тільки сприяє соціальній адаптації, а й стимулює комплексний розвиток особистісних характеристик, забезпечуючи інтегрований підхід до корекційної роботи. Звідси можна зробити висновок, що арттерапія є ефективним методом психокорекції та важливим складником процесу навчання й розвитку дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі дошкільних установ. Її ефективність у контексті інклюзивного навчання залежить від урахування індивідуальних потреб дітей, кваліфікації фахівців і активної співпраці з батьками. Арттерапія має великий потенціал бути невід'ємною частиною психолого-педагогічного процесу для дітей з особливими освітніми потребами.

Список використаних джерел

1. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / за заг. ред. І. Д. Звереві. Київ, Сімферополь : Універсум, 2013. 536 с.
2. Софій Н. З. Організаційно-педагогічні умови інтегрованого супроводу учнів з особливими освітніми потребами в інклюзивному навчальному закладі : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.03. Київ, 2017. 23 с.

SMART -ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЕТНОНАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Вахняк Надія

кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри дошкільної та початкової освіти,
Запорізький національний університету,
м. Запоріжжя, Україна

Солов'ян Юлія

директор ЗДО (ясла-садок) комбінованого
типу №244 «Біла лілея» Запорізької міської ради,
м. Запоріжжя, Україна

На сучасному етапі розвитку дошкільної освіти вагомим підґрунтям цифрової інтеграції і трансформації освітнього процесу є впровадження

сучасних цифрових технологій, використання яких сприятиме урізноманітненню освітнього процесу, створенню умов для практичного й успішного засвоєння пізнавального матеріалу дошкільниками. У контексті модернізації сучасної дошкільної освіти пріоритетним вектором педагогічної діяльності є національно-патріотичне виховання дітей дошкільного віку, що реалізується з метою формування стійкої етнічної та національної ідентичності, усвідомлення дитиною своєї належності до українського етносу як самобутньої етнокультурної спільноти, об'єднаної спільною мовою, історично зумовленими традиціями, звичаями та ціннісними орієнтирами. Визначальним чинником підвищення результативності педагогічного впливу в означеному напрямі є впровадження сучасних методологічних підходів до формування етнонаціональної свідомості дошкільників у поєднанні з інноваційними цифровими технологіями, що забезпечують трансформацію та інтеграцію освітнього процесу в закладах дошкільної освіти.

Інтеграція Smart -технологій в освітній процес закладу дошкільної освіти є невідкладною потребою сьогодення. Використання Smart-технологій гарантує автономну, адаптивну та продуктивну взаємодію між вихователем, дитиною і батьками вихованців, сприяючи створенню інноваційного освітнього середовища. Завдяки впровадженню штучного інтелекту, інтернету речей, сенсорних технологій і хмарних платформ відкриваються нові перспективи для розвитку пізнавальної активності, персоналізації навчальних підходів та поліпшення якості дошкільної освіти. Англійський термін «smart» є багатозначним і в науковому дискурсі інтерпретується як характеристика, що поєднує інтелектуальність та ефективність, акцентуючи на здатності технологій діяти адаптивно, раціонально й результативно в умовах динамічного освітнього середовища. Формування етнонаціональної свідомості у дітей старшого дошкільного віку засобами Smart-технологій обумовлено певним етапом підготовки вихованців до життя в цифровій епосі, розвитку їхніх потенційних можливостей та формування етнонаціональних культурних цінностей, збереження національної ідентичності на основі автентичності й традицій [3].

Важливість інтеграції цифрових технологій в процес формування етнонаціональної самосвідомості як невід'ємного складника національно-патріотичного виховання на сучасному етапі в системі освіти посідає провідне місце у законодавчій базі, зокрема Законів України «Про освіту» (2017), «Про дошкільну освіту» (2024), «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» (2022), Стратегії національно-патріотичного виховання (2024), «Державного стандарту дошкільної освіти (2021): освітній напрям «Дитина у соціумі» (інваріантна складова), освітній напрям «Дитина в сенсорно пізнавальному просторі. Комп'ютерна грамота» (варіативна складова).

Питання формування етнонаціональної свідомості у дітей старшого дошкільного віку та впровадження Smart технологій в освітній процес вивчали такі українські й зарубіжні науковці, як Г. Гегель, І. Кант, І. Фіхте та ін. (проблема етнічної свідомості); І. Бех, Г. Ващенко, А. Дербак, І. Зайченко, Г. Лозко, С. Русова, П. Ситник, В. Сухомлинський, М. Стельмахович, К. Чорна та ін. (аспекти національної свідомості); Л. Артемова, А. Богуш, Н. Гавриш, К. Назаренко, Т. Поніманська, А. Федорович, Л. Шульга та ін. (завдання, шляхи, форми й методи національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку); Г. Бонч-Бруєвич, К. Джонсон, С. Кадзіти, К. Кіма, Г. Косенко, Х. Пена, С. Якубова та ін. (дослідження проблематики Smart технологій та їхньої адаптації до використання в освітньому процесі).

У контексті свого дослідження Г. Лозко звертає увагу на те, що етнічна самосвідомість репрезентує інтегральну систему знань, уявлень і переконань, пов'язаних із культурною традицією, історичною пам'яттю, духовними ідеалами та ціннісними настановами конкретного етносу, що передбачає особистісне усвідомлення індивідом своєї належності до певної етнічної спільноти, а також розуміння місця й ролі цієї спільноти у багатонаціональному соціокультурному просторі [1]. Дослідниця акцентує на ключовому значенні держави в процесі конструювання та підтримки етнічної ідентичності, наголошуючи на доцільності впровадження цілеспрямованої державної стратегії, яка б забезпечувала

збереження етнокультурної самобутності, протидію асиміляційним тенденціям і розвиток системи етнічної освіти. Водночас А.Дербак та П. Ситник не проводять чіткої межі між поняттями «етнічна» та «національна» самосвідомість, наголошуючи, що національна самосвідомість охоплює як свідоме, так і несвідоме ототожнення індивіда з певною етнічною спільнотою [2].

Слід зазначити, що етнічна самосвідомість є однією з ключових ознак етнічної ідентичності та формується у дітей старшого дошкільного віку через ознайомлення з народними іграшками, традиціями, звичаями, обрядами й святами. Процес етнізації розпочинається ще в ранньому дитинстві в сімейному середовищі, з участі дитини в народних обрядах і залучення до елементів народної творчості.

Національна свідомість, яка охоплює усвідомлення себе як представника певної нації та носія її цінностей – мови, релігії, морально-етичних норм і культурної спадщини, починає формуватися у віці 5–7 років. Узагальнюючи ці положення, можна стверджувати, що поняття «етнічна» та «національна» свідомість є невід’ємними компонентами формування соціально-громадянської компетентності, яка набуває особливої значущості в умовах сучасних суспільних трансформацій.

Інтеграція цифрових Smart-технологій у освітній процес закладу дошкільної освіти є дієвим інструментом впровадження наскрізного підходу у формуванні етнонаціональної свідомості дітей старшого дошкільного віку, оскільки сприяє активізації, гнучкості та адаптивності навчального процесу відповідно до вимог сучасності.

Серед головних позитивних аспектів інтеграції Smart-технологій у сучасне освітнє середовище можна виокремити такі: підвищення ефективності процесу засвоєння знань; організоване та раціональне використання цифрового контенту для проведення освітніх занять, тематичних подій і святкових заходів, впровадження інноваційних інструментів, які стимулюють розвиток творчих здібностей та створюють умови для самовираження дитини. Зазначені аспекти актуалізують науково-практичну проблему розроблення результативних

підходів до інтеграції Smart-технологій у реалізацію наскрізного підходу щодо формування етнопатриональної свідомості у дітей старшого дошкільного віку, що сприятиме оптимізації та підвищенню результативності освітнього процесу, зокрема в умовах дистанційного навчання. Як ефективне розв'язання цієї проблеми пропонуємо розробку та впровадження моделі «Smart-технології як ефективний інструмент формування етнопатриональної свідомості у дітей старшого дошкільного віку» (рис. 1).

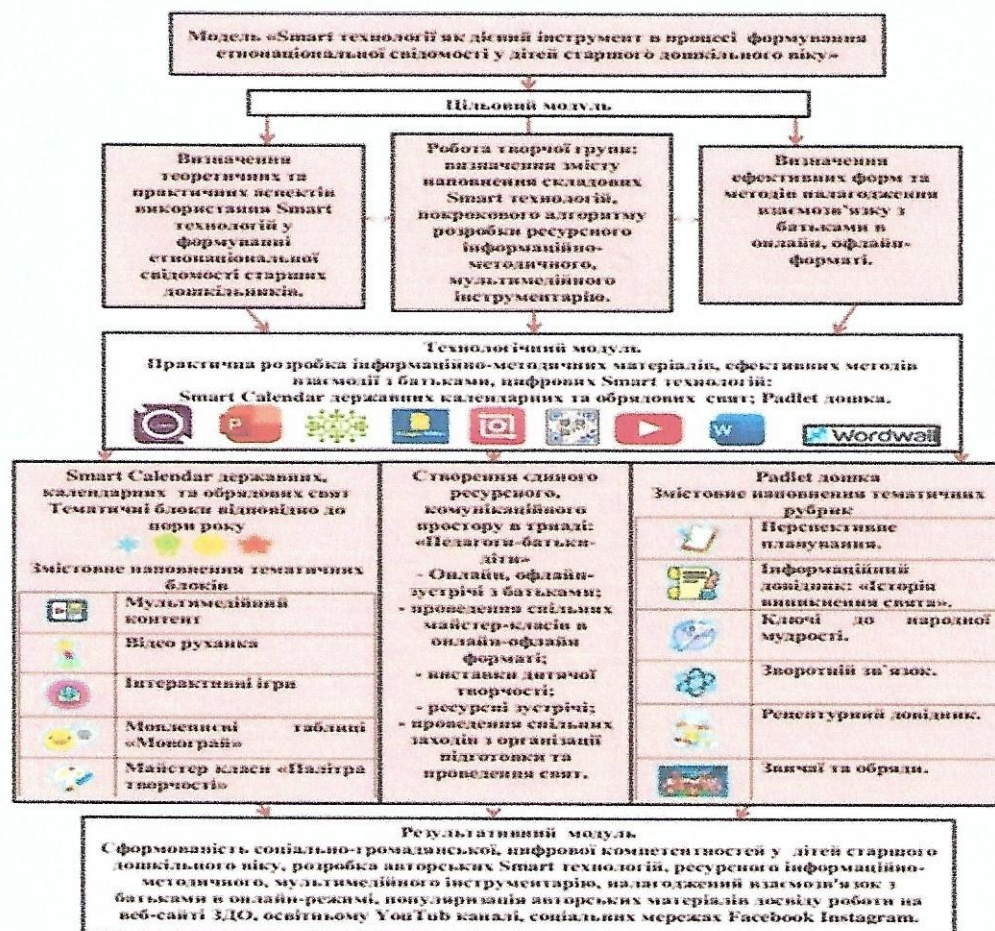

Рис. 1 Модель «Smart-технології як ефективний інструмент формування етнопатриональної свідомості у дітей старшого дошкільного віку»

Мета моделі полягає в підвищенні ефективності організації освітнього процесу в умовах дистанційного навчання шляхом інтеграції цифрових Smart-технологій для реалізації наскрізного підходу у формуванні етнопатриональної свідомості дітей старшого дошкільного віку.

Основні завдання розробленої моделі: створення єдиної інформаційно-цифрової платформи для всіх учасників освітнього процесу, що забезпечує

ефективну інтеграцію Smart-технологій у навчальний процес з метою формування етнонаціональної свідомості дітей старшого дошкільного віку; підвищення якості освітньої діяльності шляхом активного застосування Smart-технологій як у структурі основних занять (ознайомлення з соціумом, народознавства, тематичні дні); формування цілісного офлайн та онлайн ресурсно-комунікаційного простору для ефективної співпраці з батьками; популяризація та поширення авторських напрацювань педагогів, заснованих на практичному досвіді.

Зручна навігація за змістом тематичних блоків, якісний інтерактивний та мультимедійний контент, яскраві кольори, анімація, візуальні ефекти та логічна структура забезпечують активну взаємодію й участь усіх учасників освітнього процесу, поєднують традиційне навчання з використанням цифрових технологій. Дизайн тематичних блоків спроектовано інтерактивними візуальними віконцями з позначенням назви свята. Дитина в супроводі педагога або батьків обирає та відкриває відповідне візуальне віконце, у якому презентовано цікаві творчі завдання, інтерактивні ігри, відеоконтент, зміст яких відповідає тематиці свята.

Застосування таких технологій не лише сприяє підвищенню якості освітнього процесу, а й забезпечує його гнучкість, інтерактивність і відповідність сучасним соціокультурним викликам, створюючи сприятливе середовище для розвитку національної ідентичності у дітей на ранньому етапі їхнього становлення.

Отже, з урахуванням викладеного вище можна зробити висновок про вагомий потенціал впровадження Smart-технологій як ефективного інструменту реалізації наскрізного підходу у формуванні етнонаціональної свідомості дітей старшого дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти.

Список використаних джерел

1. Лозко Г. Етнологія України : Філософсько-теоретичний та етнорелігієзнавчий аспект : навч. посіб. Київ : АртЕК, 2001. 304 с.
2. Ситник П. К., Дербак А. П. Проблеми формування національної самосвідомості в Україні : монографія. Київ : НІСД, 2004. 226 с.
3. Твердохліб А. Смарт-технології як основа формування сучасних тенденцій освіти. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Педагогіка і психологія. Педагогічні науки*. 2020. № 1 (13) С. 301–305.

ФОРМУВАННЯ МИСТЕЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Вахняк Надія

кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри дошкільної та початкової освіти,
Запорізький національний університету,
м. Запоріжжя, Україна

Толмачова Анастасія

здобувачка вищої освіти спеціальності 013
«Початкова освіта»
Запорізький національний університет,
м. Запоріжжя, Україна

Однією з пріоритетних тенденцій сучасної освіти є розвиток ключових компетентностей учнів, зокрема мистецької, яка відіграє важливу роль у формуванні естетичного світогляду, розвитку творчих здібностей та гармонійній еволюції особистості. В умовах інтенсивного розвитку сучасного суспільства через цифровізацію, значну важливість набуває інтеграція цифрових технологій у мистецьку освіту. Інформаційні технології відкривають нові перспективи для реалізації творчого потенціалу учнів початкової школи, роблячи навчальний процес більш захоплюючим, інтерактивним та адаптованим до вимог сучасного соціокультурного середовища. Мистецька компетентність є складною інтегральною якістю, яка охоплює знання, уміння, емоційно-ціннісне ставлення до мистецтва та здатність створювати художні образи. Формування мистецької компетентності у молодших школярів є ключовим елементом їх естетичної та культурної освіти. У швидко змінюваному суспільстві, зумовленому цифровізацією, інтеграція цифрових технологій у мистецьку освіту набуває особливого значення. Вони забезпечують інтерактивність, доступ до різноманітних ресурсів та нові форми вираження, що значно підвищує ефективність навчального процесу.

Актуальність зазначеної проблеми підтверджується положеннями нормативно-правових документів, зокрема Законом України «Про освіту» (2017), Державним стандартом базової і повної загальної середньої освіти (2020), Типовими освітніми програмами (розроблені О. Савченко та Я. Шияном) (2022)

та концепцією «Нова українська школа» (2018). У зв'язку з цим постає необхідність підвищення якості мистецької освіти в початковій школі в умовах інтеграції цифрових технологій у навчально-виховний процес. Сучасні соціокультурні та технічні зміни потребують від школи не лише формування базових знань, а й розвитку компетентностей, зокрема мистецької, яка сприяє формуванню творчих здібностей, естетичного смаку й особистісного самовираження.

Проблематику розвитку творчих здібностей учнів початкових класів висвітлено в наукових працях: філософів (Є. Басін, І. Зязюн, Л. Коган, Б. Новіков, Г. Сковорода, Г. Шевченко та ін.), психологів (Н. Вишнякова, В. Клименко, В. Рибалка та ін.), педагогів (Н. Краснов, В. Рагозін, Т. Кушнерук та ін.). Теоретико-методологічні засади мистецької освіти в початковій школі розкрито в працях таких науковців, як Н. Бібік, Л. Масол, М. Миропольська, О. Савченко, Г. Тарасенко, Л. Шульга та інших, які наголошують на її ролі у формуванні естетичного світогляду та розвитку творчих здібностей учнів. Л. Хлебнікова, О. Щолокова акцентують на необхідності інтеграції сучасних освітніх технологій у процес мистецького виховання, що сприяє активізації пізнавальної діяльності учнів. Цифрові технології як інструмент для покращення мистецької освіти висвітлено в роботах Н. Гуревич, С. Литвинової, Л. Шульги та інших. Науковці звертають увагу на роль технологій у створенні інтерактивного середовища, підвищенні мотивації учнів і розширенні можливостей для візуалізації навчального матеріалу. Водночас Л. Василенко, Г. Наumenко, О. Ясенєв акцентують увагу на педагогічних аспектах використання цифрових технологій для розвитку креативності та художньо-естетичних навичок молодших школярів. Дослідники зазначають, що інтеграція цифрових технологій у мистецьку освіту відкриває нові перспективи для візуалізації навчального контенту, сприяє розвитку інтерактивної взаємодії та стимулює творчі здібності учнів початкової школи. Сучасна освітня система, насамперед у галузі мистецької освіти, не може ігнорувати вплив цифрових технологій, які дедалі активніше інтегруються в навчальний процес. Їх використання відкриває

нові можливості для розвитку творчих здібностей, формування естетичного світогляду та залучення учнів до активної навчальної діяльності.

Цифрові технології (цифровізація) – це насичення фізичного світу електронно-цифровими пристроями, засобами, системами та налагодження електронно-комунікаційного обміну між ними, що фактично уможливило інтегральну взаємодію віртуального та фізичного, тобто створює кіберфізичний простір [1]. Спираючись на окреслені відповідні наукові позиції, можна стверджувати, що цифрові технології в освітньому процесі являють собою комплекс сучасних технічних засобів і програмних рішень, які сприяють ефективному засвоєнню знань, розвитку навичок і творчих здібностей. У межах мистецької освіти ці технології сприяють процесам створення, візуалізації, трансформації та архівації художніх образів із використанням цифрових інструментів.

Основними видами цифрових технологій, які використовуються в мистецькій освіті, є: мультимедійні технології (інтерактивні презентації, відеоуроки, анімації, що сприяють кращому сприйняттю мистецьких творів); графічні редактори (програми, такі як Adobe Photoshop, CorelDRAW, Canva, які дозволяють учням створювати цифрові художні роботи); віртуальна та доповнена реальність (VR/AR) (технології, які забезпечують занурення в художні середовища та дають змогу розглядати твори мистецтва з нових ракурсів); онлайн-платформи (сервіси для дистанційного навчання та обміну творчими роботами, такі як Google Classroom, Padlet, ArtSteps, LearningApps); 3D-технології (програми для створення тривимірних моделей та об'єктів, що розвивають уяву й просторове мислення). На уроках мистецтва корисно інтегрувати сучасні цифрові технології, такі як програма для відеомонтажу Filmora, інструменти для завантаження відео MiniTool uTube Downloader, Savefrom.net, YouTube mp4, Keeepvid, Download YouTube Videos, а також програми для створення інтерактивного контенту, такі як Free Cam і Edpuzzle. Додатково можна використовувати онлайн-диктофони, зокрема з функцією зміни голосу, що додають цікавих можливостей до навчального процесу.

Професійні музичні редактори, такі як Cubase та Pro Tools, уможлиблюють розроблення сучасних аранжувань та запис музичних творів у різноманітних творчих жанрах, що сприяє розвитку навичок самостійної діяльності учнів у контексті мистецької освіти.

Сучасні інформаційні технології відкривають унікальні можливості для прослуховування музичних творів у різних інтерпретаціях, що раніше потребувало значних зусиль. Завдяки технологіям можна здійснювати порівняння художніх підходів різних музикантів і художників, перетворюючи це на доступний методичний інструмент. З огляду на це учні можуть обирати виконання, яке найбільше відповідає їхнім естетичним уподобанням, що сприяє розвитку навичок естетичного оцінювання. На нашу думку, такий підхід також підтримує формування слухової та візуальної пам'яті, оскільки потребує не тільки багаторазового перегляду чи прослуховування матеріалів, а й логічного обґрунтування власного вибору. Інтеграція цифрових технологій у сферу мистецької освіти передбачає врахування низки ключових чинників, серед яких: доступність та належне технічне забезпечення, професійна компетентність викладачів, інтерактивність та активна залученість учнів у навчальний процес, реалізація диференційованого підходу до молодших школярів.

Отже, можна стверджувати, що інтеграція цифрових технологій у мистецьку освіту сприяє розвитку творчих здібностей учнів, підвищенню їх мотивації та оптимізації навчального процесу. Ключовими чинниками успішної реалізації інновацій є забезпечення доступності, належного технічного оснащення, компетентності педагогів, інтерактивності та можливості диференційованого підходу. Урахування цих аспектів створює умови для всебічного розвитку учнів через використання сучасних цифрових інструментів. Цифрові технології виступають потужним засобом оновлення мистецької освіти, однак їх впровадження потребує обґрунтованого підходу для мінімізації потенційних ризиків.

Список використаних джерел

1. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 рр. : затв. Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17.01.2018 № 67. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-p#Text> (дата звернення: 09.03.2025).

ІНФОРМАЦІЙНИЙ СУПРОВІД ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Гуралюк Андрій

кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник,
старший науковий співробітник відділу наукового
інформаційно-аналітичного супроводу освіти,
ДНПБ України імені В. О. Сухомлинського

*Патріотичне виховання – це сфера духовного життя, яка
проникає в усе, що пізнає, робить, до чого прагне, що любить і
ненавидить людина, яка формується.*

В. О. Сухомлинський

Для України три роки російської агресії стали тим вододілом, що відокремив справжніх патріотів від тих, хто декларував свій патріотизм лише на словах, хто приховував свою ницість за гарною обкладинкою – вишиванками, українськими піснями тощо. Військове вторгнення однозначно довело, що системне національно-патріотичне виховання є важливим складником національної безпеки України, адже основною перевагою нашої боротьби стала мотивація до захисту своєї країни, своєї ідентичності.

Український педагогічний словник дає таке визначення патріотизму: це «одне з найглибших громадянських почуттів, змістом якого є любов до батьківщини, відданість своєму народові, гордість за надбання національної культури. Патріотизм виявляється в практичній діяльності, спрямованій на всебічний розвиток своєї країни, захист її інтересів. Виховання патріотизму – важлива складова виховної діяльності школи. У процесі вивчення різних навчальних предметів в учнів формуються патріотичні погляди і переконання» [1, с. 249].

У цілому погоджуючись, заперечимо, що це стосується тільки школи. І. Шевчук зазначає, що «навчання професіоналізму та громадянське виховання у закладах вищої освіти мають бути органічним єдиним процесом цілеспрямованого формування особистості громадянина» [5, с. 157].

Професійна підготовка здобувачів освіти, поряд із загальнопредметною підготовкою, передбачає виховання громадянської позиції як активних учасників у суспільному житті країни, формування усвідомленого ставлення до моральних цінностей та їх захисту. Питання виховання громадянина стають пріоритетними серед інших програм навчально-виховної роботи. Навчання та становлення громадянської позиції сприяють подальшому особистісному розвитку, формуванню адекватних соціальних установок, активної життєвої позиції.

Одним із ключових завдань виховної роботи в закладах освіти є формування національно-патріотичної компетентності здобувачів освіти. Ефективність виховного процесу в цьому напрямі зумовлюється наявністю системного інформаційного супроводу патріотичного виховання, який передбачає гармонійне поєднання інформаційного забезпечення різних напрямів, форм, методів і засобів виховного впливу в межах освітнього середовища. Основну увагу при цьому має бути приділено орієнтації на національні культурні цінності, українську мову, традиції патріотичного виховання та активному залученню молоді до джерел народознавства й фольклорної спадщини, зокрема до традиційних народних свят.

До ефективних і результативних заходів щодо формування громадянської позиції О. Козлова відносить дискусії, форуми, промоакції, відкриті мікрофони, круглі столи, дебати, флешмоби, квести, відкриті тематичні засідання молодіжних лідерів; функціонування студентських об'єднань за інтересами, шкіл молодіжної ініціативи; неформальне навчання з використанням сторітелінгу (технології передавання необхідної інформації через розповідь захоплюючої історії) тощо [3]. Зрозуміло, що всі вони мають забезпечити набуття соціального досвіду, що складається із загальнолюдських, загальнокультурних і національних цінностей, соціальних норм, громадянської активності, прийнятої в суспільстві поведінки, толерантного ставлення до відмінностей культур, традицій і різних думок [2].

У Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді зазначено: «Навчальний заклад – то осередок становлення громадянина-патріота, готового брати на себе відповідальність, самовіддано розбудовувати країну як суверенну, незалежну, демократичну, правову, соціальну державу, забезпечувати її національну безпеку, сприяти єдності української політичної нації та встановленню громадянського миру й злагоди в суспільстві» [4].

Отже, національно-патріотична компетентність – це інтегрована якість особистості, що об'єднує такі особистісні утворення, як любов до батьківщини, національну самосвідомість, громадянську свідомість, почуття обов'язку до своєї країни, прийняття моральних цінностей соціуму, розуміння історичних витоків тощо. Фахівці державної науково-педагогічної бібліотеки ім. В.О. Сухомлинського здійснюють значний внесок у забезпечення наукової та практичної діяльності інформаційними ресурсами з відповідної тематики. Інформаційна продукція ДНПБ орієнтована на широку аудиторію: бібліотечних працівників, педагогів, здобувачів освіти та науковців. Усі зацікавлені особи мають змогу отримати доступ до корисних матеріалів для професійного використання чи дослідницької роботи. Важливою перевагою є розміщення електронних версій видань на вебпорталі бібліотеки, що забезпечує відкритий доступ до ресурсів для віддалених користувачів. Це особливо є актуальним в умовах дистанційного навчання, віддаленої роботи тощо.

Таким чином, формування національно-патріотичної компетентності через розвиток національної свідомості, любові до рідного краю, бережливого ставлення до мови, культури, традицій є одним із найбільш важливих завдань виховної роботи в українських навчальних закладах усіх рівнів і типів.

Список використаних джерел

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0009714> (дата звернення: 15.05.2025).
2. Дейнеко В. Особливості вивчення сімейних традицій на уроках «Я у світі». *Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти* : зб. наук. пр. / за заг. ред. Н. А. Басюк. Житомир, 2017. С. 1–2. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/24247/1/3.PDF> (дата звернення: 15.05.2025).
3. Козлова О.Г. Деякі аспекти формування громадянської позиції майбутніх фахівців у процесі професійної підготовки під час навчання. *Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції «Соціально-педагогічні засади формування громадянської відповідальності у студентів»* (м. Конотоп, 24–25 квіт. 2018 р.). Конотоп, 2018. С. 16–23. URL:

<http://xn--d1acjtrgde.kiev.ua/wp-content/uploads/2019/08/Zbirnyk-konf.-11.04.19-shvaleno.pdf>
(дата звернення: 15.05.2025).

4. Про затвердження Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді, Заходів щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді та методичних рекомендацій щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах : наказ М-ва освіти і науки України від 16.06.2015 р. № 641. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0641729-15> (дата звернення: 15.05.2025).

5. Шевчук Н. І. Виховання патріотизму – невід’ємна складова формування громадянських почуттів студентської молоді (з досвіту роботи). *Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції «Соціально-педагогічні засади формування громадянської відповідальності у студентів»* (м. Конотоп, 24-25 квіт. 2018 р.). Конотоп, 2018. С. 74–80. URL: <http://xn--d1acjtrgde.kiev.ua/wp-content/uploads/2019/08/Zbirnyk-konf.-11.04.19-shvaleno.pdf> (дата звернення: 15.05.2025).

ЦИФРОВІ СЕРВІСИ ДЛЯ ЗАЛУЧЕННЯ МОЛОДІ ДО ВОЛОНТЕРСЬКИХ І ГРОМАДСЬКИХ ІНІЦІАТИВ

Денисенко Вероніка

здобувачка вищої освіти, Криворізький навчально-науковий інститут Донецького державного університету внутрішніх справ
(науковий керівник: Тетяна Павлиш, кандидат педагогічних наук, доцент)

У сучасному світі цифрові технології є невід’ємною частиною повсякденного життя молоді. Соціальні мережі, мобільні застосунки, онлайн-платформи та інші цифрові сервіси активно використовуються не лише для спілкування і розваг, а й для навчання, самореалізації та громадської активності. Особливу роль цифрові технології відіграють у сфері волонтерства та розвитку громадянського суспільства, створюючи нові можливості для залучення молодих людей до соціально важливих ініціатив.

Вторгнення рф змінило наше життя, а волонтерство стало значущою ланкою в суспільному житті. Волонтери – це ті, хто простягне вам руку допомоги і зробить усе можливе у складний для вас час. Молодь є важливим ресурсом для розвитку суспільства, і її участь у громадських ініціативах має ключове значення для побудови сильних, активних та стійких громад. Залучення молоді до громадських ініціатив не лише сприяє соціальному розвитку, а й допомагає молодим людям реалізувати свій потенціал, набутти нових навичок та зміцнити відчуття відповідальності за своє майбутнє. Нашій активній молоді, яка хоче брати участь у волонтерстві, треба допомагати знайти себе і визначитись з

тим, чим саме вона хоче займатися. Тож у цій справі можуть допомогти різні цифрові сервіси, які координуватимуть волонтерську діяльність. Саме в цьому і полягає важливість цієї теми [1].

Волонтерство серед молоді є окремим соціальним явищем. Участь молоді у волонтерстві свідчить не тільки про демократичний вектор розвитку суспільства, а й про стан соціуму сьогодні, який виявляє активність і включеність молоді в суспільно-політичні процеси. Усі ці процеси можна організувати за допомогою цифрових технологій, наприклад у проведенні анкетування, розробленні сайтів для координації напрямів роботи чи навчання тощо. Прикладом розроблення технологій визначають як дію рекрутингу волонтерів. Метою розроблення технології рекрутингу волонтерів є пошук найбільш ефективного алгоритму спонукання молоді залучитися до волонтерської діяльності, використовуючи дієві методи та оптимальні ресурси [2; 6].

Прикладом використання інформаційних технологій для залучення молоді до волонтерської діяльності є волонтерська платформа, посилання на яку буде наведено нижче. Перейшовши на платформу можна знайти для себе те, що потрібно. А саме, як податися на волонтерство чи як організувати свою команду волонтерів, як долучитися до тієї організації, яка тобі до душі [3;1].

Такі платформи допомагають координувати молодь у їх виборі свого шляху як волонтера, а організаціям знайти активних і рішучо налаштованих людей. Є велика кількість платформ для залучення молоді у волонтерство. Така, наприклад, платформа, як Добро.ua, допомагає знаходити волонтерські вакансії та проєкти, дізнаватися про актуальні проблеми громадських організацій [4].

Не варто також забувати і про соціальні мережі, зокрема такі, як Facebook, Instagram та Telegram, які часто використовуються для координації волонтерських дій. У групах і каналах можна знайти інформацію про актуальні потреби та можливості для надання допомоги. У Telegram або Viber можна швидко спілкуватися та обмінюватися інформацією. Програми для спілкування, зокрема такі, як Zoom або навіть Google meet, дають можливість у реальному часі проводити бесіди щодо

розв'язання різних питань шляхом участі в спілкуванні, поділу на групи, які виконуватимуть окремі завдання координуватимуть одне одного з різних куточків країни або, якщо немає можливості зустрітися наживо. Саме тому ці програми полегшують процес комунікації.

Такий сервіс, як Padlet, дає змогу учасникам працювати над спільними завданнями. Допки Padlet можна використовувати для візуалізації матеріалів, а також надавати учасникам можливість коментувати картки, голосувати, залишати реакції. Сервіс уможливорює візуалізацію роботи [5; 6].

Усі ці застосунки, програми, сервіси допомагають молоді знайти той шлях волонтерства, до якого у них виникає найбільший інтерес, допомагають скоординувати учасників до правильного вибору, та створити комфортні умови для роботи. Інформаційні технології полегшують життя і роблять його продуктивнішим, допомагають в популяризації волонтерської діяльності та забезпечують її ефективне виконання.

Список використаних джерел

1. Волонтерська платформа. URL. <https://platforma.volunteer.country> (дата звернення: 15.05.2025).
2. Залучення молоді до громадських ініціатив: шляхи та можливості. *SmartMedia*. URL^ <https://www.smartmedianews.org/post/> (
3. Залучення та координація волонтерів : посібник. URL: <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/ua/manual-involving-and-coordinating-volunteers-2.pdf> (дата звернення: 15.05.2025).
4. Нагорна Д. Технології залучення молоді до волонтерства в Україні. *Social Work and Education*. 2022. Vol. 9, № 3. P. 340–357. DOI: 10.25128/2520-6230.22.3.2
5. Dobro.ua. URL: https://dobro.ua/about_us (дата звернення: 15.05.2025).
6. Padlet. URL: <https://padlet.com> (дата звернення: 15.05.2025).

СУЧАСНИЙ СПЕЦІАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ОСВІТИ – ОДНА З УМОВ ЗДІЙСНЕННЯ УСПІШНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСІБ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Есько Юлія
виконуюча обов'язки директора,
КЗО «Криворізька спеціальна школа
«Сузір'я» Дніпропетровської ОР»

Спеціальна школа «Сузір'я» (рис. 1) є закладом загальної середньої освіти [1, с. 112], який надає освітні послуги дітям з порушенням слуху та дітям

з важкими порушеннями мовлення на рівні середньої базової освіти з одночасним наданням послуг комплексної реабілітації.

Рис. 1. КЗО «Криворізька спеціальна школа «Сузір'я» Дніпропетровської ОР»

Педагогічний колектив школи за 85-річний період свого існування пройшов нелегкий шлях реформування своєї діяльності з метою визначення та реалізації заходів щодо успішної соціалізації та інтеграції в суспільство своїх учнів. На сьогодні в закладі вибудовано власну систему надання реабілітаційних послуг, для чого створено відділення корекційно-розвиткової роботи з дванадцятьма спеціальними кабінетами, обладнаними корекційним обладнанням і відповідними дидактичними матеріалами. Активно впроваджується білінгвальне (двомовне) навчання дітей з порушенням слуху, коли українська жестова мова як рідна природна мова для глухих людей, є не лише предметом вивчення, а й засобом навчання [2, 3]. Упродовж багатьох років одним із основних напрямів діяльності школи є виявлення індивідуальних нахилів і здібностей дітей, їх творчий розвиток шляхом навчання в позашкільних навчальних закладах художньо-мистецького, спортивного та інших спрямувань. Реалізується цей напрям роботи через проєкт «Гідне майбутнє дітям з особливими потребами», де патріотичне виховання є одним з основних компонентів виховної роботи закладу. Результатом цієї наполегливої праці є участь здобувачів освіти школи в конкурсах, фестивалях, виставках, змаганнях всеукраїнського, обласного, міського рівнів із здобуттям призових місць. Повністю переосмислено систему виховної роботи в другій половині дня [4]. Якщо раніше заохочувалось

цілодобове перебування дітей у закладі впродовж робочого тижня, зокрема учнів з порушенням слуху, навчання їх усної мови, що здійснюється на основі обов'язкового створення середовища жестової двомовності) [3], то сьогодні пріоритетом є перебування дитини в сім'ї, у родині.

Діти відвідують школу щоденно. А для дітей, які мешкають у віддалених населених пунктах, у закладі функціонує пансіон із затишними житловими кімнатами для проживання дітей у період навчання.

Педагогічний колектив налічує 55 осіб. З них педагоги, що мають дефектологічну освіту, – 21 особа, вищу категорію – 14 осіб, першу категорію – 13 осіб. З другою категорією працюють 18 осіб; категорію «спеціаліст» мають 8 осіб; категорію «молодший спеціаліст» (тарифний розряд) мають 2 особи. Звання «Учитель-методист» мають 5 педагогів, «Старший учитель» – 5 педагогів; 1 педагог має звання «Заслужений вчитель України». Два вчителі пройшли сертифікацію.

У закладі навчаються 169 здобувачів освіти: 87 дітей з порушенням слуху і 82 дитини з тяжкими порушеннями мовлення. З урахуванням воєнного стану, безпекової ситуації освітньо-корекційний процес організовано за змішаною формою з використанням технологій дистанційного навчання [5].

Освітньо-корекційний процес у школі організовано таким чином, щоб кожна дитина могла отримати не лише якісні освітні послуги, а й мала широкі можливості щодо творчого розвитку та розвитку своїх індивідуальних здібностей і нахилів, могла самоствердитись, відчувати свою значимість і в подальшому знайти своє місце в громадянському суспільстві.

Інноваційно-методична діяльність педагогічного колективу є відомою серед спеціальних закладів України завдяки його напрацюванням. Якість роботи будь-якого закладу освіти визначається успішністю його випускників. Якщо говорити про спеціальну школу «Сузір'я», то серед них: 4 педагоги, які закінчили педагогічний університет імені Михайла Драгоманова (у школі працюють два сурдопедагоги: викладач Київського технікуму художньо-прикладних мистецтв; одна – випускниця мистецького факультету); 5 спортсменів є членами збірної

України з різних видів спорту, троє – учасниками Дефлімпійських ігор, двоє – майстри виробничого навчання (Дніпропетровське навчально-виробниче підприємство та Криворізький міжрегіональний центр); кілька осіб успішно працюють в стоматологічних установах; є фахівці робітничих професій, працівники супермаркетів тощо ;є також бізнесмени, художники. Особливо приємним є той факт, що випускники добре пам'ятають свою школу, своїх учителів, охоче відвідують заклад, влаштовуючи пам'ятні зустрічі.

Сьогодні спеціальна школа «Сузір'я» – це спеціальний заклад освіти сучасного зразка, головними засадами якого є створення безпечного й комфортного освітнього середовища, забезпечення прав, свобод та інтересів дітей з особливими освітніми потребами. Порядок у закладі, правильно організований режим, створення сучасного дизайну, обладнання всіх кабінетів відповідно до вимог НУШ, створення атмосфери поваги до кожної дитини, віри у її необмежені можливості – ось що значить школа «Сузір'я».

Складне й неоднозначне сьогодення потребує від педагогів постійного переосмислення змісту навчання, виховання й розвитку дітей у спеціальній школі, спонукає до осмислення й застосування сучасних педагогічних методологій, інноваційних шляхів і технологій.

Сучасна спеціальна школа зобов'язана допомогти своїм учням розвинути такі вміння й цінності, здобути такі знання, які дадуть їм можливість приймати індивідуальні й колективні рішення для поліпшення якості життя в сучасних умовах.

Ці завдання визначили шляхи діяльності закладу, його внутрішню систему забезпечення якості освіти, зміст і основні напрями програми реформування спеціальної школи «Сузір'я». Реалізацію цих завдань закладено в Стратегії розвитку закладу на 2022-2026 роки, якою передбачено становлення закладу в новій якості – як осередок комплексної державної підтримки сім'ї, що забезпечує право дітей з особливими освітніми потребами на якісні освітні послуги, соціальний захист, комплексну реабілітацію найуразливіших категорій дитячого

населення завдяки спеціально організованим складовим освітньо-корекційного процесу.

Список використаних джерел:

1. Виховна робота осіб з особливими освітніми потребами в умовах Нової української школи: навч.-метод. посіб. / А. О. Коломєєць та ін. Київ : Симоненко О. І., 2022. – 134 с.
2. Досвід дистанційного навчання учнів з порушеннями слуху (організаційно-ресурсне забезпечення в умовах воєнного стану): зб. тез Всеукр. наук.-практ. семінару в рамках Фестивалю тижня науки (м. Кривий Ріг, 20 трав. 2022 р.). Київ : «ФОП Симоненко О.І.», 2022. 124 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/733365> (дата звернення: 11.05.2025).
3. Кульбіда С. Соціокультурний дискурс української жестової мови в умовах сьогодення: монографія / Ін-т спец. педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України. Відділ української жестової мови. Київ, 2024. 256 с.
4. Кульбіда С. Функціонування мережі закладів для осіб з особливими освітніми потребами в Україні в умовах перехідного періоду реформування. *Збірник наукових праць ЛОГОС*. 2020. С. 114–119. DOI: <https://doi.org/10.36074/15.05.2020.v4.44>
5. Міськов Г. В. Освітні потреби глухих здобувачів як соціокультурні детермінанти потреб. *Збірка тез матеріалів IX Міжнародного конгресу «Освіта осіб з особливими потребами в умовах миру та війни» 25-26 жовт. 2023 р.* Київ, 2023. С. 354–356. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/738579> (дата звернення: 11.05.2025).

ДОСВІД ПРОВЕДЕННЯ ЗАХОДІВ ПАТРІОТИЧНОГО СПРЯМУВАННЯ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ ВОЄННОГО СТАНУ: НА ПРИКЛАДІ ПРОВЕДЕННЯ МАСОВИХ ЗАХОДІВ КЗ «ЦЕНТР ТУРИЗМУ» ЗОР

Ємельянова Катерина
методистка відділу краєзнавства
та патріотичного виховання, комунальний
заклад «Запорізький обласний центр туризму
і краєзнавства, спорту та екскурсій учнівської молоді»
Запорізької обласної ради

Питання патріотичного виховання посідає ключове місце в процесі реалізації державної політики утвердження української національної та громадської ідентичності. У складних умовах війни Запоріжжя продовжує проводити масові заходи з урахуванням безпекової ситуації, у тому числі й патріотичного спрямування.

Актуальність дослідження, розроблення напрацювань зумовлена необхідністю реалізації Державної цільової програми з утвердження української національної та громадянської ідентичності на період до 2028

року, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30.07.2024 № 864, яка визначає стратегічні напрями розвитку патріотичного виховання [1].

Важливими орієнтирами також є **Стратегія утвердження української національної та громадської ідентичності на період до 2030 року**, ухвалена постановою Кабінету Міністрів України від 15.12.2023 № 1322, що акцентує увагу на необхідності активної громадянської участі молоді, популяризації національної культури та історичної пам'яті [2].

Крім того, у **«Стратегічному плані діяльності Міністерства освіти і науки України до 2027 року. Освіта переможців»** наголошено на важливості інтеграції патріотичного виховання в освітній процес, що має сприяти формуванню стійких громадянських цінностей та готовності молоді до активного захисту й відбудови України [3].

З огляду на зазначені стратегічні документи дослідження досвіду організації патріотичних заходів в умовах сучасних викликів є необхідним для розроблення ефективних методів виховання молодого покоління, здатного усвідомлено відстоювати національні інтереси та брати участь у розбудові держави.

На сьогодні, серед іншого, Всеукраїнська дитячо-юнацька військово-патріотична гра «Сокіл» («Джура») (далі – Гра) є одним із засобів виховання та утвердження української національної та громадської ідентичності, оборонної свідомості.

У реаліях сьогодення робота комунального закладу «Запорізький обласний центр туризму і краєзнавства, спорту та екскурсій учнівської молоді» Запорізької обласної ради (далі – КЗ «Центр туризму» ЗОР) зосереджена на забезпеченні надання освітніх послуг в межах навчальних програм з вибором формату і стратегій навчання, проведення занять, заходів з урахуванням безпекової ситуації. Відтак протягом 2024-2025 років нашим закладом освіти проведено кілька масових заходів патріотичного спрямування, зокрема обласний етап Гри (304 учасники) [4] та VIII обласна польова школа «Джури козацькі» (134 учасники) [5]. Пропонуємо набір тих цифрових платформ і сервісів, які

позитивно себе зарекомендували під час проведення масових обласних заходів патріотичного спрямування.

Серед платформ, використаних для комунікації, – Google Meet, що давало можливість, по-перше, долучити велику кількість учасників одночасно, на довший період часу (не обмежений 45-хвилинним за таймінгом); по-друге, доступ до комунікативної платформи через акаунт Google дає можливість використовувати інші додатки з екосистеми Google чи споріднених до неї (Classroom, Youtube, Googledrive, тощо); по-третє, ергономічний і зрозумілий тарифний план підключення Google Meet дозволив нашим системним адміністраторам регулювати версію для підключення залежно від кількості учасників у межах фінансових асигнувань. Єдиним недоліком платформи стали питання з відтворенням звуку і додатковою перевіркою систем безпеки Google.

Щодо забезпечення змагального елементу, то ця складова була забезпечена такими платформами і сервісами, як Kahoot, Всеосвіта, Wordwall.

Переваги цих платформ педагогічним працівникам закладів загальної середньої освіти відомі. Однак для нас ці платформи і сервіси зарекомендували себе як ефективні з таких причин:

- по-перше, платформи побудовано на використанні ігрових технологій, які дають можливість зробити навчання динамічним;

- по-друге, платформи мають велику пропускну систему і дають можливість залучити велику кількість учасників одночасно, при цьому учні можуть виконувати вправи у власному темпі, а організатор може давати індивідуальні рекомендації щодо виконання;

- по-третє, перераховані сервіси є інтуїтивними у використанні, не потребують додаткового пояснення для учасників;

- по-четверте, платформи уможливають швидке підрахування набраних балів, отримання зворотного зв'язку, простеження параметрів часу виконання, допущених помилок, тих питань, які видалися учасникам найскладнішими;

по-п'яте, різноманітність завдань дає змогу використовувати різні стилі навчання (візуальний, аудіальний, кінестетичний).

Крім того, такий формат роботи уможливлює залучення до патріотичних заходів учнівської молоді, яка вимушено покинула Україну і перебуває за кордоном.

Отже, використання інтерактивних платформ в освітньому процесі значно підвищує його ефективність, забезпечуючи гнучкість, зручність і динамічність навчання.

Google Meet відіграє ключову роль у комунікації, дає змогу залучити велику кількість учасників, інтегрувати інші сервіси Google та регулювати версію підключення відповідно до потреб закладу. Попри певні технічні нюанси ця платформа залишається однією з найзручніших для проведення онлайн-заходів.

Такі платформи, як **Kahoot**, **Всеосвіта** та **Wordwall**, що базуються на ігрових технологіях, уможливлюють проведення інтерактивних тестів та змагань, швидке підрахування результатів та надання зворотного зв'язку. Завдяки своїй інтуїтивності та різноманітності завдань ці сервіси сприяють залученню учнів та розвитку індивідуальних навчальних стратегій.

Патріотичне виховання через освітні технології сприяє формуванню усвідомленої позиції молодого покоління, що є надзвичайно важливим у нинішніх реаліях. Використання інноваційних методів допомагає дітям краще розуміти значення свободи, державності та національної єдності. Отже, інтеграція сучасних платформ у навчальний процес не лише робить освіту цікавішою та ефективнішою, а й допомагає виховувати покоління, яке усвідомлює свою відповідальність перед Україною та готове захищати її майбутнє.

Список використаних джерел

1. Державна цільова програма з утвердження української національної та громадянської ідентичності на період до 2028 р. : затв. розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30.07.2024 № 864. URL <https://surl.li/cwjhxz> (дата звернення: 08.05.2025).
2. Завершився обласний етап Всеукраїнської дитячо-юнацької військово-патріотичної гри «Сокіл» («Джура») – 2024. *Комунальний заклад “Запорізький обласний центр туризму і*

краєзнавства, спорту та екскурсій учнівської молоді” Запорізької обласної ради. URL: <https://surl.li/esjvwb> (дата звернення: 08.05.2025).

3. Проведено VIII обласну польову школу «Джури козацькі». Комунальний заклад “Запорізький обласний центр туризму і краєзнавства, спорту та екскурсій учнівської молоді” Запорізької обласної ради. URL: <https://surl.li/uguyec> (дата звернення: 08.05.2025).

4. Стратегічний план діяльності Міністерства освіти і науки України до 2027 року. Освіта переможців». URL: <https://surl.li/nijefi> (дата звернення: 08.05.2025).

5. Стратегія утвердження української національної та громадської ідентичності на період до 2030 р. : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 15.12.2023 № 1322. URL: <https://surl.li/scifwg> (дата звернення: 08.05.2025).

ЦИФРОВІ СЕРВІСИ ТА ЦИФРОВІ ПЛАТФОРМИ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ І МОЛОДІ В СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Єріс Юлія

в.о. заступника директора з НВР,
Центр підготовки і перепідготовки робітничих кадрів № 1
м. Кривий Ріг, Україна

У сучасному світі цифрові технології відіграють ключову роль у формуванні громадянської свідомості. Для здобувачів освіти вони є не лише засобом навчання, а й платформою для розвитку та патріотичного виховання, особливо в умовах воєнного часу. В умовах воєнного часу роль таких платформ значно зростає, оскільки вони забезпечують доступ до важливої інформації, формують громадянську свідомість, підтримують моральний дух і сприяють розвитку патріотичних почуттів.

Сьогодні вкрай важливо підтримувати моральний дух молоді, формувати стійкість та готовність до змін. Для цього розвиваються платформи, які дають можливість організовувати онлайн-заходи, зокрема такі, як патріотичні лекції, зустрічі з героями, обговорення важливих подій, а також психологічну підтримку через онлайн-курси і тренінги. Це допомагає здобувачам освіти адаптуватися до нових умов життя, зберігати оптимізм і не втрачати віри в перемогу [1].

Цифрові ресурси забезпечують оперативний доступ до достовірної інформації, допомагаючи протистояти фейковим новинам. Онлайн-курси, документальні фільми та інтерактивні проєкти висвітлюють історію України, її

культуру та боротьбу за незалежність [2]. Наприклад, платформа «Герої України» ознайомлює здобувачів освіти із видатними постатями, національними героями та важливими моментами в історії України. Здобувачі освіти мають змогу отримати доступ до віртуальних уроків, документальних фільмів і навчальних матеріалів, що допомагають сформувати глибоке розуміння ідеалів патріотизму.

Онлайн-курси на таких платформах, як «Prometheus», «EdEra» та інші, охоплюють не лише навчання за стандартними програмами, а й спеціалізовані курси з історії України, патріотичного виховання, курси з національної безпеки. Ці сервіси можуть бути використані для підвищення рівня громадянської свідомості та готовності до захисту країни. Платформа Youth Portal пропонує різноманітні ресурси для розвитку молоді. Вона містить інформацію про можливості для участі в соціальних і патріотичних ініціативах, онлайн-проектах, конкурсах та заходах, що сприяють патріотичному вихованню.

Існують різноманітні платформи, що сприяють розвитку патріотичних почуттів серед молоді через інтерактивні засоби. Наприклад, онлайн-ігри, створені за допомогою сервісів Play Ukraine чи Kahoot, пропонують інтерактивні навчальні ігри, які дають змогу здобувачам освіти вивчати історію України, національні символи, цінності та навіть навчатися через рольові ігри, що відображають важливі історичні події. Такі проекти дають можливість поєднати навчання та розвагу, допомагаючи здобувачам освіти глибше зрозуміти значення національних символів і героїв.

Важливим складником патріотичного виховання є залучення молоді до соціальних ініціатив та волонтерської діяльності. Здобувачі освіти активно беруть участь у таких ініціативах, допомагаючи не тільки матеріально, а й інформаційно. Це сприяє формуванню почуття відповідальності та належності до єдиної нації. Наприклад, програму «Єдиний цифровий фронт» створено для обміну новинами, інформацією та новими ініціативами серед громадян, вона допомагає здобувачам освіти бути в курсі важливих подій, підтримувати

моральний дух, а також долучатися до волонтерських ініціатив через інтерактивні платформи [3].

Соціальні мережі стали важливим інструментом для патріотичного виховання в умовах війни. Вони дають можливість не тільки отримувати новини, а й активно долучатися до обговорень, підтримувати позитивний імідж країни, а також допомагати в поширенні інформації про події, які відбуваються на фронті. Через соціальні мережі також можна організовувати онлайн-марафони, флешмоби та акції, що сприяють мобілізації суспільства на підтримку національних цінностей.

Важливими інструментами для патріотичного виховання є віртуальні музеї та онлайн - проекти, присвячені історії України. Платформи, на яких можна пройти віртуальні екскурсії по музеях, пам'ятках історії та культури, допомагають глибше пізнати національну спадщину. Віртуальні музеї, зокрема такі, як Музей історії України, Національний музей Голодомору чи Музей Майдану, пропонують віртуальні екскурсії для молоді, де можна дізнатися про історичні події, героїв та важливі аспекти національної свідомості. Ці музеї допомагають закріпити в пам'яті здобувачів освіти важливі уроки історії та формують глибоке розуміння національної ідентичності. У наш непростий час повномасштабної воєнної агресії віртуальні ресурси дають змогу здобувачам освіти зберегти контакт з історією та культурою, навіть якщо фізичний доступ до музеїв чи культурних центрів обмежений.

Отже, цифрові сервіси та платформи уможливлюють не тільки передавання знань та інформації, а й активне залучення здобувачів освіти до участі в житті країни, формуючи сильну національну свідомість, громадянську відповідальність та готовність до захисту. Інтеграція новітніх цифрових технологій у процес патріотичного виховання є ключем до розвитку молоді, яка в умовах сучасних викликів може стати опорою національної безпеки та стабільності України.

Список використаних джерел

1. Бондаренко Н. В., Косянчук С. В. Національно-патріотичне виховання у контексті сучасних викликів: методичні рекомендації [для вчителів, методистів, авторів програм і підручників, науковців, викладачів, студентів закладів професійної й вищої освіти, управлінців, політиків]. Київ : Фенікс, 2022. 64 с
2. Журба К Цифровізація військово-патріотичного виховання української молоді в умовах війни. *Інноватика у вихованні*. 2023. Вип. 18. С. 66–75.
3. Інформаційне забезпечення національно-патріотичного виховання: психолого-педагогічний аспект: бібліогр. огляд (ч. 1) / упоряд.: О. П. Лучанінова; бібліогр. ред. О. В. Углова ; НАПН України. *Віртуальний читальний зал освітянина ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. Інформаційне забезпечення національно-патріотичного виховання (онлайнпроект)*. Київ, 2024. 30 с. https://dnpb.gov.ua/my/ER4_NPEdu_vniaso_2024.pdf (дата звернення: 30.04.2025).

У МОВІ – ДОЛЯ НАЦІЇ

Єськова Анжела

викладач вищої категорії,

відокремлений структурний підрозділ

«Костянтинівський індустріальний фаховий коледж

ДВНЗ «Донецький національний технічний університет»

Україна є незалежною державою і це визначає характер навчання і виховання молодого покоління. У нашій державі, що сповідує європейські цінності, патріотичне виховання має бути спрямоване на формування у молоді національної свідомості, любові до України. Як актуально звучить народна мудрість: «Перед минулим – зніміть капелюхи, перед майбутнім – засукайте рукава».

Формування творчої, ініціативної, національно свідомої особистості потребує наповнення всіх ланок навчально-виховного процесу змістом, який би відображав об'єктивну історію, мистецтво, культуру, символіку, природу рідного краю, всієї України та забезпечував можливості постійного духовного самовдосконалення особистості, формування її інтелектуального та культурного потенціалу як найвищої цінності суспільства.

Під впливом різних соціальних і політичних обставин з'явився новий соціальний тип особистості. У цих умовах важливим є становлення оновленої системи національно - патріотичного виховання. Патріотичне виховання має

бути спрямоване на формування й розвиток особистості, яка наділена якостями громадянина - патріота Батьківщини [1].

Глибоке пізнання історичного минулого рідного народу, оволодіння його національними, духовними цінностями – важливі компоненти національно-патріотичного виховання учнів, без яких неможливе збереження історичної пам'яті, мови, розвиток духовності.

Головною домінантою національно-патріотичного виховання молоді є формування у особистості ціннісного ставлення до навколишньої дійсності та самої себе, активної за формою та моральної за змістом життєвої позиції.

Гуманістичні ідеї освіти яскраво втілив великий мислитель Г. Сковорода, який зазначав, що головне для кожного – стати людиною, а це означає – стати собою, шляхом до чого є пізнання та самопізнання, творення і самотворення. Наш час потребує відродження і розвитку української національної системи освіти й виховання. Молоді потрібно оволодіти не лише системою наукових знань, а й насамперед цілісною національною культурою, духовністю, не виключаючи вищі здобутки культури, духовності цивілізованих народів.

Нинішня політична ситуація в країні вимагає від педагогів, батьків, громадськості особливого ставлення до питання національно-патріотичного виховання молоді.

Останнім часом, коли відбулися значні зміни в умовах функціонування мови, стає актуальною проблема мови як засобу спілкування, мови в її реалізації, проблема культури мовлення.

Нашому поколінню випало складне й відповідальне завдання – відродження української мови, державності, нації. Це наш історичний обов'язок. Наша державна мова – українська, складова державотворення, неосяжна таємниця, духовна скарбниця, сподівання, обличчя нації, яка формувалася й формується.

Мова – одне з чудес, створених людьми. Вона віддзеркалює душу народу, його історію. У нашій мові є чимало захоплюючого й дивовижного. Безліч на перший погляд буденних слів ховає в собі якусь таємницю. Кожне вживане нами

слово має свою долю, свою історію. Знання рідної мови, досконале володіння нею – одна з важливих ознак високої культури й освіченості людини.

Основними напрямками патріотичного виховання на заняттях є: утвердження в почуттях особистості патріотичних цінностей, поваги до культурного та історичного минулого України; формування етнічної та національної самосвідомості, любові до рідної землі, держави, родини, народу; визнання духовної єдності населення усіх регіонів України, спільності культурної спадщини та майбутнього; формування толерантного ставлення до інших народів, культур і традицій; формування мовної культури, оволодіння і вживання української мови як духовного коду нації; краєзнавство; ознайомлення з явищами суспільного життя; ознайомлення з традиціями і культурою свого народу, формування знань про історію держави; виховання поваги до Конституції України, Законів України, державної символіки.

Зміст героїко-патріотичного виховання передбачає глибоке розуміння природи здобувачів освіти, їхніх індивідуальних рис і можливостей, повагу до особистості дитини, турботу про її гармонійний розвиток, встановлення взаємин співробітництва в навчально-виховному процесі [2, с. 25].

Значення української мови в навчальних закладах впливає з її суспільних функцій. Вона є державною мовою українського народу, визначною ознакою нашої держави, скарбницею культурних надбань нації, засобом єднання громадян України в суспільно-історичну спільноту.

Це й визначає систему завдань, що постають перед педагогами, головне з яких – підготовка грамотної людини з високим рівнем комунікативної компетенції. Необхідно враховувати те, що в підлітковому віці виховується духовно осмислений, рефлексивний патріотизм, який поєднує любов до свого народу, нації, Батьківщини з почуттям поваги до інших народів, своїх і чужих прав і свобод.

Багатство і різноманітність мовлення педагога є джерелом збагачення мовлення студента, образність мовлення педагога – запорука поваги студента до естетичних цінностей, створених засобами мови. Завдання педагога – служити

просвіті й національності нашого народу, боротися за оволодіння здобувачами освіти сучасними нормами рідної мови, підвищувати статус української мови. Кожному студенту необхідні розвинуті чуття української мови, мовний смак, володіння стилем мовлення й письма, мовними засобами, розвиток самобутнього мовного колориту. Нині актуальне гасло – «Розмовляй рідною мовою – своєю і свого народу!».

Ідеал сучасного навчання – це особистість із гнучким розумом, зі швидкою реакцією на все нове, з ідеальними комунікативними здібностями. Тому такі форми роботи, як рольові ігри, вільне письмо, словесне малювання, дослідницька діяльність, захист проєктів, представлення презентацій, сприяють загальному розвитку здобувачів освіти, здатних комунікативно виправдано користуватися засобами рідної мови.

Патріотичне виховання має охоплювати всіх учасників навчально-виховного процесу, сприяти формуванню у дітей та утвердженню у педагогів і батьків національних і загальнолюдських цінностей, особистісних якостей, що притаманні громадянину України.

Враховуючи досвід навчальних закладів та власні можливості, нині завдання педагогів – наповнити національно - патріотичним змістом увесь навчально-виховний процес, розробити систему занять, виховних заходів, свят національно - патріотичного спрямування [3, с. 35].

Немає важливішого завдання як виховання нового покоління українців. Без об'єднання зусиль педагогів, батьків і громадськості цього зробити неможливо. А головне в цьому тандемі має бути зацікавленість усіх у вихованні високоосвіченої патріотично налаштованої української нації.

Список використаних джерел

1. Вишняк М. Патріотичне виховання учнів за допомогою української мови та літератури. *Рід. шк.* 2001. № 9. С. 25–28.
2. Калінічев А. Знаймо й пам'ятаймо свою історію! Про патріотичне виховання в сучасній школі. *Директор шк., ліцею, гімназії.* 2005. № 2. С. 35–36.
3. Любар О. О., Стельмахович М. Г., Федоренко Д. Т. Історія української педагогіки / за ред. М. Г. Стельмаховича. Київ: Інститут змісту і методів навчання МО України, 1999. 36 с.

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ОСВІТИ: КОЛЕКЦІЇ МАТЕРІАЛІВ ЯК ОСНОВА ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО СУПРОВОДУ З ПИТАНЬ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Жигалюк Ангеліна
молодший науковий співробітник,
відділ цифрових технологій і
комп'ютерного забезпечення
ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

У ХХІ столітті цифрова трансформація стала ключовою тенденцією розвитку суспільства, що охоплює всі сфери життя, у тому числі виховну діяльність. Глобалізація і технологічний прогрес потребують від освітніх систем адаптації та модернізації, переходу до інноваційних підходів на основі цифрових технологій.

Сучасна цифрова освіта відкриває широкі можливості для персоналізації навчання, створюючи індивідуальні траєкторії для кожного учня, та забезпечує гнучкість навчання завдяки онлайн-курсам та платформам. Аналіз даних, що збираються з цифрових платформ управління навчанням (LMS), дає можливість підвищити ефективність навчання та надати якісний зворотний зв'язок [10, с. 262–263].

Однак для ефективного використання цих можливостей необхідна систематизація та інтеграція досить великих обсягів даних, що генеруються в цифровому освітньому середовищі. Об'єднання цифрових даних у віртуальні колекції набуває дедалі більшого практичного значення.

Такі колекції є сукупністю систематизованих відомостей, що стосуються предметної галузі, та забезпечують засоби для накопичення, збереження, оновлення й використання знань. Вони можуть містити візуальні довідники, інтерактивні 3D моделі, мультимедійні матеріали та інструменти для візуалізації даних, що сприяє глибшому розумінню складних концепцій та обміну знаннями [1, с. 233–234].

Інформаційно-аналітичний супровід у наукових дослідженнях є комплексним процесом, що охоплює всі етапи наукової діяльності – від збирання

та оброблення даних до їх аналізу та інтерпретації. Він є необхідною умовою для отримання достовірних і об'єктивних результатів, а також для прийняття обґрунтованих рішень на основі цих результатів.

Сучасні підходи до інформаційно-аналітичного супроводу ґрунтуються на використанні цифрових технологій, що дає змогу автоматизувати багато рутинних процесів і підвищити ефективність роботи дослідників. Важливим аспектом є також застосування трансдисциплінарного підходу, що передбачає інтеграцію знань з різних галузей науки для більш глибокого та всебічного аналізу досліджуваних явищ [8, с. 34–35].

Для забезпечення ефективності отримання якісних прикладних результатів у дослідженні з проектування цифрових освітніх ресурсів, що в кінцевому підсумку спрямовано на покращення освітнього процесу, особлива увага приділяється організації адекватного інформаційно-аналітичного супроводу. Це передбачає ретельне вивчення, систематизацію та узагальнення широкої джерельної бази, включаючи наукові публікації, методичні рекомендації, а також аналіз існуючого цифрового освітнього контенту [9, с. 31].

Віртуальні колекції є важливим інструментом інформаційно-аналітичного супроводу в цифровій трансформації освіти, оскільки вони забезпечують систематизацію та зберігання великих обсягів інформації, а також дають можливість для її швидкого пошуку та аналізу.

На сьогодні у відкритому доступі вже існує низка віртуальних колекцій, що сприяють здійсненню інформаційно-аналітичного супроводу в системі вітчизняної освіти. До найбільш значущих віднесемо: «Нормативно-правова база національно-патріотичного виховання»

(<https://sites.google.com/site/zahist56/normativno-pravova-baza-nacionalno-patrioticne-vihovanna>) [6], «Інформаційна база матеріалів з патріотичного виховання»

(<https://sites.google.com/site/yfhjkmcrfz/патріотичне-виховання/інформаційна-база-матеріалів-з-патріотичного-виховання>) [3],

«Національно-патріотичне виховання молоді: онлайн видання» (<http://4uth.gov.ua/national-and-patriotic-education-of-youth-digital-collection/>) [5],

«Національно-патріотичне виховання молоді» (<https://kristti.com.ua/karta-sajtu-2/natsionalno-patriotychne-vyhovannya-m/>) [4], «Патріотичне виховання» (<https://dnpb.gov.ua/ua/patriotychne-vykhovannya/>) [7].

Також зазначимо, що фахівці ДНПБ України в межах віртуального читального залу освітянина (<https://dnpb.gov.ua/ua/virtualni-chyitalni-zaly/virtualnyy-chyitalnyy-zal-osvityanyna/>) [2] розпочали формування колекції матеріалів із питань інформаційно-аналітичного супроводу національно-патріотичного виховання. До цієї колекції увійшли посилання на нормативно-правові документи, праці українських науковців з питань національно-патріотичного виховання тощо.

Отже, цифрова трансформація освіти та наукової діяльності є невідворотною тенденцією, що потребує вдосконалення інформаційно-аналітичних інструментів її реалізації.

Одним із таких інструментів є віртуальні колекції, що уможливлюють забезпечення доступу до релевантної інформації та більш зручне використання її в освітньо-науковому процесі. Зокрема, це стосується інформаційно-аналітичного супроводу національно-патріотичного виховання.

Список використаних джерел

1. Вараксіна Н. В. Використання баз знань у візуалізації освітнього процесу. *Розбудова єдиного відкритого інформаційного простору освіти впродовж життя* : зб. матеріалів (наук. пр., тез доп.) 6-го Міжнар. науково-практ. WEB-форуму. Вінниця, 2024. Вип. 5. С. 232–234. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/741290/> (дата звернення: 23.03.2025).
2. Віртуальний читальний зал освітянина. *Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського. 2006–2024*. URL: <https://dnpb.gov.ua/ua/virtualni-chyitalni-zaly/virtualnyy-chyitalnyy-zal-osvityanyna/> (дата звернення: 26.03.2025).
3. Інформаційна база матеріалів з патріотичного виховання / підгот. К. В. Нарольська. *Патріотичне виховання*. URL: <https://sites.google.com/site/yfhjkmcrfz/патріотичне-виховання/інформаційна-база-матеріалів-з-патріотичного-виховання> (дата звернення: 26.03.2025).
4. Національно-патріотичне виховання. *Комунальний навчальний заклад Київської обласної ради «Київський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів»*. URL: <https://kristti.com.ua/karta-sajtu-2/natsionalno-patriotychne-vyhovannya-m/> (дата звернення: 26.03.2025).
5. Національно-патріотичне виховання молоді: онлайн видання. *Державна установа «Український державний центр позашкільної освіти»*. 2002–2025. URL: <http://4uth.gov.ua/national-and-patriotic-education-of-youth-digital-collection/> (дата звернення: 26.03.2025).
6. Нормативно-правова база національно-патріотичного виховання [Електронний ресурс] / упоряд. І. Ольховський. *Захист України. 2011–2025*. URL:

<https://sites.google.com/site/zahist56/normativno-pravova-baza-nacionalno-patrioticne-vihovanna> (дата звернення: 26.03.2025).

7. Патріотичне виховання. *Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського. 2006–2024.* URL: <https://dnrb.gov.ua/ua/patriotychne-vykhovannya/> (дата звернення: 26.03.2025).

8. Ростока М. Л. Інформаційно-аналітичний супровід підготовки наукових кадрів: трансдисциплінарний підхід. *Імідж сучасного педагога.* 2022. № 1 (202). С. 31–36. DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2022-1\(202\)-31-36](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2022-1(202)-31-36).

9. Ростока М. Л. Кластеризація інформаційно-аналітичного супроводу наукового дослідження із проектування цифрових освітніх ресурсів. *Імідж сучасного педагога.* 2023. № 5 (212). С. 30–37. DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2023-5\(212\)-30-37](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2023-5(212)-30-37).

10. Сидоренко Т. В., Сидоренко А. І. Цифрова трансформація вищої освіти в контексті викликів XXI століття. *Світ дидактики: дидактика в сучасному світі* : зб. матеріалів IV Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., 29–30 жовт. 2024 р. Київ, 2025. С. 261–264. URL: [https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/744849/1/Збірник_Дидактика_2024\(2025\).pdf#page=262](https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/744849/1/Збірник_Дидактика_2024(2025).pdf#page=262) (дата звернення: 23.03.2025).

ІНТЕГРАЦІЯ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ І ГРИ В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Загородній Ігор

аспірант спеціальності 012 Дошкільна освіта,
Глухівський національний педагогічний
університет імені Олександра Довженка,
м. Глухів, Україна

Актуальність національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку, результатом якого є сформована соціально-громадянська компетентність, зумовлена суперечністю між потребою у громадянах із високою національною свідомістю і низьким її рівнем. Ця суперечність загострилась під час російсько-української війни.

Проблемі національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку, формуванню соціально-громадянської компетентності присвячено праці українських науковців Л. Артемової, А. Богуш, С. Бойко, В. Бутенко, О. Варецької, Н. Гавриш, С. Кондратюк, О. Косенчук, О. Кучер, Т. Поніманської, О. Пометун, О. Рейпольської, Т. Смагіної та інших.

Соціально-громадянська компетентність – це здатність до прояву особистісних якостей, соціальних почуттів, любові до Батьківщини, готовність

до посильної участі в соціальних подіях, що відбуваються у дитячих осередках, громаді, суспільстві та спрямовані на покращення суспільного життя [1, с. 16].

З метою формування соціально-громадянської компетентності в дітей дошкільного віку сьогодні створено низку парціальних програм з національно-патріотичного виховання, які рекомендовані МОН України для використання в 2024/2025 н.р., а саме: «Україна – моя Батьківщина» (укладачі: О. Каплуновська, Ю. Палець, І. Кичата, загальна наукова редакція О. Рейпольської), «Моя країна – Україна» (автори: Н. Гавриш, О. Косенчук, Т. Піроженко), «Україна єдина: цінуємо і творимо» (укладачі: Л. Шульга, Н. Канцедал) та методичний супровід цього процесу (хрестоматія для дошкільнят з національно-патріотичного виховання «Моя країна – Україна» (автори і укладачі: Н. Гавриш, О. Косенчук) [3].

Цілком поділяємо думку Н. Гавриш і О. Косенчук, які розглядають художнє слово, втілене у фольклорних і літературних творах, як потужний засіб національно-патріотичного виховання дітей [2, с. 7].

Українська художня література дуже різноманітна й багата. Золотим літературним фондом, який можна використовувати в роботі з дітьми, є твори Т. Шевченка «Садок вишневий коло хати», Олени Пчілки «Маленька українка», Марійки Підгірянки «Українка я маленька», «Я Шевченка поважаю», «Українські діти», П. Воронька «Облітав журавель», Н. Забіли «Древній Київ», Д. Павличка «Де найкраще місце на землі», М.Сингаївського «Мати-Україна», «Найдзвінкіше слово», В. Сухомлинського «Пшеничний колосок», «Кожна людина повинна», Р. Завадовича «Українська мова», «Радість України», «Наша коломийка», «Молитва за маму», І. Січовика «Як виникла українська земля» (легенда), вірші: «Рідний край», «Вітання», «До нас журавлик прилітав», «Дніпро», Зірки Мензатюк «Український прапор», І. Андрусика «Зайчикове Різдво», Є. Гуцала «Якого кольору слова» та багато інших.

Чимало творів дитячої літератури можна використовувати для формування соціально-громадянської компетентності в дошкільників. Дієвим, з педагогічної точки зору, засобом фіксації знань дітей змісту художніх творів є гра, адже вона

є провідним видом діяльності в цьому віці і задовольняє низку важливих потреб вихованців у самореалізації, самоствердженні, отриманні позитивних емоцій від ігрових дій і взаємодії з однолітками.

Пропонуємо деякі ігри на теми згаданих вище творів для дітей старшого дошкільного віку. Творчі ігри: театралізована гра за сюжетом віршоповістки І. Андрусяка «Зайчикове Різдво», сюжетоскладання за віршами І. Січовика «Рідний край», «Вітання», «До нас журавлик прилітав», «Дніпро», гра-імітація вірша Т. Шевченка «Тече вода з-під явора»; дидактичні ігри: гра з кубиками, на гранях яких зображено епізоди вірша Т. Шевченка «Садок вишневий коло хати»; настільно-друкована гра за змістом твору Є. Гуцала «Якого кольору слова», словесні дидактичні ігри, під час яких можна закріпити знання всіх літературних творів: «Продовж речення», «Відгадай твір», «Загадай твір», «Яке слово загубилося?», «Словесний віночок», «Віршований струмочок» тощо. Ігри можна використовувати як на заняттях, так і поза ними. Залучаючи вихованців до творчих ігор, доцільно використовувати опосередковані прийоми (розгляд ілюстрацій до твору, внесення в групову кімнату іграшки, предмета, який згадується у творі). Виникненню в дітей інтересу до ігор сприятиме їх участь у виготовленні дидактичних матеріалів та атрибутів до гри.

Отже, інтеграція художньої літератури та гри дасть можливість вихователю реалізувати низку освітніх завдань: виховати любов до членів родини і Батьківщини, рідної мови, інтерес до української історії й культури, сформувати навички соціальної взаємодії, готовність до посильної участі в соціальних подіях.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція). URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshilnoyi%20osvity.pdf. (дата звернення: 01.03.2025).
2. Моя країна — Україна : хрестоматія для дошкільнят з національно-патріотичного виховання / авт.-уклад. Н. Гавриш, О. Косенчук. Харків, Ранок. 2022. 96 с.
3. Перелік навчальної літератури, програм, рекомендованої МОН України для використання у закладах дошкільної освіти у 2024-2025 навчальному році. URL: https://docs.google.com/spreadsheets/d/1-6Qn3PRPqSpDreBZkBFwaPO_ZVWwhAkO-FGutGpmC8/edit?gid=1947501369#gid=1947501369 (дата звернення: 01.03.2025).

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПІДХОДІВ ДО НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ У ВОЄННИЙ ПЕРІОД: ОСВІТНІЙ КОНТЕКСТ

Красильник Юрій
кандидат педагогічних наук, доцент,
Київський національний університет
будівництва і архітектури,
м. Київ, Україна

Національно-патріотичне виховання є важливим елементом формування громадянської свідомості та національної ідентичності. Воєнний період потребує перегляду традиційних підходів до національно-патріотичного виховання, адаптації змісту та методів до нових реалій. Освітня система відіграє ключову роль у цьому процесі, адже саме в умовах закладу освіти генеруються впливи на молодь, формуються патріотичні цінності, відповідальність за майбутнє країни, готовність до її захисту та відбудови. Сучасні виклики, зокрема вплив військових дій на психоемоційний стан молоді, вимушене переміщення значної частини населення, необхідність у соціальній адаптації та психологічній підтримці потребують трансформації освітніх стратегій. Важливо інтегрувати нові підходи, які враховують як історичну пам'ять, так і сучасні реалії, формувати активну громадянську позицію та підтримувати молодь у складних життєвих умовах.

Науковцями системно досліджується вплив патріотичного виховання на формування національної ідентичності серед молоді, зокрема здобувачів освіти.

Так, Т. Воропаєва, Н. Авер'янова, С. Бойко вважають, що саме українознавство відіграє фундаментальну роль у системі національно-патріотичного виховання молоді, оскільки саме через нього найефективніше формуються патріотична свідомість, соціальна відповідальність і громадянська зрілість [2]. Ю. Павельчук, Н. Чубатюк наголошують на тому, що важливим аспектом патріотичного виховання є вивчення студентами героїчного минулого свого народу. Особливу увагу важливо приділяти військово-патріотичному вихованню молоді, що сприяє розвитку таких якостей, як мужність, сила духу та фізична витривалість [10]. А. Остапенко зазначає, що кожна держава формує

патріотично налаштованих громадян, інтегруючи відповідні навчально-виховні заходи в освітній процес на всіх рівнях – від дошкільних установ і шкіл до закладів професійної та вищої освіти [8]. Ю. Красильником встановлено, що процес патріотичного виховання як комплексна, системна й цілеспрямована діяльність, яка об'єднує зусилля органів управління освітою, закладів освіти, громадських організацій, родин здобувачів освіти та інших соціальних інститутів, спрямований на формування в учасників освітнього процесу глибокої патріотичної свідомості, почуття відданості та любові до Батьківщини, відповідальності за добробут українського народу, а також готовності до виконання професійного, громадянського та конституційного обов'язку [3, 4]. І. Мороз та Ю. Красильник розробили модель реалізації етнопедагогічних принципів, яка спроможна забезпечити виховання патріотизму здобувачів освіти на глибинних національних традиціях [7]. Важливими для нашого дослідження є наукові розробки С. Лапаєнко, І. Агалець та Л. Рапіної щодо духовно-морального виховання молоді як ключового складника формування особистості, що визначає її світогляд, ціннісні орієнтації та соціальну відповідальність [1, 5, 6].

І. Ткаченком встановлено, що у формуванні патріотичної свідомості студентів провідну роль відіграють позааудиторні виховні заходи, адже професіонал повинен не лише володіти глибокими професійними знаннями та навичками, а й мати високий рівень загальної культури, усвідомлювати екологічні й соціальні наслідки своєї діяльності, орієнтуватися на загальнолюдські цінності та духовні орієнтири [9].

Таким чином, сучасні дослідження свідчать про необхідність адаптації та оновлення підходів до національно-патріотичного виховання в умовах воєнного періоду. Це включає інтеграцію патріотичних цінностей у різні аспекти освіти, перегляд існуючих концепцій та стратегій, а також використання сучасних технологій для підвищення ефективності виховного процесу.

Аналіз освітньої практики у Київському національному університеті будівництва і архітектури (КНУБА) під час воєнного періоду засвідчує активне

культивування заходів національно-патріотичного виховання, спрямованих на підтримку морального духу студентів та формування громадянської свідомості: екскурсії до військових музеїв; впровадження козацьких бойових мистецтв; розробка Концепції національно-патріотичного виховання в КНУБА; реалізація практичних кейсів адаптації та співпраці з ветеранами у бізнесі, громадах і державних установах, *стратегії для громад щодо реалізації успішних ветеранських ініціатив*; допомога у відновленні та розвитку громад, зокрема Медвинської на Київщині, створення єдиної концепції розвитку територій, де нові об'єкти та простори відповідатимуть потребам людей; відкриття локації пам'яті про героїв, які віддали за Україну життя; створення Книги пам'яті полеглих за Україну; участь студентів у Днях відкритих дверей на військовій кафедрі Національного університету оборони України; вшанування пам'яті героїв Крут та багато інших заходів. На нашу думку, такі ініціативи не лише сприяють формуванню високого рівня патріотичної свідомості у студентів, а й активно впливають на їхнє професійне становлення та всебічний особистісний розвиток.

Наукові напрацювання та аналіз досвіду виховної роботи дають можливість окреслити основні напрями трансформації підходів до національно-патріотичного виховання у воєнний період в умовах закладу освіти:

1. Розвиток концептуальних засад цього процесу: усвідомлення викликів, спричинених воєнним станом, формування стійкої національної ідентичності студентської молоді, зміцнення морально-етичних та духовних цінностей, підвищення ролі освітніх інституцій у формуванні громадянської позиції.

2. Оновлення змісту національно-патріотичного виховання: включення до освітніх програм компонентів, пов'язаних із сучасною історією боротьби за незалежність України, акцентування на військово-патріотичному вихованні, зокрема вивчення героїчних постатей, інтеграція практичних освітніх компонентів, що формують навички виживання, домедичної допомоги та кризового управління, поглиблене вивчення правових основ державного суверенітету та безпеки.

3. Впровадження інноваційних освітніх технологій: використання сучасних цифрових платформ для патріотичного виховання, застосування інтерактивних методик – дебати, кейс-методи, рольові ігри тощо, що сприяють активному осмисленню патріотичних цінностей, організація зустрічей із військовими, волонтерами, ветеранами бойових дій, залучення студентів до громадської діяльності та волонтерських ініціатив.

4. Психологічний аспект трансформації виховних підходів: надання психологічної підтримки студентам у зв'язку з впливом війни на їхній емоційний стан, формування стійкості до стресових ситуацій, виховання відповідальності та рішучості, підтримка родин студентів, які постраждали від війни, через освітні та соціальні ініціативи.

5. Практичне впровадження означених підходів: співпраця освітніх закладів із громадськими організаціями та державними структурами, реалізація проєктів національно-патріотичного виховання через культурні та мистецькі заходи, залучення студентів у діяльність, пов'язану з підтримкою Сил оборони.

Таким чином, подані напрями трансформації підходів до національно-патріотичного виховання у воєнний період сприятимуть адаптації цього процесу до сучасних умов та інтегрування його в систему освіти.

Список використаних джерел

1. Агалець І. О., Лапаєнко С. В. Психолого-педагогічне забезпечення виховної діяльності в закладах вищої педагогічної освіти засобами інформаційних аналітичних й реферативних документів. *Трудове навчання та технології: сучасні реалії та перспективи розвитку* : матеріали XI Міжнар. наук.-практ. конф. пам'яті академіка Д. О. Тхоржевського (27 трав. 2022 р.). Київ, 2022. С. 40–44. URL: <https://www.clipr.cc/C4fmT> (дата звернення: 26.02.2025).
2. Воропаєва Т. С., Авер'янова Н. М., Бойко С. М. Українознавство в системі національно-патріотичного виховання молоді в умовах російсько-української війни. *Progressive research in the modern world : the 10th International scientific and practical conference* (June 22-24, 2023). 2023. С. 426–435. URL: <https://www.clipr.cc/f78wY> (дата звернення: 01.03.2025).
3. Красильник Ю. С. Патріотичне виховання студентів в освітньому середовищі магістратури університету. *Проблеми освіти* : зб. наук. пр. 2018. Вип. 88 (ч. 1). С. 317–328. URL: <https://www.clipr.cc/B7LGn> (дата звернення: 02.03.2025).
4. Красильник Ю. С. Психолого-педагогічні засади патріотичного виховання майбутніх інженерів-педагогів комп'ютерного профілю. *Інноваційна педагогіка*. 2019. Вип. 11 (т. 2). С. 71–74. URL: <https://www.clipr.cc/qBPQ5> (дата звернення: 02.03.2025).
5. Лапаєнко С. В. Духовно-моральне виховання дітей та молоді : творчий доробок вчених НАІІН України. *Наук.-пед. студії*. 2021. Вип. 5. С. 31–42. URL: http://dnppb.gov.ua/wp-content/uploads/2021/12/Nauk-ped-stud_2021-5.pdf (дата звернення: 01.03.2025).

6. Лапасенко С. В., Рапіна Л. А. Творчий доробок науковців Відділення загальної педагогіки та філософії освіти НАПН України з питань виховання духовності дітей та молоді. *Інформаційне забезпечення сфери освіти та науки України* : матеріали звіт. наук.-практ. конф. ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського (21 груд. 2021 р., Київ). Київ, 2021. С. 86–87. URL: <https://www.clipr.cc/SRvy7> (дата звернення: 01.03.2025).

7. Мороз І. М., Красильник Ю. С. Етнопедагогічні підходи до патріотичного виховання майбутніх педагогів професійного навчання. *Актуальні проблеми психологічної та соціальної адаптації в умовах кризового суспільства* : матеріали IX Міжнар. наук.-практ. конф. (25, 26, 29 квіт. 2024 р.). Київ, 2024. С. 204–211. URL: <https://www.clipr.cc/2NkZ4> (дата звернення: 25.02.2025).

8. Остапенко А. Національно-патріотичне виховання студентів у ЗВО. *Національно-патріотичне виховання дітей та молоді в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення України: стратегії і завдання* : зб. тез методол. семінару (м. Київ, 6 квіт. 2023 р.). Київ, 2023. С. 307–311. URL: <https://www.clipr.cc/pk9JQ> (дата звернення: 26.02.2025).

9. Павельчук Ю., Чубатюк Н. Фактори формування патріотизму української молоді. *Інновації в сучасній освіті: методологія, технологія, дидактичні та виховні аспекти* : монографія. Одеса, 2023. С. 235–242. URL: <https://www.clipr.cc/mDP03> (дата звернення: 01.03.2025).

10. Ткаченко І. В. Національно-патріотичне виховання студентів вищих технічних навчальних закладів: виклики та перспективи. *Інформаційна освіта та професійно-комунікативні технології XXI століття* (13–15 верес. 2023 р., м. Одеса). С. 218–222. URL: <https://surl.li/aaufny> (дата звернення: 02.03.2025).

ВРАХУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В РОБОТІ ШКОЛИ ОРАТОРСЬКОЇ МАЙСТЕРНОСТІ

Крашеніннікова Тетяна

кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри міжкультурної комунікації
та соціально-гуманітарних дисциплін,
Вищий навчальний приватний заклад
«Дніпровський гуманітарний університет»

Національно-патріотичне виховання у вищій школі України з 2014 року набуло особливого значення. Саме цей вид виховання сприяє утриманню цілісності народу України, його національному відродженню, об'єднанню різних етносів та регіонів держави, що впливає також на соціально-політичну стабільність у державі та демократичний розвиток України. Національно-патріотичне виховання сприяє залученню здобувачів вищої освіти до глибин національної культури та духовності, формуванню у молоді національних світоглядних позицій, ідей, поглядів і переконань на основі цінностей української та світової культурної спадщини.

Школа ораторської майстерності «Перуниця» діє у ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет» з 2018 року. Молодіжний проект спрямований на

розвиток ораторських здібностей в активної частини творчих студентів, а також покликаний якісно готувати до професійного життя майбутніх фахівців.

Метою Школи є: підвищення суспільної активності молоді; формування навичок самореалізації та роботи в команді; реалізація комунікативних навичок та підвищення рівня самооцінювання; розвиток критичного мислення; здібність генерувати ідеї на користь розвитку держави та відпрацювання спонтанності реакцій і набуття навичок стресостійкості.

Робота Школи здійснюється за такими напрямками: освітній, науковий, організаційно-виховний, духовно-патріотичний та соціально-психологічний.

Освітній напрям передбачає, крім світової риторики, активне вивчення риторичних набутків України. Особливу увагу звертають на такі яскраві персоналії, як Іоан Златоуст, Преподобний Нестор, Володимир Мономах, воєвода Дмитрій, Феофан Прокопович, Тарас Шевченко, Іван Франко, Леся Українка, Стефан Яворський, Йосип Сліпий, Любомир Гузар, В'ячеслав Чорновіл та інші.

За організаційно-виховним і духовно-патріотичним напрямками діяльності Школи проводиться конкурс «Молодий оратор», який відбувається в три етапи:

- перший етап передбачає виступ-презентацію на визначену організаторами тему (3 хв.). Під час усного виступу конкурсанти мають продемонструвати формування основної ідеї виступу, визначення необхідності повідомлення, переконливість виступу;

- другий етап: на основі скоромовок складають текст, який потрібно прочитати за 1 хвилину (оцінюють: побудову тексту, чіткість дикції, постановку дихання, швидкість вимови тексту, кількість слів);

- третій етап – ораторські дебати, які охоплюють теми для дискусій на національно-патріотичні теми. Аналіз дебатів передбачає: тезу, аргумент, спосіб доведення – на них ґрунтується логічність виступу, його переконливість; створення відчуття впорядкованого наступального руху в розвитку теми; елементи драматизації: конфлікт, очікування, розв'язка; 4) підготовку слухача до

сприймання цитати: створення психологічної ситуації «очікування цитати», наведення актуальних прикладів; 5) хронологічний спосіб викладу матеріалу.

У 2024 році були такі теми для дебатів: «Україна після війни (культурний аспект)», «Причини воєнних конфліктів (європейський досвід)», «Україна – реалії».

Отже, національно-патріотичне виховання в роботі Школи ораторської майстерності «Перуниця» допомагає молоді звертати увагу на проблемні питання в українському суспільстві та реалізовувати себе як відповідальний громадянин України.

ЦИФРОВІ СЕРВІСИ ТА ЦИФРОВІ ПЛАТФОРМИ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ І МОЛОДІ

Кучер Ігор

здобувач вищої освіти, Український державний
університет науки і технологій, м. Дніпро, Україна
(науковий керівник: *Ольга. Лучанінова*
доктор педагогічних наук, професор)

Цифрові сервіси та платформи відіграють важливу роль у процесі патріотичного виховання дітей і молоді. Вони створюють нові можливості для навчання, відкривають доступ до безлічі освітніх матеріалів, допомагають сформувати національну свідомість і почуття відповідальності за майбутнє країни [1]. Сучасні технології, зокрема цифрові платформи та мобільні додатки, уможливають інтерактивне ознайомлення учнів із національною історією, культурою та традиціями, а також сприяють більш глибокому зануренню в процес навчання [2].

Цифрові технології дають вчителям можливість використовувати різноманітні методи навчання, що забезпечують інтерактивність і залучають учнів до вивчення історії, національних символів та культурної спадщини [1]. Оскільки сучасне покоління молоді є активними користувачами технологій, застосування онлайн-платформ значно підвищує зацікавленість і ефективність

навчання [3]. Такі сервіси, як «Моя Україна», «Історія UA» та інші, створюють можливості для інтерактивного вивчення важливих історичних подій, а також для формування національної ідентичності через цифрові технології [2].

Інтерактивні онлайн-платформи та мобільні додатки сприяють розвитку навичок самостійного навчання та дослідження. Вони дають змогу учням долучатися до наукових проєктів, розвивати критичне мислення і вміння самостійно шукати та аналізувати інформацію. Це важливий аспект у процесі виховання, оскільки молодь має можливість не тільки вивчати факти, а й розуміти глибину національних цінностей та історичних подій [3].

Соціальні мережі, зокрема такі, як Facebook, Instagram, а також відеоплатформи, наприклад YouTube, активно використовуються для формування національної свідомості серед молоді [2]. Через ці платформи проводять різноманітні освітні проєкти, де молодь може брати участь в обговореннях, організовувати конкурси, спільно розв'язувати проблеми та досліджувати питання національної ідентичності. Такі платформи створюють можливість для формування віртуальних класів, що допомагає залучити широку аудиторію та дає змогу вчителям і студентам співпрацювати на новому рівні.

Мультимедійний контент, зокрема відеоуроки, віртуальні екскурсії та інтерактивні завдання, допомагають перетворити навчальний процес на захоплюючу гру [3]. За допомогою таких технологій можна вивчати історію та культуру в новий спосіб, який є цікавим і доступним для учнів різного віку. Це забезпечує високий рівень залучення молоді до навчання та підвищує ефективність освітнього процесу.

Гейміфікація як важливий елемент сучасних цифрових платформ суттєво змінює підхід до патріотичного виховання. За допомогою ігор і навчальних платформ молодь може вивчати історію, національні традиції та культурні символи через інтерактивні ігри, що робить навчання не тільки ефективним, а й цікавим, а також дає змогу учням залучатися до активного процесу та вивчати важливі теми в ігровій формі. Інтеграція цифрових технологій в освітній процес сприяє поєднанню традиційних методів навчання з новими підходами, що

забезпечує більш глибоке засвоєння матеріалу та більш ефективне ознайомлення з національними цінностями. У результаті студенти набувають не тільки знання, а й навички, які необхідні для розуміння важливості національної єдності та патріотизму. Цифрові платформи сприяють також більш глибокому зануренню в наукові дослідження, оскільки на них публікуються статті, книжки, відео та інші ресурси, що допомагають вивчати культурну спадщину та історію країни з різних аспектів. Завдяки цьому учні та студенти отримують доступ до інформаційних ресурсів, які раніше були доступні тільки в бібліотеках або архівах.

Таким чином, цифрові сервіси та платформи відіграють суттєву роль у сучасному патріотичному вихованні. Вони забезпечують можливість інтерактивного вивчення історії, культури та національних цінностей, сприяють формуванню національної свідомості та ідентичності, а також підвищують рівень залученості учнів до навчального процесу.

Список використаних джерел

1. Журба К. Цифровізація військово-патріотичного виховання української молоді в умовах війни. *Іноватика у вихованні*. 2023 № 1 (18). С. 66–75. URL: <https://ojs.itup.com.ua/index.php/iiu/article/view/566> (дата звернення 03.03.2025).
2. Кравченко О., Резніченко І. Національно-патріотичне виховання студентської молоді засобами цифрових технологій в умовах дистанційного освітнього середовища. *Наука і освіта*. 2022 (1), 60–70. <https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/articles/2022-1-doc/2022-1-st9> (дата звернення 03.03.2025).
3. Литвинова С. Національно-патріотичне виховання в проектній діяльності учнів на засадах використання хмарних сервісів та систем комп'ютерного моделювання (КСМОД). *Педагогічний часопис Волині*, 2018 (1), 72–81. <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/14088> (дата звернення 03.03.2025).

МОРАЛЬНО-ДУХОВНІ ЦІННОСТІ ЯК КЛЮЧОВИЙ ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Лапаєнко Світлана

кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник,
ДНПБ України імені В. О. Сухомлинського

Сучасні суспільно-політичні та соціокультурні виклики, зокрема війна за незалежність України, активізували питання національної єдності,

громадянської відповідальності та патріотичного виховання молоді. У цьому контексті особливого значення набуває формування морально-духовних цінностей студентської молоді. Морально-духовні цінності – це система поглядів, норм і принципів, які визначають ставлення особистості до суспільства, держави та національної ідентичності. Вони формують світогляд молоді людини, її готовність до служіння Батьківщині, відповідального виконання громадянських обов'язків та активної участі у захисті й розбудові держави. Наукові дослідження цієї проблеми охоплюють різні аспекти формування патріотизму. Законодавчі засади розвитку патріотизму особистості здобувача освіти розкрито в Законах України «Про освіту», «Про професійну (професійно-технічну) освіту», «Про вищу освіту», «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності», Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України до 2025 року та ін.

У дослідженні С. Лапаєнко висвітлено ключові напрями діяльності щодо реалізації фундаментальних і прикладних досліджень, пов'язаних із розвитком освіти, що підвищують ефективність освітнього процесу та сприяють створенню інноваційного виховного середовища [5]. Ю. Красильником [2, 3], І. Мороз [7] розроблено психолого-педагогічні засади та етнопедагогічні підходи до патріотичного виховання студентської молоді.

С. Лапаєнко представлено ґрунтовний аналіз наукового доробку вчених Національної академії педагогічних наук України (НАПН України) у сфері духовно-морального виховання дітей і молоді. Розглянуто та схарактеризовано наукові підходи до духовно-морального виховання, зокрема філософський, психологічний і педагогічний, а також розкрито їх сутність:

- філософський підхід зосереджений на новій концепції духовно-морального виховання дітей і молоді, що ґрунтується на філософії людиноцентризму, гуманізації освіти, культурологічному та аксіологічному підходах. Особливий акцент зроблено на формуванні ціннісного світогляду як основи розвитку особистості, яка усвідомлює єдність буття, прагне до

самовдосконалення та реалізації ідеалів Краси, Добра і Істини (І. Бех, І. Зязюн, В. Кремень, О. Сухомлинська, Г. Філіпчук та ін.);

- психологічний підхід трактує духовність як багатовимірну систему, що передбачає утворення в структурі свідомості та самосвідомості особистості. Вона відображається у вигляді ціннісних орієнтацій, які визначають потреби, інтереси, погляди, ставлення до себе, інших людей і світу, виконуючи роль суб'єктивно значущих регуляторів діяльності особистості (М. Боришевський, О. Киричук, Г. Костюк, С. Максименко, Е. Помиткін та ін.);

- педагогічний підхід визначає роль закладу освіти як осередку життєтворчості, де формується духовно й соціально активна особистість, здатна до культурного, інтелектуального та емоційного розвитку, а також до створення гуманного світового простору (В. Балух, Л. Березівська, І. Бех, А. Бойко, С. Сисоева, О. Сухомлинська, Г. Троцько, В. Хайруліна та ін.) [4].

С. Лапаєнко та Л. Рапіною також встановлено, що духовно-моральне виховання передбачає залучення особистості до культурних і ціннісних надбань суспільства, що сприяє її розвитку, самовдосконаленню та інтелектуальному збагаченню середовища, яке вона трансформує відповідно до засвоєних культурних зразків. Зміст виховання охоплює такі складники, як духовне, моральне, етичне, естетичне, патріотичне, громадянське, національне, інтернаціональне та політичне виховання, що сприяють духовному становленню молоді. А ефективність виховної роботи забезпечується комплексним використанням взаємопов'язаних форм, методів і засобів: виховних годин, інтерактивних і масових методик, ігрових технологій, методів самооцінювання, суспільно корисної діяльності, благодійних і морально орієнтованих заходів, а також аудіовізуальних засобів [6].

І. Агалець і С. Лапаєнко розглянули питання вдосконалення психолого-педагогічного забезпечення виховного процесу в закладах вищої педагогічної освіти через використання інформаційно-аналітичних і реферативних матеріалів, що набувають особливої значущості в умовах воєнного стану [1]. Загалом аналіз досліджень показує, що морально-духовні цінності є важливим чинником

формування патріотизму студентської молоді. Система вищої освіти має охоплювати виховні заходи, спрямовані на розвиток громадянської свідомості, патріотичних якостей і відповідальності за майбутнє своєї держави.

Огляд результатів наукових досліджень та аналіз практичної діяльності в сфері виховання дозволяє означити змістові компоненти моделі формування морально-духовних цінностей, які взаємодіють між собою, сприяючи розвитку патріотичних якостей студентів:

1. Освітній етап – інтеграція морально-духовних цінностей в освітні програми, які сприяють розумінню таких важливих понять, як добро, честь, справедливість, гідність, любов до Батьківщини, відповідальність, гуманізм, милосердя, доброчесність, чесність та інші етичні принципи.

2. Соціалізаційний етап – участь молоді у виховних заходах, таких як дискусії, тренінги, конференції тощо, які розглядають моральні питання, а також акцентують увагу на патріотичних темах (військово-патріотичні акції, відзначення національних свят, фестивалі патріотичної пісні тощо), створення проєктів, що сприяють практичному втіленню морально-духовних цінностей через діяльність студентів, наприклад, участь у волонтерських програмах, екологічних акціях, допомога ветеранам та ін.

3. Родинний етап – передбачає культивування національних традицій, сімейних цінностей, прикладу батьків, любові до рідної землі, підтримку студентів у збереженні та розвитку традицій національної культури через взаємодію з родиною та національними культурними осередками.

4. Інституційний етап – містить прогресивні підходи до морально-духовного виховання в закладах освіти, зокрема через створення інститутів, що займаються такою тематикою (наприклад, факультет морально-духовної освіти, кафедра національних цінностей), забезпечення провідної ролі викладачів та наставників, які є не лише носіями знань, а й морально-духовними взірцями, можуть активно сприяти вихованню у студентів патріотичних якостей через особистий приклад, настанови та індивідуальну роботу.

5. Психологічний етап – формування позитивного самосприйняття та національної ідентичності: психологічна підтримка студентів у розвитку власної національної ідентичності, усвідомлення важливості моральних принципів, розвиток у студентів здатності до самооцінки, рефлексії та критичного мислення на основі морально-духовних цінностей.

6. Культурно-екологічний етап – залучення студентів до культурно-духовних практик: участь у культурних ініціативах, таких як збереження національних традицій, скарбів мистецтва, мовні практики, що зміцнюють національну ідентичність, формують екологічний патріотизм, сприяють усвідомленню важливості збереження природного середовища рідної землі як осередку патріотичного виховання.

7. Виховний етап – активне залучення студентів до громадських ініціатив, практичної реалізації морально-духовних цінностей для служіння національним інтересам, розбудови країни, зокрема через волонтерство, організацію соціальних проєктів та ін.

Таким чином, модель формування морально-духовних цінностей є багатогранною й багатоаспектною, де важливу роль відіграють не лише освітні програми, а й культурні, сімейні та інституційні впливи, що разом формують у студентів стійке почуття патріотизму. Інноваційний зміст виховання не тільки дає можливість усвідомити значення морально-духовних цінностей для формування патріотизму студентів, а й містить практичні інструменти для їх інтеграції в освітній процес.

Список використаних джерел

1. Агалець І. О., Лапаєнко С. В. Психолого-педагогічне забезпечення виховної діяльності в закладах вищої педагогічної освіти засобами інформаційних аналітичних й реферативних документів. *Трудове навчання та технології: сучасні реалії та перспективи розвитку* : матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції пам'яті академіка Д. О. Тхоржевського (27 трав. 2022 р.). Київ, 2022. С. 40–44. URL: <https://www.clipr.cc/C4fmT> (дата звернення: 26.02.2025).

2. Красильник Ю. С. Патріотичне виховання студентів в освітньому середовищі магістратури університету. *Проблеми освіти* : зб. наук. пр. 2018. Вип. 88 (ч. 1). С. 317–328. URL: <https://www.clipr.cc/B7LGn> (дата звернення: 02.03.2025).

3. Красильник Ю. С. Психолого-педагогічні засади патріотичного виховання майбутніх інженерів-педагогів комп'ютерного профілю. *Інноваційна педагогіка*. 2019. Вип. 11 (т. 2). С. 71–74. URL: <https://www.clipr.cc/qBPQ5> (дата звернення: 02.03.2025).

4. Лапаєнко С. В. Духовно-моральне виховання дітей та молоді : творчий доробок вчених НАПН України. *Наук.-пед. студії*. 2021. Вип. 5. С. 31–42. URL: http://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2021/12/Nauk-ped-stud_2021-5.pdf (дата звернення: 01.03.2025).

5. Лапаєнко С. В. Модернізація та реформування освіти в творчому доробку вчених Національної академії педагогічних наук України. *Вісник Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського*. 2022. Вип. 3. С. 85–91. URL: https://visnikkrnu.kdu.edu.ua/statti/2022_3_11.pdf (дата звернення: 27.02.2025).

6. Лапаєнко С. В., Рапіна Л. А. Творчий доробок науковців Відділення загальної педагогіки та філософії освіти НАПН України з питань виховання духовності дітей та молоді. *Інформаційне забезпечення сфери освіти та науки України : матеріали звіт. наук.-практ. конф. ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського (21 груд. 2021 р., Київ)*. 2021. С. 86–87. URL: https://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2021/12/abstracts_collection_2021.pdf (дата звернення: 01.03.2025).

7. Мороз І. М., Красильник Ю. С. Етнопедагогічні підходи до патріотичного виховання майбутніх педагогів професійного навчання. *Актуальні проблеми психологічної та соціальної адаптації в умовах кризового суспільства : матеріали IX Міжнар. наук.-практ. конф. (25, 26, 29 квіт. 2024 року)*. Ірпінь, 2024. С. 204–211. URL: <https://www.clipr.cc/2NkZ4> (дата звернення: 01.03.2025).

НЕТРАДИЦІЙНІ ТЕХНІКИ МАЛЮВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЧНИХ ПОЧУТТІВ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Лобач Еліна

здобувач вищої освіти спеціальності «Початкова освіта»,
Запорізький національний університет,
м. Запоріжжя, Україна.

Шульга Людмила

кандидат педагогічних наук, доцент,
Запорізький національний університет,
м. Запоріжжя, Україна.

В умовах сучасних викликів, які переживає Україна, особливої уваги набуває питання патріотичного виховання. Проблема формування патріотичних почуттів широко досліджується в педагогічній науці, що відображено в працях таких учених, як І. Бех, Ю. Бондаренко, В. Довбищенко, Р. Захарченко, І. Зязюн, П. Ігнатенко, В. Каюков, В. Кремень, В. Кульчицький, О. Лучанінова, Н. Ничкало, О. Онищук, С. Павх, О. Пометун, М. Фіцула, Г. Шевченко, О. Ярмоленко та інших.

Молодший шкільний вік є ключовим періодом у формуванні патріотичних почуттів у дітей, адже саме в цей час закладаються основи національної свідомості та любові до рідної землі. Особливості патріотичного виховання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку розглядали у своїх дослідженнях І.

Гречишкіна, О. Косенчук, О. Саприкіна, О. Соколенко, О. Хомич, О. Цалапова та інші. Науковці зазначають, що в цьому віці дитина починає усвідомлювати свою приналежність до певної нації, а це сприяє розвитку шанобливого ставлення до історії, традицій і культурної спадщини своєї країни. Патріотичне виховання на етапі початкової школи разом із формуванням у дитини гордості за свою Батьківщину сприяє розвитку активної громадянської позиції, що є основою для її майбутнього як відповідального та свідомого члена суспільства.

Одним із потужних засобів формування патріотичних почуттів у молодших школярів є образотворче мистецтво. Воно дає дітям можливість в творчій діяльності виразити своє ставлення до рідної землі, її історії та культурної спадщини. Залучаючи дітей до малювання, аплікацій, роботи з різними матеріалами, педагог може розвивати в них естетичний смак, поглиблене розуміння національної ідентичності та важливості збереження культурних традицій. Творчий процес, зокрема під час ознайомлення з національною символікою, народними ремеслами і традиціями, сприйняття пейзажів, сприяє емоційному залученню дітей до культурної спадщини та укорінює патріотичні цінності.

Використання нетрадиційних технік малювання активізує уяву, креативне мислення та більш глибоке емоційне занурення в тему. Нетрадиційні техніки малювання дають можливість дітям експериментувати з формами, кольорами, текстурами, розкривають їхню індивідуальність та унікальний погляд на світ. Застосування таких методів в освітньому процесі допомагає розвивати художні здібності та формувати емоційну чутливість, що є важливим аспектом гармонійного розвитку особистості.

Нетрадиційні техніки малювання у літературних джерелах визначено як методи створення художніх зображень, що виходять за межі класичного малювання олівцем або фарбами. Серед таких технік можна виокремити: малювання пальцями; монотипію; гратографію; малювання піском; ебру (малювання на воді); воскову графіку тощо. Науковці й практики пропонують різні методичні підходи щодо використання нетрадиційних технік у початковій

школі. Ці методи дають змогу дітям вільно виражати свої почуття та емоції, що є важливим у формуванні патріотичних настроїв.

Прикладами практичних занять із використання нетрадиційних технік малювання можуть бути: монотипія – створення відбитків із зображенням традиційних орнаментів, символіки, пейзажів України; малювання пальцями – передавання емоційного сприйняття української природи через абстрактні кольорові композиції; графографія – створення тематичних малюнків, пов'язаних з українськими традиціями, з використанням воскової крейди та чорної туші; ебру – формування уявлення про гармонію та багатство національної культури шляхом створення плавних візерунків у кольорах української символіки.

Нетрадиційні техніки малювання сприяють глибшому сприйняттю матеріалу та ефективно активують різні сенсорні канали дитини, такі як тактильні, зорові та емоційні відчуття. Використання нестандартних матеріалів і методів дає змогу дітям більш глибоко переживати процес творчості, що позитивно впливає на розвиток їхніх патріотичних почуттів. Взаємодія з такими техніками активує емоційний складник, сприяючи формуванню у дітей почуття зв'язку з рідною землею, її природними красотами, культурною спадщиною та національними символами, а також розвиває художні навички й одночасно поглиблює та виховує шанобливе ставлення до національних цінностей і традицій.

Отже, нетрадиційні техніки малювання є ефективним інструментом у формуванні патріотичних почуттів у молодших школярів, сприяють розвитку творчих і художніх здібностей, допомагають дітям глибше усвідомлювати та емоційно переживати національні цінності. Залучення до процесу малювання за допомогою нетрадиційних матеріалів та способів дає змогу дітям здобувати можливість вираження своїх почуттів до рідної землі, її культури, історії та традицій. Такий підхід також активізує їхні сенсорні відчуття, що робить процес навчання більш захопливим та інтерактивним. У результаті використання нетрадиційних технік сприяє художньому розвитку дітей, зміцнює їхні

патріотичні почуття, формує активну громадянську позицію та відповідальність за майбутнє рідної країни.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Патріотичне виховання дітей: теоретико-методологічні основи. Київ : Освіта, 2017. 284 с.
2. Кондратюк О. В. Розвиток творчих здібностей молодших школярів засобами образотворчого мистецтва. Харків : Видавництво НУПУ, 2020. 312 с.
3. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Київ : Рад. шк., 1977. 240 с.

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ УКРАЇНЦІВ У ВОЄННИЙ ПЕРІОД УКРАЇНИ

Лучанінова Ольга

доктор педагогічних наук, професор,
провідний науковий співробітник
відділу наукового інформаційно-аналітичного супроводу освіти,
Державна науково-педагогічна бібліотеки України
імені В.О. Сухомлинського,
м. Київ, Україна

Для розуміння важливості національної ідентичності українців у воєнний період України необхідно розглянути концептуально-стратегічні документи щодо теоретико-методологічних засад психології виховання у воєнний період України. Ці документи є основою для створення нової парадигми воєнної та повоєнної української державної політики й в освіті також. Без такого роду документів важко уявити стратегію у розв'язанні багатьох питань. Так, Концепція забезпечення національної системи стійкості є підґрунтям для виховної роботи у всіх закладах освіти, Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України є дороговказом для розвитку громадянсько-патріотичного, духовно-морального, військово-патріотичного та екологічного виховання як основних складників національно-патріотичного виховання; Стратегія національно-патріотичного виховання називає національно-патріотичне виховання важливим засобом громадянської освіти й набуває характеру системної і цілеспрямованої діяльності для всіх соціальних і державних інституцій; Державна цільова соціальна програма

з утвердження української національної та громадянської ідентичності на період до 2028 року висвітлює мету як створення сприятливих умов для реалізації державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності шляхом національно-патріотичного, військово-патріотичного виховання, громадянської освіти населення України тощо.

Актуальним є визначення поняття національної ідентичності як синкретичного й багатопланового утворення, яке постає не лише духовною опорою, а й сукупністю переконань, світоглядних принципів. Держава не може існувати поза нацією. Українська духовна культура є підґрунтям національної ідентичності [2].

Патріотичне виховання є важливим для зміцнення єдності та національної ідентичності, сприяє формуванню почуття належності до власної культури, мови, історії, традицій і національних цінностей, що в сучасних умовах має високу актуальність [3, с. 631].

Для прийдешніх поколінь розвиток держави буде як запорука власного особистісного розвитку, що спирається на ідеї патріотизму, поваги до культурних цінностей українського народу, його історико-культурного надбання і традицій, гуманізму, соціального добробуту, демократії, свободи, толерантності, виваженості, відповідальності за природу як за національне багатство, здорового способу життя, готовності до змін та до виконання обов'язку із захисту незалежності та територіальної цілісності України.

Мета – створення сприятливих умов та налагодження міжгалузевої взаємодії на загальнодержавному та регіональному рівні для реалізації державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності шляхом національно-патріотичного, військово-патріотичного виховання, громадянської освіти населення України, популяризації суспільно-державних (національних) цінностей України (самобутність, соборність, воля, гідність) та формування на їх основі української національної та громадянської ідентичності [1].

Виокремлюють три варіанти утвердження української національної та громадянської ідентичності: збереження існуючого стану у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності та мінімізація втручання; застосування традиційних підходів, зокрема реалізації державної політики шляхом діючої управлінської вертикалі (центральный орган виконавчої влади — місцеві органи виконавчої влади — цільова аудиторія); створення правових, фінансових та організаційних умов для формування і утвердження української національної та громадянської ідентичності шляхом виконання завдань і заходів. Найбільш оптимальним є третій [1].

В умовах воєнного стану для реалізації третього варіанта необхідно здійснювати повсякденне виховання поваги до Конституції держави, законодавства, державних символів — Герба, Прапора, Гімну; виховання в здобувачів освіти національної самосвідомості, налаштованості на осмислення моральних і культурних цінностей, історії, системи вчинків, які мотивуються любов'ю, вірою, волею, усвідомленням відповідальності; системне здійснення виховання в здобувачів освіти громадянської позиції; вивчення та популяризація історії українського козацтва, збереження й поширення історико-культурної спадщини українського народу; поліпшення військово-патріотичного виховання молоді, формування готовності до захисту України; розвиток мовного середовища та його вплив на формування учня-громадянина, патріота України; формування моральних якостей особистості, культури поведінки, виховання бережливого ставлення до природи, розвиток мотивації до праці тощо. Це все є реальними завданнями для агентів соціальних змін, яким поновлювати й розбудовувати сильну повоєнну Україну.

Список використаних джерел

1. Державна цільова соціальна програма з утвердження української національної та громадянської ідентичності на період до 2028 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/864-2024-%D0%BF#Text> (дата звернення: 04.04.2025).
2. Кремень В. Г. Національна ідентичність як умова самоздійснення української нації. *Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи. Серія «Філософські науки»*. 2020. № 1. С. 113-116. DOI: <https://doi.org/10.32405/2413-4139-2020-1-113-116>.
3. Шевчук Г. Й. Національно-патріотичне виховання молоді в умовах війни. Наукові інновації та передові технології, серія «Управління та адміністрування», серія «Право», серія

ДЕРЖАВНА МОВА ЯК СКЛАДНИК НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Ляшко Ксенія

здобувачка вищої освіти, Український
державний університет науки і технологій,
м. Дніпро, Україна

(науковий керівник: Ольга Лучанінова,
доктор педагогічних наук, професор)

Національно-патріотичне виховання є невід'ємним складником формування громадянської свідомості та ідентичності молоді. Одним із ключових елементів цього процесу є державна мова, яка виступає не лише засобом комунікації, а й важливим чинником консолідації нації, збереження культурної спадщини та розвитку національної самосвідомості.

У формуванні національної свідомості державна мова виконує низку функцій у контексті патріотичного виховання, що свідчить про її велику роль у формуванні національної свідомості: культурно-історична функція – мова є носієм національної культури, традицій та історії; ідентифікаційна функція – сприяє усвідомленню приналежності до своєї нації; об'єднавча функція – забезпечує єдність громадян країни незалежно від регіональних чи соціальних відмінностей; громадянська функція – формує відповідальність за долю держави та її майбутнє.

В умовах глобалізації та інформаційної війни державна мова є засобом інформаційної безпеки та протидії дезінформації. Викладання українською мовою в закладах вищої освіти сприяє усвідомленню значення мови як складника національної ідентичності, розвитку мовної компетентності як важливого аспекту професійної діяльності, формуванню ціннісних орієнтирів та відповідального ставлення до держави. Розроблено шляхи інтеграції державної мови у національно-патріотичне виховання:

- забезпечення якісного мовного середовища – використання української мови в навчальному процесі, науковій діяльності та позааудиторній роботі;
- популяризація мови через культурні заходи – організація літературних вечорів, мовних клубів, дискусій, присвячених історії мови та її значенню;
- залучення студентів до волонтерських та громадських ініціатив – участь у патріотичних проектах, спрямованих на збереження й поширення української мови;
- використання сучасних технологій – створення онлайн-курсів, мобільних застосунків та платформ для вдосконалення мовної компетенції.

Отже, державна мова є потужним інструментом формування національно-патріотичної свідомості здобувачів вищої освіти. Інтеграція української мови в навчальний процес та позанавчальну діяльність сприяє вихованню свідомих громадян, здатних відстоювати національні інтереси та розвивати державу. Саме тому важливо посилювати роль української мови в освіті, культурному житті та громадській діяльності молоді.

Список використаних джерел

1. Котусенко О. Ю. Національно-патріотичне виховання на уроках української мови та літератури. *НаУрок*. URL: <https://naurok.com.ua/nacionalno-patriotichne-vihovannya-na-urokah-ukra-nsko-movi-ta-literaturi-349640.html> (дата звернення: 04.04.2025).

ОСВІТНЬО-ПСИХОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ ДО УМОВ НАВЧАННЯ В ЗФПО

Марченко Руслана

викладач суспільних дисциплін, спеціаліст вищої категорії,
Київський фаховий коледж архітектури, будівництва та управління,
м.Київ, Україна

У закладах фахової передвищої професійної освіти (ЗФПО) адаптація студентів-першокурсників до умов навчання відбувається упродовж першого і другого семестрів. Процес пристосування студентів до нових умов навчання в закладах вищої освіти здійснюється за трьома формами:

- пристосування формальне (пристосування студентів до нового оточення, до структури закладу вищої освіти, змісту навчання, вимог, до своїх обов'язків);

- суспільне пристосування, тобто процес внутрішнього об'єднання груп студентів-першокурсників і об'єднання цих самих груп зі студентським оточенням в цілому;
- дидактичне пристосування, що стосується підготовки студентів до нових форм і методів навчальної діяльності у закладах вищої освіти [1].

Дослідження показують, що першокурсники не зовсім успішно засвоюють знання зовсім не тому, що мають слабку шкільну підготовку, а тому, що в них не сформовано такі риси особистості, як: готовність до навчання; здатність вчитися самостійно; контролювати й оцінювати себе; володіти своїми індивідуальними особливостями пізнавальної діяльності; розподіляти свій робочий час для самостійної підготовки; вміння приймати елементарні рішення внаслідок щоденної опіки й контролю в школі; навички виконувати самостійні роботи та конспектувати лекцію, працювати з підручниками, самостійно знаходити завдання у додатковій літературі, аналізувати інформацію великого обсягу та чітко висловлювати свою думку [2].

У процесі роботи з новоприбулим контингентом куратор вивчає індивідуальні особливості кожного студента, залучає їх до виконання різних обов'язків і завдань. Надалі вся організаційна робота з різних сфер студентського життя координується заступниками директора, завідувачами відділеннями, студентською радою та активом групи. Високий результат є там, де поєднуються педагогічна майстерність куратора та взаємозв'язок із родиною студента.

Здійснення національно-патріотичного виховання молоді є одним з пріоритетних напрямів. Над цим працюють викладачі таких дисциплін: «Захист України», «Історія України», «Історія української державності і культури», «Основи правознавства», «Українська література». Приділено також значну увагу розвитку творчих здібностей студентів, реалізація яких відбувається під час проведення таких заходів, як брейн-ринги, КВК, а студентів старших курсів залучають до науково-пошукової роботи, науково-практичних конференцій, семінарів, проведення круглого столу.

Куратор в перші дні навчання проводить бесіду з кожним студентом щодо їх здібностей і захоплень і в подальшому робить все можливе, щоб підтримувати їх розвиток..

Студентів залучають до спортивних змагань, що формує та підтримує фізичний розвиток молоді, сприяє становленню особистості із здоровим способом життя. Проводять бесіди психологи та представники правоохоронних органів. У коледжі діє правовий гурток, який видає вісник з правових питань.

Результати проведеної роботи обговорюються на засіданнях членів циклової комісії із подальшим прийняттям рішень на педагогічних радах.

Список використаних джерел

1. Гришанов Л. К., Цуркан В. Д. Соціологічні проблеми адаптації студентів молодших курсів. *Психолого-педагогічні аспекти адаптації студентів до навчального процесу у вузі*. Кишинів, 1990. С. 3–17.

2. Семиченко В. А. Психологія педагогічної діяльності : навч. посіб. Київ :Вища шк., 2004. 336 с.

ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНІЙ СУПРОВІД ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ: ВПЛИВ ЦИФРОВИХ РЕСУРСІВ НА СВІДОМІСТЬ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Міськов Геннадій
молодший науковий співробітник
відділу наукового інформаційного-аналітичного супроводу освіти,
Державна науково-педагогічна бібліотека України
імені В. О. Сухомлинського, НАПН України,
м. Київ, Україна

Сучасні цифрові технології відіграють ключову роль у формуванні свідомості дітей і молоді, особливо в умовах війни. Інформаційно-освітній супровід патріотичного виховання через цифрові сервіси сприяє зміцненню національної ідентичності, розвитку громадянської відповідальності та підвищенню рівня медіаграмотності. Важливо розуміти, як цифрові ресурси впливають на сприйняття дійсності молодим поколінням та які методи використовуються для ефективного виховання.

Виокремлюють такі цифрові сервіси як інструмент патріотичного виховання:

- освітні платформи – онлайн-курси, вебінари та інтерактивні уроки, що спрямовані на вивчення історії, культури та традицій України (наприклад, «На урок», «Всеосвіта»);

- соціальні мережі – Facebook, Instagram, TikTok, YouTube як платформи для поширення патріотичного контенту, історичних фактів, героїчних вчинків українських військових та і волонтерів;

- мобільні додатки – освітні та мотиваційні програми, які допомагають дітям і молоді усвідомити важливість національної єдності та громадянської відповідальності (наприклад, «Моя історія», «Дія. Освіта»);

- віртуальні музеї та архіви – інтерактивні ресурси, які дають можливість ознайомитися з історією України, її національними героями та визначними подіями (наприклад, «Музей Революції Гідності»).

Вплив цифрових ресурсів на свідомість дітей і молоді під час війни: формування патріотизму – цифровий контент допомагає молоді краще розуміти національні цінності та ідентичність; медіаграмотність – навчання критичного мислення, вміння розпізнавати фейки та пропаганду, що особливо важливо в умовах інформаційної війни; психологічна підтримка – цифрові сервіси дають можливість спілкуватися, ділитися досвідом, отримувати моральну підтримку в складні часи; активація громадянської позиції – цифрові ресурси мотивують до волонтерства, участі в громадських ініціативах, підтримки армії та переселенців.

Існують виклики та ризики впливу цифрових ресурсів на свідомість дітей і молоді під час війни: інформаційні загрози – ризик впливу пропаганди, маніпуляцій і дезінформації; перевантаження інформацією – емоційне виснаження через постійний потік новин та драматичних подій; безпека в інтернеті – важливість кібербезпеки та захисту персональних даних.

Таким чином, цифрові сервіси є потужним інструментом патріотичного виховання, який допомагає формувати свідому, активну та відповідальну молодь. В умовах війни ці сервіси виконують не лише освітню, а й психологічну та соціальну функції. Важливо використовувати їх ефективно, поєднуючи з

традиційними методами виховання та забезпечуючи високий рівень медіаграмотності серед дітей і молоді.

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОЇ СИМВОЛІКИ

Михальченко Ігор

викладач, ВСП «Фаховий коледж Національного
університету кораблебудування імені адмірала Макарова»,
м. Миколаїв, Україна

Розвиток освіти визначає стратегічні завдання формування у молоді громадянської відповідальності і правової самосвідомості, духовності й культури, ініціативності, самостійності, толерантності, здібності до успішної соціалізації в суспільстві й активної адаптації на ринку праці, що забезпечить оволодіння загальнокультурною компетентністю. В умовах сучасності актуальною проблемою освітньої парадигми виступає національно-патріотичне виховання здобувачів фахової передвищої освіти на основі ціннісних орієнтацій, що сприятиме формуванню творчих, діяльних, обдарованих, інтелектуально й духовно розвинених громадян України, здатних до забезпечення нової системи суспільних стосунків і патріотичних цінностей. Національно-патріотичне виховання здобувачів засобами української символіки та фольклору є одним із завдань формування всебічно розвиненої особистості в освітньому просторі.

Символіці належить одне з найчільніших місць у відродженні нашого народу, його культури, духовності й держави. Проаналізуємо такі поняття: патріотична самосвідомість, ідеологія українського народу, національне відродження, українська символіка, український виховний ідеал.

Вивчення української символіки має бути спрямовано на розвиток патріотичної самосвідомості. Формування патріотичної свідомості та самосвідомості передбачає виховання любові до рідної землі, до свого народу, готовності до праці в ім'я України, освоєння національних цінностей (мови, території, культури, символіки), відчуття своєї причетності до розбудови

державності, прояв патріотизму, що сприяє утвердженню національної гідності, формування почуття гордості за свою Батьківщину.

Усвідомлення мети діяльності, оцінювання її результатів іншими людьми формують у здобувачів уявлення про себе як про суб'єкт діяльності, сприяють становленню самосвідомості [3, с. 100]. Власне, це «образ Я», який складається з різнобічних уявлень про себе. Самосвідомість – не лише зосередження індивіда на собі, а й протиставлення себе світові.

Символіка українського народу – це специфічна духовна школа, яка впливає на емоції, почуття, розум дитини. Національне відродження – це нагромадження творчої енергії всієї нації з опорою на її традиції, набутки починаючи від першоджерел культури, у тому числі символіки, з метою піднесення рідного народу на високий сучасний рівень світової цивілізації [5, с. 137].

В умовах незалежної України постійно посилюється інтерес молоді до національних символів, що стосуються насамперед народу як нації, держави. Дедалі більша увага молоді приділяється символіці, яка трапляється у фольклорних творах. Українська символіка є одним із найважливіших засобів формування у здобувачів патріотичної свідомості й самосвідомості, громадянськості. Символіка є важливим атрибутом нації, однією з її сутнісних ознак [5, с.138]. Символічні знаки – це ідейно-моральні, художньо-образні, емоційно-естетичні „згустки”, міцні „вузли” нашої історії, духовності народу. Знання патріотичної державної символіки, до якої належать прапор, герб, гімн, сприяють формуванню патріотичної самосвідомості. Знання народно-побутової символіки, до яких належать символи, що застосовуються в буденному житті й побуті (калина, дуб, верба тощо), розвивають потребу в належності й любові до свого народу, нації.

Здобувачі фахової передвищої освіти здатні емоційно сприймати і глибоко усвідомлювати матеріал про патріотичні символи, які разом із іншими ознаками становлять культурно-історичну, етнічну специфіку спільноти людей, що

пройшла тривалий еволюційний шлях розвитку й нині називається українською нацією [2, с.82].

Фольклор є невичерпним джерелом пізнання рідного народу, скарбницею його духовності, патріотичного характеру й світогляду, комплексним впливом на підростаючі покоління. У фольклорних творах відображено всі етапи формування у підростаючих поколінь нашого народу свідомості й самосвідомості, патріотизму, глибоких гуманних якостей.

У наш час основна увага патріотичному вихованню особистості надається саме як вихованню національному, тобто вихованню в душі ментальності українського народу, його коордоцентризму, потягу до прекрасного й прагнення до гармонії. Менталітет формується під впливом багатовікових культурно-історичних, природно-кліматичних та інших чинників. У жанрах фольклору, в усій розмаїтості його змісту відображено саме українську ментальність, багатогранний і самобутній внутрішній світ українців [5, с.102].

Підхід до історично-генетичного пояснення формування української ментальності дає зрозуміти цілісність української психологічної структури у своєму відношенні до світосприймальних настанов [4,с.402]. Щоб сформувати ідеали, необхідно насамперед навчити визначати патріотичні цінності. З цінностями порівнюють події як у спільності, так і поза нею, що зумовлює певне ставлення до них [1].

Провідною діяльністю студента закладу фахової передвищої освіти є навчально-професійна діяльність. В умовах сьогодення якість цього процесу залежить від рівня готовності і викладача, і студента до співпраці. Саме в процесі співпраці та завдяки їй досягаються основні цілі підготовки спеціалістів. Спільна діяльність найбільш інтенсивно впливає на особистісне зростання й професійне становлення студентів, набуття ними професійно-важливих знань, умінь і навичок.

Національне духовне відродження передбачає виведення своїх етнічних, культурно-історичних коренів із сивої давнини, усвідомлення власної

патріотичної самобутності, окремішності свого народу від інших, пізнання в рідній культурі загальнолюдських цінностей.

Список використаних джерел

1. Михальченко Н. В. Психодіагностика патріотичної рефлексії молодших школярів. *Науковий вісник ХДУ. Серія «Психологічні науки»* / за ред. О. Є. Блинової. Херсон, 2017. Вип. 1, т. II. С. 87–92.
2. Михальченко Н. В. Розвиток патріотичної рефлексії у молодшому шкільному віці. *Вісник Одеського національного університету. Серія: Психологія*. 2003. Т. 8, вип. 10. С. 80–84.
3. М'ясоїд П. А. Загальна психологія : навч. посіб. Київ : Вища шк., 2004. 487 с.
4. Психологія : підручник / Ю. Л. Трофімов, В. В. Рибалка, П. А. Гончарук та ін.; за ред. Ю. Л. Трофімова. 3-є вид., стереотип. Київ : Либідь, 2001. 560 с.
5. Руденко Ю. Основи сучасного українського виховання. Київ : Вид-во ім. Олени Теліги, 2003. 328 с.

РОЗВИТОК ПАТРІОТИЧНОЇ РЕФЛЕКСІЇ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Михальченко Наталія,
кандидатка психологічних наук,
професорка кафедри початкової освіти,
Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова,
м. Миколаїв, Україна

Творче відродження і розвиток моральних, духовних традицій українського народу в нинішніх умовах мають проводитись на основі ґрунтовних знань особливостей сформованості патріотичної свідомості дітей і молоді, рівня розвитку їх патріотичної рефлексії. Велике значення для формування патріотичної рефлексії має етнічна ідентичність. Характер етнічної ідентичності визначається особливостями певної культури й можливостями певного індивіда. У процесі етнічної ідентифікації людина завдяки емоційним зв'язкам свідомо або частково чи несвідомо копіює зовнішні форми поведінки та дії, переживання, норми, ідеали, цінності, моральні якості нації.

Розвиток України потребує від суспільних інституцій здійснення системних заходів, спрямованих на патріотичне виховання молоді, зокрема з огляду на потребу в підготовці потенційних кандидатів для прийняття на військову службу. Саме тому загострюється питання розвитку патріотичної рефлексії особистості пізньої юності в просторі університету. Враховуючи те, що

рефлексія, на думку психологів Д. Ельконіна, В. Давидова, Г. Костюка та інших, є одним з найважливіших психологічних механізмів, вивчення проблеми її впливу на формування особистості патріота є надзвичайно актуальним науково-практичним завданням.

Формування патріотичної рефлексії особистості пов'язано з осмисленням наукового доробку, який внесли в дослідження загальнотеоретичних і методологічних проблем психології Р. Бернс, Л. Божович, А. Валлон, Д. Ельконін, О. Леонтьєв, С. Максименко, К. Роджерс та інші, а також з дослідженням проблем національної ідентифікації, духовності особистості у психологічній, педагогічній, філософсько-етичній літературі (І. Бех, М. Боришевський, М. Грушевський, Ю. Руденко, Г. Ващенко, М. Савчин, А. Шопенгауер, В. Сухомлинський та ін.) В окремих дослідженнях розглянуто деякі питання щодо зазначеної проблеми, зокрема поняття «національної рефлексії» (М. Шугай), моральної саморегуляції (О. Безверхий), рефлексії підлітків (О. Савицька), рефлексії процесу навчання (Л. Співак), самооцінювання учнів (К. Островська, О. Скрипченко), патріотичної рефлексії молодших школярів (Н. Михальченко).

На етапі пізньої юності виникає нова соціальна ситуація розвитку, центром якої є перехід до самостійного життя. Продовжується інтенсивний розвиток самосвідомості, рефлексії, ідентичності, молоді люди самовизначаються в системі патріотичних цінностей, моральних принципів, норм і правил поведінки, усвідомлюють особисту соціальну відповідальність.

Заклад вищої освіти є найважливішим етапом освоєння професії, початком професійного становлення. Становлення ідентичності тісно пов'язане з рефлексією, детермінованою передусім когнітивними новоутвореннями, зміною соціальних стосунків, потребою подолання внутрішніх конфліктів. З її допомогою відбувається реалізація потреби в самоусвідомленні, зумовленої суперечностями між уявленнями про себе, що існували в ранній юності, прагненнями самоствердження, незалежності, пошуку реалістичного погляду на світ і себе.

Розвиток рефлексії та самосвідомості в період зрілої юності, на думку М. Савчина [5, с. 260], активізують такі чинники: новий соціальний статус особистості (відносна самостійність, суспільний престиж і значущість майбутньої професійної діяльності); зміна виду діяльності (нею стає спеціальна навчальна і практично-професійна діяльність); нові форми діяльності, що передбачають більшу самостійність, свободу вибору; розширення соціального оточення, сфери контактів, а відповідно, і кола значущих інших; досягнення віку юридичної та громадянської зрілості, що передбачає відповідальність за свої вчинки перед суспільством.

У добу побудови національної державності й національної школи в Україні зміст системи виховання, створеної В. Сухомлинським, розкривається повніше і набуває неабиякого значення. Адже вся наукова і творча діяльність В. Сухомлинського пронизана турботою про розвиток людини як найвищої цінності суспільства. «Виховує кожна хвилина життя, кожен куточок землі, кожна людина, з якою формуюча особистість інколи стикається ніби випадково. Все, що відбувається поза людиною, в тій або іншій мірі відображається в ній – у її думках, поглядах, почуттях, ставленні до людей», – зазначав він [6].

Повноцінне виховання студентів у просторі університету неможливе без спільної роботи кураторів груп із батьками. Добре виховати молодь – не тільки найважливіший моральний, а й конституційний обов'язок батька й матері. За це вони відповідають перед своїм сумлінням і суспільством.

Значний внесок у створення української виховної системи вніс відомий подвижник української педагогіки Г. Ващенко [2]. Добираючи все найкраще з минулого, він створив яскравий образ виховного ідеалу, визначив шляхи і мету національного виховання: виховання свідомих патріотів своєї землі і нації, що є передумовою розбудови, сили і могутності держави як гаранта свобод, необхідних для життя індивіда, родини і нації в цілому.

Рефлексію ґрунтовно дослідив у своїх працях І. Бех [1]. Рефлексія в широкому розумінні є відображенням себе, свого внутрішнього світу і власної поведінки в свідомості особистості. Вона є основою розвитку самосвідомості та

об'єднує самопізнання, переживання свого ставлення до себе та саморегуляцію своєї поведінки.

Для повного й ефективного виховного процесу має існувати міцний зв'язок між закладом вищої освіти і родиною, між закладом вищої освіти та виховними молодіжними організаціями, які можуть справляти великий вплив на виховання волі, характеру й патріотизму.

Виховні ідеали українського народу відіграють значну роль у формуванні патріотичної рефлексії особистості. Традиції, звичаї та обряди об'єднують минуле й майбутнє народу, старші й молодші покоління інтегрують етнічну спільність людей у суспільному високорозвинену сучасну націю [4, с. 24]. Але звичаїв можна дотримувати за звичкою, а традицій – свідомо, на основі переконання особистості в доцільності та значенні саме такої поведінки, мислення, діяльності. Тому більш правомірним є визнання традицій механізмом акумуляції та передавання наступним поколінням соціально цінного досвіду, соціальних установок, ціннісних орієнтацій з метою цілеспрямованого розвитку патріотичної рефлексії особистості.

Патріотично наснажена активність особистості має постійно підвищуватися в процесі виховання, формування рефлексії, переростати відповідно до вікових особливостей у громадсько-політичну, державницьку діяльність. Саме тому психолого-педагогічна робота в умовах закладу вищої освіти з розвитку патріотичної рефлексії майбутніх вчителів початкових класів має бути цілеспрямованою, систематичною та послідовною.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Довільна поведінка школярів як мета виховання. *Рідна шк.* 1993. № 9. С. 29–32.
2. Ващенко Г. Виховний ідеал : підручник для педагогів, виховників, молоді і батьків. 3-тє вид. Полтава : Техніка, 1994. Т.1. 364 с.
3. Михальченко Н. В. Психологічні умови формування патріотичної рефлексії молодшого школяра в сім'ї. *Психологія і суспільство*. 2005. №1(19). С. 69–76.
4. Руденко Ю. Основи сучасного українського виховання. Київ : Вид-во ім. Олени Теліги, 2003. 328 с.
5. Савчин М. В. Василенко Л. П. Вікова психологія : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2005. 360 с.
6. Сухомлинський В. А. Народження громадянина. *Вибрані твори* : в 5т. Київ, 1997. Т. 3. С. 283–582.

РОЛЬ ВЧИТЕЛЯ В РОЗВИТКУ ПАТРІОТИЧНОЇ САМОСВІДОМОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Молчанова Оксана

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 Початкова освіта

Михальченко Наталія

кандидатка психологічних наук,
професорка кафедри початкової освіти,
Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова

У молодших школярів навчальна діяльність стає провідною і набуває характерних особливостей. Її основними компонентами є: дії і операції, за допомогою яких учні оволодівають змістом навчання; мотиви і форми спілкування учнів з учителем та між собою; результати навчання та його контроль і оцінювання; структура навчальної діяльності, в якій набуття знань, умінь і навичок виступає як прямий її результат, складається поступово в міру того, як школярі навчаються її здійснювати, набувають перші навички вміння вчитися.

У сучасних умовах висувається завдання організації такої навчальної діяльності, у якій здійснювався б не лише розумовий розвиток учня, а й розвиток його особистості як суб'єкта пізнання. Організація такого навчання може бути спрямованою на формування творчої особистості та орієнтованою на своєрідність, неповторність, індивідуальність кожного школяра. Для цього потрібні умови співробітництва та ставлення до учня як до суб'єкта пізнавальної діяльності. На перший план в організації поведінки молодших школярів виступають вимоги школи, вчителя. Вони поширюються значною мірою і на позашкільний час. Учні по-різному реагують на вимоги вчителя від особливостей індивідуальної їх готовності до навчальної діяльності в школі. Одні поводяться цілком адекватно цим вимогам, інших вимоги гальмують і викликають надмірну стриманість, деякі не приймають вимог і навіть намагаються діяти всупереч їм.

Стосунки школяра з учителем складаються тільки в процесі навчальної діяльності, є жорстко регламентованими організацією шкільного життя, а відповідно є більш діловими і стриманішими. У зв'язку з цим дуже важливими для педагога є знання особливостей дошкільника, щоб уже в перші дні навчання допомогти йому повноцінно включитися в нове життя.

М. Савчин [4] зазначає, що становлення і розвиток особистості у молодшому шкільному віці охоплює такі фази, як адаптація (приспосовування до нових соціальних умов), індивідуалізація (вияв своїх індивідуальних можливостей і особливостей) та інтеграція (залучення до групи ровесників). Школяр потрапляє в зовсім нову для нього групу ровесників-однокласників, яка через відсутність спільно розподіленої навчальної діяльності є дифузною (взаємопроникливою). Цією групою керує педагог. Порівняно з вихователем дитячого садка він є більш референтним (авторитетним) для дітей, оскільки, використовуючи арсенал оцінок, впливає на їхні стосунки з іншими дорослими, передусім з батьками, формує ставлення дорослих до дитини та її ставлення до себе як до «іншого».

За дослідженнями М. Заброцького [2], фактором розвитку особистості молодшого школяра є не стільки навчальна діяльність, скільки ставлення дорослих до успішності, дисциплінованості, старанності дитини. Долучаючись до нової навчальної діяльності, діти поступово звикають до її вимог, дотримання яких зумовлює розвиток нових якостей особистості. Такі якості (новоутворення) виникають і розвиваються у молодших школярів у процесі формування навчальної діяльності.

Патріотичне виховання визначається як планомірна виховна діяльність педагогів, психологів, суспільства, що спрямована на формування вихованців почуття любові до Батьківщини, патріотичної самосвідомості й гідності; дбайливого ставлення до рідної мови, культури, традицій; відповідальності за рідну природу; потреби зробити свій внесок у долю Батьківщини; інтересу до міжнаціонального спілкування; прагнення працювати на благо рідної країни, її народу.

Входження людини в соціум передбачає усвідомлення себе в ньому, засвоєння й розвиток відносин, породжених навколишнім середовищем. Пізнання соціального життя відбувається в певній групі. Саме в ній індивід прилучається до цінностей і норм суспільства, опановує форми взаємодії і співпраці, засвоює соціальний досвід, формується як особистість. Розуміння людиною не об'єктів, а їхніх властивостей і зв'язків, значущості для себе та суспільства створює умови для актуалізації соціально-психологічних механізмів розгортання цілеспрямованої взаємодії.

Предметом усвідомлення є інтелектуальна, емоційна діяльність, спрямована на пізнання себе, тобто внутрішньої інформації, яка дає змогу зрозуміти, чому людина обирає певний спосіб поведінки у взаємодії із соціумом. Йдеться про самосвідомість, яка забезпечує вибір діяльності, лінії поведінки, формування стилю життя.

Самосвідомість – це здатність людини безпосередньо відтворювати себе, сприймати себе збоку, рефлексувати з приводу своїх можливостей [3, с.137]. Об'єктом самосвідомості є особистість, яка одночасно пізнає і пізнається, оцінює та оцінюється. До структури самосвідомості належать самопізнання, самооцінювання, самоконтроль. Самопізнання завжди опосередковане відображенням зовнішнього світу, представленого в спільній діяльності та спілкуванні з іншими людьми. За визначенням Л. Орбан-Лембрик, самопізнання є процесом пізнання суб'єктом себе, своєї діяльності, внутрішнього психічного змісту [3]. Формою самосвідомості є усвідомлення людиною власної гідності – уявлення про свою цінність як особистості. Підтвердження та утвердження своєї гідності сприяє успішності особистості у взаємодії з іншими людьми. Розуміння людиною власної гідності є одним із способів усвідомлення відповідальності перед собою як особистістю. І від партнерів по взаємодії гідність особистості вимагає поваги до себе, визнання за собою відповідних прав і можливостей. Значну роль відіграє високий рівень патріотичної самосвідомості людини як ідентифікації себе самої до певної нації, що є можливим за умови наявності певної ідентифікації – спільність мови, кровна спорідненість з

культурою. Формування патріотичної свідомості та самосвідомості передбачає виховання любові до рідної землі, до свого народу, готовності до праці в ім'я України, освоєння національних цінностей (мови, території, культури), відчуття своєї причетності до розбудови національної гідності, залучення молодших школярів до практичних справ розбудови державності, формування почуття гідності й гордості за свою Батьківщину. Усвідомлення мети діяльності, оцінювання її результатів іншими людьми формують у дитини уявлення про себе як про суб'єкта діяльності, сприяють становленню самосвідомості. Власне, це «Образ Я», який складається з різнобічних уявлень про себе.

Таким чином, учитель для реалізації розвитку патріотичної самосвідомості у дітей молодшого шкільного віку має чітко бачити сам процес становлення патріотичної самосвідомості дитини та глибоко розуміти процес усвідомлення школярами змісту таких ключових понять, як «національний», «патріотизм», «націоналізм», «громадянськість» тощо.

Список використаних джерел

1. Вікова та педагогічна психологія : навч. посіб. / О. В.Скрипченко та ін. Київ : Просвіта, 2001. 416 с.
2. Заброцький М. М. Основи вікової психології : навч. посіб. Тернопіль : Навч. кн. Богдан, 2005. 112 с.
3. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія : посібник. Київ : Академвидав, 2003. 448 с.
4. Савчин М. В., Василенко Л. П. Вікова психологія : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2005. 360 с.

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ВИХОВНИХ ГОДИН НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО СПРЯМУВАННЯ: ЗМІНА ПАРАДИГМИ

Мостовий Антон
викладач філологічних дисциплін,
Центру підготовки і перепідготовки
робітничих кадрів №1,
м. Кривий Ріг, Україна

Традиційні підходи до національно-патріотичного виховання під час повномасштабної війни мають трансформуватися відповідно до запитів та викликів, сформованих дійсністю. Радянська і пострадянська виховна модель,

заснована на міфологізації, у сучасних умовах не працює, а подекуди є навіть шкідливою.

Класичний міф за К. Юнгом – це система символів, які вичерпно пояснюють світ, але при зіткненні з реальністю або руйнуються, або їх носій починає підлаштовувати факти під міф (когнітивний дисонанс) і сприймати дійсність вибірково.

Нині існують кілька зручних і звичних міфологем, які розвинулись із застарілого радянського підходу відповідно до позначеної вище тенденції. Зокрема, оспівування «світлого майбутнього», яке ніколи не настає, абсолютизація героїв без критичного аналізу, використання штучно створених історичних «істин» («українська мова друга за милозвучністю» чи «від козаків до кіборгів» без пояснення еволюції військової справи).

На сучасному етапі розвитку інформаційного суспільства здобувачі освіти мають постійний доступ до інформації, але майже не перевіряють її правдивість. Однією з причин можна назвати сучасну систему подання контенту (TikTok, YouTube Shorts, Instagram Reels), де інформація споживається швидко, поверхово і без аналізу. У результаті відео залишає короткочасний емоційний слід, але не спонукає до перевірки фактів. Тож під час проведення виховних годин особливу роль відіграє інтерактивний та аудіовізуальний формат, здатний пробити «інформаційний шум», а також розбір конкретизованих випадків, що привертають увагу емоційною наповненістю.

Здобувачі освіти майже не розглядають викладача як авторитет у питаннях патріотичного виховання (у тому числі через загальне зниження довіри до державних інституцій у сучасному українському суспільстві), а швидше орієнтуються на блогерів, ЗМІ та соціальні мережі. Відсутність довіри призводить до підвищення ефективності ворожої пропаганди. Ворог використовує це, пропонуючи логічно вибудовану, але маніпулятивну картину світу. Для протидії ми пропонуємо замінити «проповідання» фактами та логікою, показувати процеси в динаміці, працювати з пропагандистськими матеріалами як із прикладами маніпуляцій (експериментальна розробка

виховного заходу та презентація до неї – у додатках 1 та 2 відповідно). Звідси й нова парадигма – від виховання через міфологеми до виховання через факти та динаміку змін.

Ключову роль має відігравати об'єктивна дійсність, зокрема аналіз джерел (наприклад, замість «давні українці говорили староукраїнською» – аналіз реальних мовних процесів Київської Русі), використання реальної історії без ідеалізації, але з поясненням причинно-наслідкових зв'язків, наведення конкретних прикладів змін у мові як доказу її життєздатності, динаміка розвитку культури як аргумент на користь її природної еволюції, а не штучного створення, аналіз пропагандистських наративів та їхня деконструкція. Практичне втілення такого підходу на виховних годинах передбачає використання доказової бази (історичних документів, лінгвістичних досліджень), показ не статичного образу мови й культури у зрізі, а наголошення на динаміці, розвитку, використання елементів медіаграмотності (навички розпізнавання фейків і маніпуляцій). Як приклад можна навести роботу зі старовинними текстами, картографування змін мови, «кейс-стаді» ворожої пропаганди.

Підхід, заснований на міфологізації, є неефективний. Виховання має базуватися на переконаннях, підкріплених знаннями, а не на заздалегідь заданій ідеологічній картині. Динамічний підхід до історії, мови та культури робить їх не просто «пам'ятниками», а живими інструментами формування ідентичності. Ворожа пропаганда – це не лише загроза, а й матеріал для навчання, що дає можливість демонструвати механізми маніпуляції та критичного аналізу.

Список використаних джерел

1. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України затверджено наказом М-ва освіти і науки України 06.06.2022 р. № 527. *Львівський національний університет імені Івана Франка*. URL: <https://lpnu.ua/viddil-molodizhnoi-polityky-ta-sotsialnoho-rozvytku/kontseptsiiia-natsionalno-patriotichnoho> (дата звернення: 05.05.2025).
2. Національно-патріотичне виховання – виклики сьогодення та позашкільна освіта. *Освітній портал «На Урок»*. URL: <https://naurok.com.ua/nacionalno-patriotichne-vihovannya-vikliki-sogodennya-ta-pozashkilna-osvita-144083.html> (дата звернення: 05.05.2025).
3. Форми, методи і засоби національно-патріотичного виховання дітей та молоді у сучасній системі виховної роботи школи : метод. рекомі. *Освітній портал «На Урок»*. URL: <https://naurok.com.ua/metodichni-rekomendaci-formi-metodi-i-zasobi-nacionalno-patriotichnogo-vihovannya-ditey-ta-molodi-u-suchasniy-sistemi-vihovno-roboti-shkoli-100465.html> (дата звернення: 05.05.2025).

ЦИФРОВА МЕДІАГРАМОТНІСТЬ ЯК ІНСТРУМЕНТ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

Павлиш Тетяна

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент
кафедри державно-правових дисциплін та безпеки
життєдіяльності, Криворізький ННІ ДонДУВС,
м. Кривий Ріг, Україна

Михайлов Руслан

кандидат юридичних наук, доцент, завідувач
кафедри державно-правових дисциплін та безпеки
життєдіяльності, Криворізький ННІ ДонДУВС,
м. Кривий Ріг, Україна

Сучасний світ характеризується стрімким розвитком цифрових технологій, які значно впливають на всі сфери життя, зокрема й на процес патріотичного виховання молоді. Формування національної ідентичності набуває особливого значення в умовах інформаційного суспільства, коли глобалізаційні процеси можуть послаблювати національну свідомість. Водночас цифрові платформи відкривають нові можливості для збереження та популяризації культурної спадщини, інтеграції молоді в суспільно значущі ініціативи та розвиток критичного мислення.

В умовах гібридної війни, яку РФ веде проти України, інформаційний простір став полем «бойових дій» не менш значущим, ніж реальні фронти. Молодь – одна з найбільш уразливих до впливу дезінформації та маніпуляцій аудиторій, адже активно користується цифровими платформами та соціальними мережами. Поширення фейків, перекручування історичних фактів, спроби підірвати довіру до держави та армії – усе це є інструментами впливу на свідомість громадян, особливо молодих.

На сьогодні національно-патріотичне виховання є потужним засобом зміцнення єдності й цілісності України. Нині як ніколи потрібні нові підходи і нові шляхи до виховання патріотизму як почуття і як базової якості особистості. На нашу думку, одним із таких шляхів може бути застосування цифрових технологій у здійсненні національно-патріотичного виховання студентської

молоді, адже це одна з найбільш важливих і стійких тенденцій розвитку освітнього процесу [1].

Відповідно до Концепції національного виховання студентської молоді «головною метою національного виховання студентської молоді є формування свідомого громадянина – патріота української держави, активного провідника національної ідеї, представника української національної еліти через набуття молодим поколінням національної свідомості, активної громадянської позиції, високих моральних якостей та духовних запитів» [2].

У цьому контексті цифрова медіаграмотність постає не лише як засіб особистої інформаційної безпеки, а й як потужний інструмент національно-патріотичного виховання. Вона допомагає молоді критично оцінювати інформацію, розпізнавати ворожу пропаганду, формувати стійку громадянську позицію, що ґрунтується на достовірних знаннях про історію, культуру та сучасні події.

Інтеграція цифрової медіаграмотності в освітній процес та молодіжні ініціативи – це важливий крок до зміцнення інформаційного фронту України та формування покоління, здатного протистояти гібридним загрозам і водночас бути носієм національних цінностей і патріотизму.

Інтернет-спілкування розкриває практично безмежні можливості для комунікаційної взаємодії, адже завдяки їй простіше знайти однодумців за інтересами, хобі та світоглядом. Соціальні мережі, напівпублічна інтернет-мережа дають змогу користувачам об'єднуватися відповідно до спільних інтересів та уподобань, формувати власний контент. YouTube, ще донедавна розважальний сервіс та призначений для публікацій відеоконтенту, нині трансформувався в сервіс активного просування суспільних трендів, лідерів громадської думки, новітніх технологій, рекламних кампаній тощо. Існує можливість перегляду та обговорення цифрових відеозаписів, створення власних відеоканалів, об'єднання їх у тематичні співтовариства з можливістю підписки на оновлення відеоінформації тощо. Online версії книжок, текстів, словників та довідників як зручний засіб перевірки, уточнення та систематизації даних на

будь-яку тематику, у тому числі, що стосується національно-патріотичного виховання дітей і молоді [3].

Саме засоби масової інформації застосовують маніпулятивні дії щодо націоналістичних стереотипів і негативних установок з метою спонукання до конкретних дій і вчинків, тобто відбувається маніпулювання людською свідомістю. У зв'язку з тим, що взаємодія особистості із засобами масової інформації здійснюється постійно, то і вплив на молоде покоління є вагомим. Значний вплив інформації на свідомість молоді та її сприйняття отриманого матеріалу часто реалізується за рахунок іміджу, міфотворчості та стереотипів. Наприклад, через стереотипи можна без будь-яких труднощів маніпулювати свідомістю молодих людей у зв'язку з тим, що стереотип має зв'язок із життєдіяльністю соціуму загалом і чітко визначених груп молоді. Саме засоби масової інформації схиляють молодь мислити стереотипами і таким чином зменшують інтелектуальний рівень повідомлень з метою затуманити свідомість людей [4].

Дезінформація – це не просто фейки, це цілеспрямована стратегія, яка має на меті посіяти недовіру, зламати ідентичність і деморалізувати населення, зокрема молодь. Вона здатна підмінити цінності, створити викривлене сприйняття історії, дискредитувати державні інституції та підірвати патріотичні настрої.

Державі потрібна молодь, яка вміє орієнтуватися в інформаційному просторі, критично мислити, шукати правду та відстоювати українські цінності, розпізнавати фейки і техніки маніпуляції, перевіряти джерела інформації, розуміти алгоритми соціальних мереж, вміти формувати власну, зважену думку. Ці навички не є вродженими – вони потребують свідомого формування, зокрема через освіту. Тож навчання цифрової медіаграмотності має стати невід'ємною частиною освітнього процесу на всіх рівнях.

Цифрова медіаграмотність є ключовим інструментом національно-патріотичного виховання, особливо в умовах гібридної війни, коли інформаційний простір стає полем бою за свідомість громадян. Володіння

навичками критичного мислення, вміння аналізувати та перевіряти інформацію, протидіяти дезінформації й маніпуляціям сприяє формуванню стійкої громадянської позиції, зміцненню національної ідентичності та усвідомленню власної відповідальності за майбутнє країни.

Інтеграція цифрової медіаграмотності в систему освіти та просвітницькі ініціативи сприяють не лише підвищенню рівня інформаційної безпеки суспільства, а й створенню умов для розвитку активного, відповідального та свідомого громадянина, здатного протистояти сучасним загрозам.

Список використаних джерел

1. Вільцанюк І. Використання інформаційно-комунікаційних технологій в національно-патріотичному вихованні молоді. URL: file:///C:/Users/test/Downloads/IKT_NP_12_03.pdf
2. Кравченко О., Резніченко О. Національно-патріотичне виховання студентської молоді засобами цифрових технологій в умовах дистанційного освітнього середовища. *Наука і освіта*. 2022. № 1. С. 60–70. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/handle/123456789/15694> (дата звернення: 14.05.2025).
3. Про затвердження Концепції національного виховання студентської молоді. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr2_4290-09#Text (дата звернення: 14.05.2025).
4. Уханова Н.С. Деструктивний вплив засобів масової інформації на суспільну і особистісну свідомість та поведінку молоді. *Інформація і право*. 2022. № 1. С. 89–96. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Infpr_2022_1_11 (дата звернення: 14.05.2025).

ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ТА МОЖЛИВОСТІ ЦИФРОВИХ ПЛАТФОРМ В ЕПОХУ ДИДЖИТАЛІЗАЦІЇ

Петровська Катерина

кандидатка педагогічних наук, доцентка, завідувачка
кафедри соціальної роботи та інклюзивної освіти,
Бердянський державний педагогічний університет
(тимчасово переміщений до м. Запоріжжя)

У сучасному світі патріотичне виховання дітей та молоді є важливим чинником зміцнення національної свідомості, громадянської відповідальності та соціальної згуртованості. В умовах глобалізації та розвитку цифрових технологій традиційні підходи до виховання зазнають трансформації, що зумовлює необхідність їх адаптації до нових реалій.

Цифровізація стала невід'ємною частиною повсякденного життя молодого покоління. Молодь отримує інформацію переважно через інтернет, соціальні мережі,

мультимедійні ресурси та інтерактивні платформи. Це створює нові можливості для патріотичного виховання, оскільки сучасні цифрові технології можуть забезпечити доступність, інтерактивність і залучення молоді до національного дискурсу.

Водночас інформаційний простір стає ареною для інформаційних війн, маніпуляцій та поширення дезінформації. Тому важливо не лише використовувати цифрові платформи як інструмент формування патріотичної свідомості, а й навчати критичного мислення, медіаграмотності та аналізу інформації. Таким чином, дослідження можливостей цифрових платформ для патріотичного виховання є актуальним завданням сучасної педагогіки та соціальних наук. Це дасть можливість розробити ефективні методики, що сприятимуть формуванню національної ідентичності та патріотичних цінностей серед дітей і молоді.

Проблема патріотичного виховання широко досліджується в педагогіці, психології та соціальних науках. Учені вивчають різні методики формування національної ідентичності, громадянської свідомості та соціальної відповідальності молоді. Так, наприклад, І. Бех, К. Журба, Л. Канішевська, О. Комаровська, О. Литовченко, О. Рейпольська, Н. Харченко у своїх дослідженнях висвітлюють питання військово-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді в системі освіти України. Н. Череповська розглядає психологічні особливості патріотизму молоді в інформаційну добу. Водночас питання використання цифрових платформ у цьому процесі залишається недостатньо розкритим, що зумовлює необхідність наукового аналізу їхніх можливостей, ефективності та ризиків.

Зарубіжний досвід свідчить, що цифрові технології можуть ефективно підтримувати формування громадянських цінностей та патріотичного виховання молоді. Так, наприклад, у Сполучених Штатах Америки активно впроваджуються цифрові платформи для громадянської освіти. Зокрема, програма «Відкритий світ» є єдиною програмою обмінів законодавчої гілки влади США й отримує щорічне фінансування від Конгресу США. Ця програма спрямована на розвиток лідерських якостей та громадянської активності серед молоді з використанням сучасних цифрових інструментів для навчання та обміну досвідом.

Естонія відома своїм високим рівнем цифровізації освіти. Використання цифрових технологій у навчальному процесі сприяє формуванню національної ідентичності та громадянських цінностей серед учнів. Завдяки інтеграції інформаційно-комунікаційних технологій у систему освіти естонські школярі мають можливість глибше ознайомитися з культурною спадщиною та історією своєї країни, що сприяє патріотичному вихованню. Таким чином, досвід цих країн демонструє, що інтеграція цифрових технологій у освітній процес може ефективно підтримувати патріотичне виховання та формування громадянських цінностей серед молоді. У контексті національної практики ці можливості відкривають нові перспективи для розвитку патріотичного виховання серед української молоді. Зокрема, інтерактивні формати, такі як онлайн-курси, гейміфікація, а також віртуальні історичні експозиції можуть стати ефективним інструментом для поглибленого вивчення національної історії та культури. Крім того, цифрові платформи дають можливість організувати обговорення, волонтерські ініціативи та інші активності, що сприяють формуванню відчуття національної єдності та відповідальності за майбутнє країни.

Отже, важливо розглянути, як ці можливості можуть бути використані для розвитку патріотичних цінностей серед української молоді в умовах диджиталізації та постійно змінюваного інформаційного середовища.

Цифрові технології дають можливість зробити процес патріотичного виховання більш привабливим і цікавим для дітей і молоді. Освітні платформи, такі як Coursera, Prometheus, Udemy, пропонують курси з історії, громадянської освіти та національної ідентичності. Спеціальні курси можуть бути спрямовані на вивчення історії України, ролі видатних постатей та розуміння державних символів. Використання ігрових елементів, таких як бали, рейтинги, нагороди, сприяє підвищенню мотивації до вивчення історії та розвитку патріотичних почуттів. Наприклад, застосунок «Моя історія» пропонує інтерактивні вікторини на історичну тематику. VR-технології дають змогу зануритися у відтворені історичні події. Наприклад, проєкт «Chornobyl VR Project» від польської компанії The Farm 51 дає змогу «відвідати» Чорнобиль і дізнатися більше про трагедію та її наслідки.

Популярна культура активно сприяє поширенню патріотичних ідей серед молоді. Під час війни меми стали не лише способом емоційного розвантаження, а й потужним інструментом інформаційної боротьби. Популярні Telegram-канали та Twitter-акаунти поширюють патріотичні меми, що сприяють формуванню національної свідомості. Український YouTube та TikTok активно створюють контент на історичну тематику, популяризуючи знання через короткі відеоролики. Канали «ШоТам?», «Суспільне Культура» та «Історія без міфів» активно використовують цей формат. Молодіжні тренди часто інтегрують патріотичний контент: флешмоби, відео на підтримку ЗСУ, популяризація української культури через сучасну музику та історичні факти.

Отже, цифрові платформи відкривають нові можливості для патріотичного виховання дітей і молоді. Завдяки інтерактивним методам, доступності історичних матеріалів, формуванню онлайн-спільнот та залученню елементів популярної культури такі платформи допомагають молоді глибше усвідомити свою національну ідентичність та активно брати участь у громадському житті.

Список використаних джерел

1. Військово-патріотичне виховання дітей та учнівської молоді в системі освіти України: стратегічні напрями / І. Бех та ін. ІваноФранківськ : НАІР. 2023. 32 с.
2. Тенденції розвитку шкільної освіти в країнах ЄС, США та Китаї : монографія / О. І. Локшина та ін. ; за заг. ред. О.І. Локшиної. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2021. 350 с.
3. Череповська Н. І. Медіаосвітні практики розвитку інформаційного патріотизму молоді. *Проблеми політичної психології*. 2020. № 9 (23). С. 241–254.

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИЙ СУПРОВІД ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВИХ ПСИХОЛОГІВ У КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Пилипчук Ярослав
доктор історичних наук,
старший науковий співробітник
відділу наукового інформацийно-аналітичного супроводу освіти,
Державна науково-педагогічна бібліотека
України ім. В. О. Сухомлинського,
м. Київ, Україна

Україна воює з росією з 2014 року. Тривалий час конфлікт був обмежений територією Донбасу. Війна мала високу інтенсивність у гарячій фазі в 2014-2015 рр. Повномасштабне вторгнення російських військ в Україну почалось у

2022 р. Це повномасштабна війна військової інтенсивності. Велике значення у війську має посада військового психолога, який замінив у ЗСУ посаду замполіта. Держава започаткувала військову психологічну службу в ЗСУ у 90-х рр. ХХ ст. Особливого значення посада військового психолога набула під час українсько-російської війни 2014-2024 рр.

Військові психологи допомагають військовим ветеранам реабілітуватись від психогенних травм. Сучасна війна є технологічною війною, тому психічні травми є частими серед воїнів. Психологічних травм також зазнають і цивільні. Найбільш поширеними психічними розладами є посттравматичний стресовий розлад та розлади адаптації. Окрім того, на військових психологів покладають роботу із збереження бойового духу серед військових. Військовий психолог має бути і медиком, і психітаром, і військовим. Він має підтримувати солдат у важкі моменти і бути в складі частини, а не далеко в тилу. Військовий психолог, як і військовий капелан, розділяє з військовими складні моменти військової служби. Військовий психолог має бути зразком патріотичного виховання.

У спілкуванні з воїнами важливою є роль української мови. Вона є однією з рис української ідентичності. Військовий психолог має бути прикладом патріотизму для воїнів. Окрім знань з медицини та психіатрії, він має бути обізнаним з історією України. Варто пам'ятати великі перемоги української зброї, зокрема битву під Збаражем, битву під Конотопом, звільнення Криму в 1918 р. Прикладами українських державників мають бути Данило Романович, Костянтин Острозький, Петро Конашевич-Сагайдачний, Богдан Хмельницький, Іван Мазепа, Петро Скоропадський, Симон Петлюра, Степан Бандера.

Українська влада має побудувати пантеон українських героїв та створити скульптури українських державників і полководців подібно до «Площі Героїв» у Будапешті в Угорщині. Важливо показати тяглість державної традиції України, адже молоде покоління має зростати на прикладах українських перемог і «читати українську історію без брому».

Важливим є те, щоб українці засвоювали козацькі архетипи. Образ козака є консолідуючим для українців. Також важливою є повага до національних

символів – українських національного прапора, національного герба та національного гімну. Українські вищі навчальні заклади мають випускали спеціалістів, які б могли засвоїти провідний світовий досвід. У зв'язку з цим варто згадати про ізраїльський досвід – країни, якій доводиться часто воювати за саме право існувати. Україні доведеться бути «щитом Європи», як колись була Фінляндія. Зрушення в підготовці військових психологів вже видно: статтю українських військових психологів надруковано в одному з чисел провідного журналу з військової психології «Military Psychology». Військовий психолог має контактувати з іноземними колегами і запозичувати у них корисний досвід. Це є складовою частиною інтеграції України в європейський і північноатлантичний досвід. Гідно має вшановуватись пам'ять загиблих воїнів у російсько-українській війні 2014-2024 рр. Окрім того, військовий психолог має бути готовим до переходу до мирного часу. Військові ветерани мають адаптуватись до мирного життя. А військовий психолог продовжуватиме педагогічну та ідеологічну роботу з населенням, оскільки невідомо, у скількох конфліктах доведеться Україні воювати проти росії та її союзників з КНР, КНДР, Ірану, «Хезболи».

РОЛЬ КІБЕРГІГІЄНИ ТА МЕДІАГРАМОТНОСТІ В ПАТРІОТИЧНОМУ ВИХОВАННІ МОЛОДІ

Поплінська Анастасі,
здобувачка вищої освіти магістратури,
Криворізький навчально-науковий інститут
Донецького державного університету внутрішніх справ
(науковий керівник: *Тетяна Павлич,*
кандидат педагогічних наук, доцент,

Кібергігієна – це набір правил і практик, які допомагають захистити себе та особисті дані в інтернеті [1].

Сучасний світ оснащений великою кількістю засобів зв'язку. Важливість правил і практик, що забезпечують безпечне перебування в такому просторі, важко переоцінити в мирний час з його небезпеками на кшталт фішингу, зловмисних програм чи шкідливих програмних забезпечень.

Введення воєнного стану лише підсвітило важливість кібергігієни в умовах перевантаженості інформацією та потребою в безпечному зв'язку. Разом із тим користь практик і правил, що визначають поняття кібергігієни, розкривається також у вихованні патріотичної молоді.

За статистикою в середньому людина отримує свій перший телефон у 12 років [2]. Цей вік збігається з віком, коли особа вже здатна розрізняти правильне і неправильне [3]. Розумним буде розпочати патріотичне виховання саме в цьому віці, залучаючи зрозумілий молоді інструментарій.

Розуміння принципів інформаційної безпеки, на кшталт захисту паролів, особистих даних чи усвідомлення кіберзагроз, є першим кроком до формування відповідального громадянина. Молодь, яка усвідомлює ризики в онлайн-середовищі, стає більш обачною у своїх діях, що сприяє не лише її особистій безпеці, а й зменшує вразливість національного інформаційного простору. Знання про кібербезпеку та її персональну користь породжує в головах знання про важливість захисту критичної інфраструктури та державних інформаційних ресурсів, що є важливим аспектом патріотичної свідомості.

Війна триває не лише на полі бою, але ще й в медіапросторі. Саме тому важливо вчити молодь не лише захисту персональних даних, але й медіаграмотності. Медіаграмотність передбачає вміння аналізувати, критично оцінювати та розуміти, як медіа функціонують у суспільстві та який вплив вони мають [4]. Таке вміння є критично важливим для формування відповідального громадянина. Навички медіаграмотності дають змогу молоді формувати власну незалежну думку, а не піддаватися зовнішньому впливу, що є важливим для збереження національної ідентичності. Медіаграмотна молодь здатна не лише відрізнити правдиву інформацію від фейків, а й користуватися доступними їй ресурсами для поширення такої інформації та протидію ворожим наративам.

У боротьбі з дезінформацією допомагає низка навичок і правил. Так, необхідно заохочувати розвиток критичного мислення та аналітичних здібностей у молоді, навчати фактчекінгу та верифікації споживаної інформації і базових

правил, що забезпечать безпечне перебування в інформаційному просторі. Виховати в молоді правильні ідеї та навички допоможуть окремі проєкти. Такими проєктами є: Media IQ, метою якого є надання допомоги українцям у розвитку критичного мислення [5]; фільтр, що об'єднує зусилля держави, громадського сектору, міжнародних організацій та медіаспільноти задля покращення рівня медіаграмотності [6]; курс «Новинна грамотність» від MediaSapiens, що акцентує увагу на медіаграмотності саме під час воєнного конфлікту [7]; серія курсів від Prometheus; курси від Дія, що зосереджують зусилля саме на вихованні кібергігієни серед молоді [8] та інші.

Кібергігієна та медіаграмотність є невіддільними компонентами у патріотичному вихованні сучасної молоді. Виховання молоді з критичним мисленням є запорукою збереження національної ідентичності та розвитку відповідального громадянського суспільства в Україні.

Список використаних джерел

1. Кібергігієна для молоді. *Дія.Освіта*. URL: <https://osvita.diia.gov.ua/courses/cyber-hygiene-for-youth> (дата звернення: 01.05.2025).
2. Медіаграмотність: корисні матеріали. *Наукова бібліотека МДУ. Мукачівський державний університет | Mukachevo State University*. URL: <https://msu.edu.ua/library/mediahramotnist-korysni-materialy/> (дата звернення: 01.05.2025).
3. Національний проєкт з медіаграмотності. *Фільтр*. URL: <https://filter.mkip.gov.ua/pro-nas/> (дата звернення: 01.05.2025).
4. Онлайн-курс «Новинна грамотність». *Відеотека*. URL: <https://video.detector.media/special-projects/novynna-gramotnist-i22> (дата звернення: 01.05.2025).
5. Покращуйте кібергігієну разом з дія.освіта!. *Дія.Освіта*. URL: <https://osvita.diia.gov.ua/cyberhygiene> (дата звернення: 01.05.2025).
6. Проєкт media IQ. *Media IQ*. URL: <https://media-iq.tilda.ws/> (дата звернення: 01.05.2025).
7. Mental health conversation starters: 11–13 years. *Access Denied*. URL: <https://www.unicef.org/parenting/mental-health/conversation-starters-11-13-years> (date of assess: 05.05.2025).
8. Richter A, Adkins V, Selkie E. Youth Perspectives on the Recommended Age of Mobile Phone Adoption: Survey Study. *JMIR Pediatr Parent*. 2022 Oct 31;5(4):e40704. DOI: 10.2196/40704. PMID: 36315219; PMCID: PMC9664330.

ТРЕНІНГОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ОСВІТНЬО-ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ НАЦІОНАЛЬНО- ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

Пристинська Тетяна
магістерка фізичного виховання;
старша викладачка кафедри фізичної терапії,
фізичного виховання, спорту та біології,
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»,
м.Слов'янськ, Дніпро

Національно-патріотичне виховання є важливим чинником формування громадянської свідомості, особливо в кризові періоди історії держави [1, 4]. В умовах війни та в післявоєнний період освітньо-психологічний супровід набуває критичного значення для забезпечення психологічної стійкості, адаптації молоді та збереження національної ідентичності [2, 4].

Освіта є одним з важливих механізмів трансляції патріотичних цінностей і формування національної самосвідомості [3, 4]. Нині вбачається актуальним адаптувати освітні програми для врахування реалій війни, героїзму захисників та історичних подій, посилити вивчення історії України, зокрема періодів боротьби за незалежність і сучасних подій, залучати ветеранів і волонтерів до освітнього процесу для впровадження реального досвіду в життя молодого покоління, впроваджувати інтерактивні форми навчання й виховання (сучасні концепції, тематичні екскурсії, проєкти, конкурси, спортивні змагання тощо), що сприятимуть усвідомленню значущості національної єдності [4, 5].

В умовах воєнного стану особливо важливим є збереження психологічного здоров'я дітей та учнівської молоді [4, 6, 7]. У зв'язку з цим освітньо-психологічний супровід національно-патріотичного виховання має передбачати:

- створення освітньо-психологічних програм для подолання наслідків війни, психоемоційної підтримки дітей і молоді;
- розвиток емоційної стійкості (формування навичок саморегуляції, стресостійкості та адаптації);

- забезпечення соціальної підтримки (створення команд взаємодопомоги, освітньо-психологічних тренінгів, індивідуальних консультацій для дітей, батьків і педагогів);

- формування почуття патріотизму (виховання гордості за свою країну без агресії, розвиток толерантності, відповідальності за майбутнє).

Для забезпечення патріотичного виховання молоді необхідно впроваджувати сучасні педагогічні технології, зокрема: проєктну діяльність (участь у соціальних, культурних освітніх, фізкультурно-спортивних ініціативах і заходах, які сприяють формуванню патріотичної свідомості); волонтерські рухи (залучення молоді до допомоги військовим, постраждалим від війни та соціально вразливим категоріям населення); ігрові та інтерактивні методи (спортивно-патріотичні квести, рольові ігри, дискусії, дебати щодо історії України, національної самосвідомості); медіаосвіту та цифрові технології (використання соціальних мереж, відеопроєктів, блогів для популяризації патріотичних ідей, у тому числі засобами фізичної культури і спорту); психолого-педагогічні тренінги (розвиток навичок комунікації, лідерства та відповідальності через тренінгові програми); культурно-історичні та фізкультурно-спортивні заходи (організація екскурсій, відвідування музеїв, зустрічі з істориками, військовими та учасниками сучасних подій, участь у спортивних змаганнях – Ігри нескорених тощо).

Основними викликами в реалізації завдань національно-патріотичного виховання, на нашу думку, є зниження впливу психологічних травм у дітей та молоді внаслідок пережитих воєнних подій; зміна пріоритетів у суспільстві, яка пов'язана з соціально-економічними труднощами; дефіцит кваліфікованих фахівців у сфері психологічної допомоги та патріотичного виховання.

О. Качан, В. Пристинський у науковій монографії «Концепція – спорт заради розвитку» в національному проєкті «Єдина Україна», «Особливості організації фізкультурно-оздоровчих заходів під час воєнного стану» зауважують, що засоби фізичної культури і спорту є дієвим чинником у наданні психосоціальної підтримки та психологічної допомоги дітям та учнівській

молоді, які потрапили у складні умови, що пов'язані з війною та воєнним станом [4].

Так, автори монографії пропонують на уроці фізичної культури використовувати елементи тренінгу, які представлені такими структурними компонентами (рис. 1).

Використання уроків-тренінгів та впровадження елементів тренінгових вправ урізноманітнює рухову діяльність, додає новизни, позитивно сприймається учнями (рис. 2).

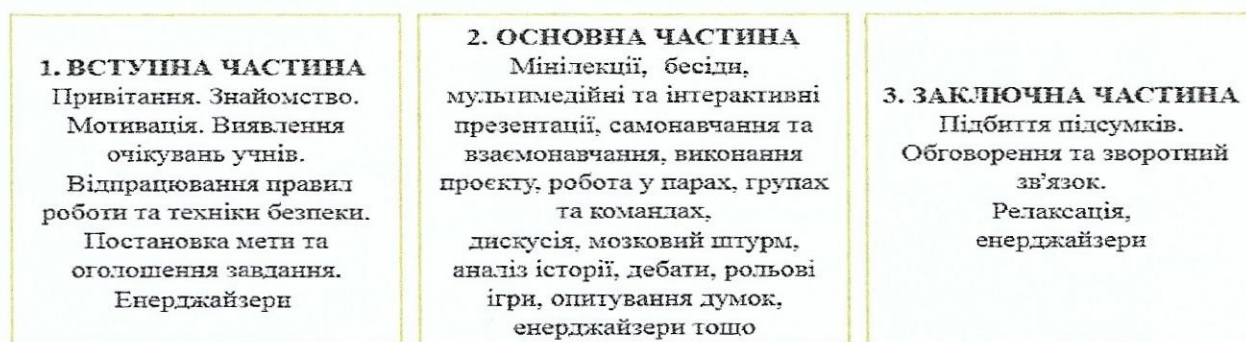

Рис. 1. Структура та зміст уроку-тренінгу з фізичної культури (О. Качан, В. Пристинський [4, с. 119]).

Рис. 2. Тренінгові вправи, які доцільно впроваджувати на уроках фізичної культури (О. Качан, В. Пристинський [4, с. 120]).

Різноманітність та інтерактивність тренінгових технологій надає уроку додаткової емоційності, привчає діяти в команді, стимулює до самостійних занять фізичною культурою. Зазвичай такі уроки проходять цікаво і продуктивно, значно підвищують результативність навчання, інтерес та мотивацію учнів. Їх доцільно впроваджувати в різних варіативних модулях та в процесі організації спортивно-масової й фізкультурно-оздоровчої роботи. Саме інтерактивні технології, найбільш раціональні засоби і методи навчання і

виховання сприятимуть розумінню сутності впливу рухової активності на гармонійний розвиток особистості, психологічний комфорт тощо.

Відтак маємо зауважити, що впровадження інтерактивних технологій сприятиме більш якісному забезпеченню освітньо-психологічного супроводу в адаптації молодого покоління до сучасних викликів, сприятиме збереженню національної ідентичності, забезпеченню психологічного здоров'я, у тому числі й високим виховним потенціалом засобів фізичної культури і спорту. Взаємодія освіти, психології й суспільства є запорукою виховання свідомих, стійких та відповідальних громадян України.

Список використаних джерел

1. Васильченко Л. О. Національно-патріотичне виховання в умовах сучасних викликів: монографія. Київ : Освітня думка, 2021. 256 с.
2. Гончаренко С. У. Психологічні аспекти формування патріотизму у дітей та молоді: навч/ посіб. Харків : Пед. академія, 2020. 198 с.
3. Іваненко П. М. Освіта і патріотизм: методологічні засади : підручник. Львів : Світ знань, 2019. 312 с.
4. Качан О. А., Пристинський В. М. Концепція «Спорт заради розвитку» в національному проєкті «Єдина Україна». Особливості організації фізкультурно-оздоровчих заходів під час воєнного стану : монографія. Слов'янськ : ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», 2024. 208 с.
5. Мельник О. В. Виховання громадянської свідомості в умовах воєнного стану: практ. посіб. Дніпро, 2022. 220 с.
6. Петренко Н. І. Психологічний супровід дітей, які пережили травматичний досвід війни: метод. реком. Київ, 2021. 145 с.
7. Шаповаленко В. І. Інтеграція інноваційних елементів та інтерактивних технологій в освітній процес фізичного виховання. *На Урок*. URL : <http://naurok.com.ua/integraciya-innovacijnih-elementiv-ta-interaktivnih-tehnologiy-v-osvitniy-proces-fizichnogo-vihovannya-46473.html>

ПОТЕНЦІАЛ ЗАСОБІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ОСВІТНЬО-ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

Пристинський Володимир

доктор філософії, професор, професор кафедри теорії і
методики фізичної культури та здоров'язбереження, ДВНЗ
«Донбаський державний педагогічний університет»,
м. Слов'янськ, Дніпро

В умовах розбудови українського суспільства значну роль відіграє фізична культура і спорт, які є невід'ємним складником загальнолюдської культури, одним із визначальних чинників соціального прогресу та здоров'я нації.

Виховний потенціал засобів фізичної культури і спорту впливає з його сутнісних властивостей, адже вважається, що це своєрідна школа характеру, мужності, волі, яка гартує, вчить долати труднощі, тримати «удари долі», формує особистість, змушує боротися з власними недоліками, долаючи себе. Завдяки цьому людина вчиться володіти емоціями, розуміти красу тіла і духу, опановує ази правової культури, засвоюючи правила «чесної гри» тощо.

Особливо корисними будуть заняття фізичною культурою і спортом для дітей та учнівської молоді, які мають статус внутрішньо переміщених осіб та виїхали із зони бойових дій, отримавши тим самим психологічну травму. Адже рухова активність (фізкультурно-спортивна діяльність) як доступний і безпечний засіб покращує психосоціальну адаптацію, сприяє наданню психологічної підтримки, забезпечує освітньо-психологічний супровід.

Одним з пріоритетних завдань освітянської спільноти під час воєнного стану в Україні є психоемоційна підтримка й полегшення адаптації дітей та учнівської молоді до нових реалій, які змінили їхнє життя. За підтримки міжнародних організацій і партнерів України з'являються можливості практичної реалізації проблеми забезпечення освітньо-психологічного супроводу національно-патріотичного виховання учнівської молоді. Так, завдяки співпраці з Дитячим Фондом ООН у галузі народонаселення – ЮНІСЕФ реалізується національний проєкт «Єдина Україна» на засадах ідей концепції «Спорт заради розвитку». Важливими складниками концепції «Спорт заради розвитку» є соціальна відповідальність, мотивація, емоційний стан, критичне мислення, взаємодопомога, позитивне світосприйняття, довіра, стресостійкість, креативність, емпатія, міжособистісні відносини, згуртованість, толерантність, партнерство. У зв'язку з цим проведення різноманітних заходів, реалізація національних програм і концепцій сприятиме формуванню компетентностей (практичних умінь і навичок) щодо впровадження технологій національно-патріотичного виховання молоді в закладах освіти [1, 2, 3, 5].

Так, у відповідь на виклики війни ЮНІСЕФ розпочав в Україні масштабну програму гуманітарної підтримки «Спільно», яка забезпечує дітей та їхні родини

соціальними послугами та захистом. У лютому 2023 року розпочато проєкт «Єдина Україна», який реалізовується в рамках виконання Угоди UKR/PCA2022113 «Про програмне співробітництво» між ГО «Українська федерація спорт заради розвитку» та Дитячим фондом ООН (ЮНІСЕФ) в Україні [4, с. 14; 24, 84].

Метою проєкту є допомога місцевим громадам в інтеграції та адаптації дітей та учнівської молоді, а також їхніх батьків/опікунів серед внутрішньо переміщених осіб з використанням високого виховного потенціалу засобів фізичної культури і спорту. Завдання проєкту: забезпечення освітньо-психологічного супроводу з метою адаптації дітей та учнівської молоді з числа внутрішньо переміщених осіб до умов територіальних громад за місцем проживання через налагодження взаємної комунікації; ознайомлення з особливостями впровадження ідей концепції «Спорт заради розвитку» та програми її реалізації в Україні; формування розуміння впливу засобів фізичної культури і спорту, різноманітних видів рухової активності як чинників соціальних змін для досягнення сталого розвитку; формування практичних умінь і навичок щодо застосування засобів фізичної культури і спорту, видів рухової активності для налагодження довірливих взаємовідносин і взаєморозуміння, взаємодопомоги і комунікації в освітньо-виховному середовищі закладів освіти; оволодіння руховими уміннями й навичками з різних видів спорту, видів оздоровчо-рекреаційної рухової діяльності для забезпечення активного здоров'язбережувального дозвілля; співпраця вчителів фізичної культури (тренерів-викладачів з видів спорту), які були змушені виїхати в інші регіони України з освітянами місцевої громади.

Список використаних джерел

1. У межах ініціативи першої леді зі створення Всеукраїнської програми ментального здоров'я міністерства представили пріоритетні проєкти.

URL: <https://www.president.gov.ua/news/u-mezhah-iniciativi-pershoyi-ledi-zi> (дата звернення: 24.04.2025).

2. Всеукраїнський забіг «Шаную воїнів, біжу за Героїв України». URL : <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3305636-u-kievi-zabig-sanuu-voiniv-bizu-ukraini.html>(дата звернення: 24.04.2025).

3.Ігри нескорених. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%86%D0%B3%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%B5%D1%81%D0%BA%D0%BE%D1%80%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D1%85>

4. Качан О.А., Пристинський В.М. Концепція «Спорт заради розвитку» в національному проєкті «Єдина Україна». Особливості організації фізкультурно-оздоровчих заходів під час воєнного стану. Монографія. Слов'янськ : ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», 2024. 208 с.

5. Урядовий портал. Офіс першої леді, МОЗ та партнери запускають Національну програму психічного здоров'я та психосоціальної підтримки. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ofis-pershoyi-ledi-moz-ta-partneri-zapuskayut-nacionalnu-programu-psihichnogo-zdorovya-ta-psihosocialnoyi-pidtrimki> 1 (дата звернення: 24.04.2025).

ДЕРЖАВНА МОВА ЯК СКЛАДНИК НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Рачок Аліна
здобувачка вищої освіти, Український державний
університет науки і технологій,
м. Дніпро, Україна
(науковий керівник: *Ольга Лучанінова,*
доктор педагогічних наук, професор)

Державна мова є не лише засобом спілкування, а й носієм культурних, традиційних і національних цінностей та одним із ключових елементів формування національної ідентичності. В Україні українська мова є основою національного відродження, а її значення в системі вищої освіти особливо важливе в контексті національно-патріотичного виховання студентів. Мова впливає на світогляд особистості та сприяє формуванню почуття приналежності до певної нації, що є потужним інструментом патріотичного виховання. Як зазначають І. Кресін та В. Горбатенко (2008), основним напрямом правового регулювання мовної політики України передбачено функціонування державної мови в усіх сферах життя, у тому числі й в освіті [1]. Важливість використання державної мови в освітньому процесі полягає у створенні сприятливого середовища для формування національної свідомості студентів, збереження й розвитку національної культури та ідентичності. Мовне середовище в університетах має бути таким, щоб сприяти розвитку національних почуттів через навчання та спілкування державною мовою. В Україні мовна політика, зокрема у сфері вищої освіти, регулюється законодавством, яке гарантує використання української мови в усіх сферах суспільного життя. Державна

доктрина розвитку освіти (2004) визначає необхідність освіти державною мовою як таку, що сприяє формуванню мовної особистості та національної свідомості молоді. Вища освіта має на меті не лише передавання знань, а й формування відповідної мовної культури, що є важливим елементом національно-патріотичного виховання. Виховання студентів засобами мови сприяє збереженню й розвитку національних цінностей та інтересів. Вивчення української мови як засобу формування мовної особистості відіграє важливу роль у розвитку патріотизму. Як зазначає І. Пентилюк, вивчення української мови дає можливість студентам не лише засвоїти граматику та лексику, а й зрозуміти національні цінності, традиції та історію цінностей, традицій та держави [3]. Завдяки українській мові студенти формують власну національну ідентичність та розвивають почуття приналежності до своєї культури та нації. Мовна ситуація в Україні, яка склалася внаслідок історичних і політичних чинників, також впливає на освіту та національний розвиток. У книзі І. Кресіна «Мовна ситуація в Україні: між конфліктом і консенсусом» детально розглянуто основні виклики, що стоять перед мовною політикою в Україні. Зокрема, наголошено на важливості підтримки української мови в усіх сферах життя, у тому числі й в освіті. Це пов'язано з тим, що українська мова є основою у вихованні громадян, які відчують відповідальність за майбутнє своєї країни. Стандартизація викладання мови є важливим аспектом навчання, що забезпечує високий рівень освіти та розвитку молоді [1].

Л. Мамчур стверджує, що викладання мови у вищій школі сприяє розвитку мовної особистості студентів, навчає правильного використання мови в різних соціальних контекстах та практиці, а також підтримує національні цінності через практику [2]. Мова є основним інструментом національної інтеграції, адже мова і нація нерозривно пов'язані між собою. Для України, в умовах незалежності та інтеграції в європейський простір, мова є пріоритетним інструментом збереження національної єдності та виховання патріотизму серед молоді. Таким чином, державна мова є важливим складником національно-патріотичного виховання у вищих навчальних закладах, є не лише засобом спілкування, а й

інструментом формування національної свідомості, культурної ідентичності та патріотизму. Вища освіта має сприяти розвитку української мови в усіх сферах освітнього процесу, забезпечуючи тим самим збереження і розвиток національної культури.

Список використаних джерел

1. Кресін І., Горбатенко В. Основні напрями правового регулювання мовної політики. *Мовна ситуація в Україні: між конфліктом і консенсусом*. Київ: Дельта. 2008 С. 335–343.
2. Мамчур Л. Стандартизація мовної освіти учня як об'єкт вивчення лінгводидактики вищої школи. *Зб. наук. праць Уманського держ. пед. ун-ту ім. П. Тичини*, Ч. 1. 2014. С. 253–260.
3. Пентиліук І. Українська мова і література як засіб формування мовної особистості. *Науковий вісник Донбасу*. 2013. № 2. С. 1–11.

АКТУАЛІЗАЦІЯ РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІВ ЯК ОСНОВИ ГРОМАДЯНСЬКО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ І ДЖЕРЕЛОЗНАВЧИЙ АСПЕКТИ

Рашидова Світлана

кандидат педагогічних наук, доцент,
старший науковий співробітник
відділу наукового інформаційно-аналітичного
супроводу освіти, ДНПБ України
ім. В. О. Сухомлинського

Педагог, виконуючи поміж інших виховну функцію, має враховувати виклики сьогодення життя. Українська сучасність диктує оновлені вимоги до виховання з огляду на події, пов'язані з війною. У зв'язку з цим актуалізується питання патріотичного та громадянського виховання, розвитку й виховання таких якостей, як патріотизм і громадянськість. Зазначимо, що основою патріотизму має бути громадянська компетентність, на ній базується справжній, дієвий патріотизм. Громадянська компетентність ґрунтується на громадянських якостях, які в сукупності називають громадянськістю, що характеризує людину (громадянина) як відповідального, свідомого члена суспільства, який знає свої права й обов'язки, бере активну участь у громадському житті, володіє усвідомленою позицією щодо суспільства, держави та власної ролі в них. Базуючись на такому розумінні громадянськості, патріотизм як почуття глибокої прив'язаності та любові до батьківщини набуває власної дієвої основи, що перероджує це високе почуття в готовність захищати її інтереси, цінності та

культуру у відданість своєму народові, готовність до перетворюючих дій задля розвитку країни, готовність долати труднощі, терпіти поневіряння та страждання задля її блага. Отже, патріотизм може набувати різних форм – від звичайного захоплення культурою, традиціями, історією своєї країни до активної участі в політичних чи соціальних процесах і навіть крайнього вияву – її фізичного захисту зі зброєю в руках.

Війна в Україні загострила потребу у формуванні відповідальних громадян, які здатні відстоювати незалежність і демократичні цінності. Отже, на часі актуалізація громадянської компетентності педагога, який покликаний розвивати і формувати громадянську компетентність та здійснювати патріотичне виховання здобувачів освіти, від яких, залежатиме майбутнє.

Громадянська компетентність педагога – це щоденна практика активної участі у демократичних перетвореннях, здатність виховувати здобувачів освіти на демократичних цінностях, цінностях громадянського суспільства та особистому прикладі активного громадянина (через спосіб мислення, поведінку та діяльність). Отже, громадянська компетентність передбачає знання і виконання законів, прав і обов'язків; сповідування демократичних цінностей; навички критичного мислення; готовність до активної участі у суспільно-політичному житті; розвинуте почуття патріотизму; громадянську свідомість; моральність і відповідальність.

Громадянська компетентність є предметом наукових досліджень у монографії І. Жадан «Громадянська компетентність: соціальні очікування і реальність» [1], в якій надається соціально-психологічна концепція розвитку громадянської компетентності, її структура, модель детермінації розвитку громадянської компетентності у педагогів через середовищний підхід; у статтях: Т. Китиченко та С. Китиченко «Розвиток громадянської та соціальної компетентності педагога Нової української школи» [2]; Т. Кравчинської «Формування громадянської компетентності педагога Нової української школи» [3]; Н. Ратушняк «Громадянська компетентність педагога в системі післядипломної педагогічної освіти» [4]; С. Савченко та С. Олексенко

«Громадянська компетентність як важлива складова фахового зростання сучасного вчителя» [5]; О. Цихмейструк «Розвиток громадянської компетентності майбутніх вчителів початкової школи» [6]; В. Швидун і Л. Швидун «Підготовка педагогів до розвитку громадянських компетентностей здобувачів освіти під час підвищення кваліфікації» [7]; Л. Швидун та О. Іващенко «Формування громадянської компетентності майбутніх педагогів в умовах сучасних українських реалій» [8] та ін.

Таким чином, громадянська компетентність педагога є необхідною умовою формування відповідального, активного та патріотичного молодого покоління. Вона робить освіту не лише засобом здобуття знань, а й інструментом розвитку громадянської компетентності здобувачів освіти і, зрештою, демократичного суспільства.

Список використаних джерел

1. Жадан І. В. Громадянська компетентність: соціальні очікування і реалії: монографія / Нац. акад. пед. наук України, Ін-т соц. та політ. психології. Кропивницький, 2022. 110 с. URL: <https://ispp.org.ua/2022/11/03/monografiya-gromadyanska-kompetentnist-socialni-ochikuvannya-i-realii-zhadan-i-v/> (дата звернення: 22.02.2025).
2. Китиченко Т.С., Китиченко С.О. Розвиток громадянської та соціальної компетентності педагога Нової української школи. *Джерело педагогічних інновацій. Цінності Нової української школи*. Вип. 2(38). Харків: Харківська академія неперервної освіти, 2022. С. 19-23. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/5217ae6b-0060-4ee9-ab55902d2711e927/content> (дата звернення: 20.02.2025).
3. Кравчинська Т. С. Формування громадянської компетентності педагога Нової української школи. *Вісник післядипломної освіти*. Серія: Педагогічні науки. 2019. Вип. 8(37). С. 74-88. DOI: [https://doi.org/10.32405/2218-7650-8\(37\)-74-88](https://doi.org/10.32405/2218-7650-8(37)-74-88).
4. Ратушняк Н. Громадянська компетентність педагога в системі післядипломної педагогічної освіти. *Педагогічні науки та освіта: Збірник наукових праць Запорізького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти*. 2022. Вип. XL–XLI. С. 85-90. URL: https://znayshov.com/News/Details/pedahohichni_nauky_ta_osvita_vypusk_xl_xli (дата звернення: 22.02.2025)
5. Савченко С. В., Олексенко С. В. Громадянська компетентність як важлива складова фахового зростання сучасного вчителя. *SWorldJournal*. Part 3 (21-03). С.65-72. URL: <https://www.sworldjournal.com/index.php/swj/article/view/swj21-03-012> (дата звернення: 18.02.2025)
6. Цихмейструк О. Розвиток громадянської компетентності майбутніх вчителів початкової школи. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип. 49, том 2, 2022. С.203-215. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/49-2-33>.
7. Швидун В., Швидун Л. Підготовка педагогів до розвитку громадянських компетентностей здобувачів освіти під час підвищення кваліфікації. *Вища освіта України*:

Теоретичний та науково-методичний часопис. №1. 2024. С. 136-141. URL: <https://journals.udu.kyiv.ua/index.php/vou/article/view/234> (дата звернення: 22.02.2025)

8. Швидун Л. Т., Іващенко О. В. Формування громадянської компетентності майбутніх педагогів в умовах сучасних українських реалій. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2024, №94. С.123-129. DOI: <https://doi.org/10.32782/1992-5786.2024.94.22>.

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНИХ ЯКОСТЕЙ У ПРОЦЕСІ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Самсонова Олена

доцент кафедри
дошкільної та початкової освіти,
Запорізький національний університет,
м. Запоріжжя, Україна

Незалежно від того, в який час живемо, ми часто чуємо такі слова, як моральність, мораль, вихованість, ввічливість, чесність. Кожен розуміє *моральність* в певному сенсі. Однак було б доцільно представити науковий зміст цього поняття. «Моральність - це форма суспільної свідомості, сукупність якостей, принципів і правил, що визначають духовний образ людини, ставлення до себе та інших, роботи і суспільства в цілому. Поняття виникло в процесі вікової боротьби людства за виживання. І в усі періоди історії відносини між людьми виявлялися в моралі. Після виникнення релігії вона вплинула на моральність і відіграла вирішальну роль у формуванні низки норм поведінки».

Роль морального виховання у всебічному розвитку підростаючого покоління вирізняється своєрідністю. Існують також радикальні моменти в питаннях виникнення морального виховання. Професор А. Аббасов пише: «Етику називають наукою про мораль. Вона висловлює область її вивчення, але ще не визначає предмет».

Предмет етики історично змінюється. Перш за все змінюється сам об'єкт вивчення - мораль, моральність. Як відомо, зміст і характер моральності в різних соціально-економічних формаціях були різними, є формою суспільної свідомості. Мораль у зв'язку зі змінами в економічному житті суспільства також змінюється і набуває нового значення».

Українська система виховання належить до давніх педагогічних традицій нашого народу. Проблемам морального виховання присвячено праці таких видатних українських педагогів, як Г. Ващенко, А. Макаренко, В. Сухомлинський, О. Духнович.

У своїх працях «Виховний ідеал», «Виховання любові до Батьківщини», «Виховання волі і характеру», «Тіловиховання як виховання волі і характеру», «Виховна роль мистецтва», «Основи естетичного виховання» Г. Ващенко, зокрема, обґрунтував власну педагогічну систему. В основу виховання української молоді професор Г. Ващенко ставить загальнолюдські й національні цінності, виплекані народом протягом віків.

Принципово важливими в українській педагогічній науці були положення, сформульовані А. Макаренком та В. Сухомлинським.

У педагогічних ідеях А. Макаренка багато уваги приділено принципів виховання колективу й через колектив. На думку педагога, намагання уникнути конфліктних ситуацій, надмірне обмеження активності самодіяльності, намагання захистити від боротьби з труднощами життя з тим, щоб зробити процес виховання зовні благополучним, спричинюють небезпеку отримання негативних результатів [4, с. 138].

О. Духнович одним з головних принципів у вихованні молоді називав принцип народності, оскільки на соціальне виховання дитини значний вплив здійснює її оточення та побут. Поряд з принципом народності, велику увагу в своїх працях педагог приділяв принципу природовідповідності. Ці чинники перебувають у тісній взаємозалежності і визначають суспільне та індивідуальне обличчя людини [2].

Актуальними залишаються і сьогодні педагогічні погляди видатного українського педагога В. Сухомлинського. Він, продовжуючи розвивати й поглиблювати ідеї А. Макаренка, зазначав, що шлях від морального поняття до морального переконання «проходить через єдність моральної звички і моральної свідомості». Процес формування особистих моральних переконань є тривалий і складний. Особисті моральні переконання – це кінцевий результат морального

виховання, головний показник, який характеризує духовне обличчя людини, єдність думки і вчинку, слова і діла в її поведінці [2].

Логічне продовження і розвиток ідеї морального виховання знайшли в працях сучасних українських вчених. Так, на думку І. Зязюна, «ідеал українського національного виховання – це гармонійно і всебічно розвинена особа українця з інтелектуально-творчими, духовно-моральними цінностями». Н. Щуркова зазначає, що, аналізуючи моральні якості, необхідно враховувати їхні функції в поведінці суб'єкта, їхню взаємодію і здатність до взаємодоповнення і взаємозбагачення. Автори «Примірного змісту виховання» вбачають моральну вихованість особистості у наявності таких моральних якостей, як активність, самостійність, ініціативність. І. Мар'янюк головними показниками вважає сумлінність, дружбу, взаємодопомогу, Н. Монахов – повагу до інших, доброту, чесність.

Представники діяльнісного підходу І. Бех, В. Семенов, О. Леонт'єв та інші вважають, що моральне самопізнання можливе лише через спілкування в процесі моральної діяльності, через самоспостереження, рефлексію, інтуїцію. Включення особистості у моральну діяльність передбачає оволодіння теоретичними знаннями морального спрямування, найпослідовніше це може бути досягнуто в ситуації практичної дії. Тому пізнавальна діяльність морального спрямування сприяє підвищенню мотивації до моральної діяльності, моральному розвитку і становленню особистості [1, с. 124–129].

Сучасна українська освіта орієнтована на розвиток особистості. Метою дошкільної освіти є розвиток кожної дитини на основі формування основ її особистої культури. Ключовими чинниками формування культури дитини є її взаємодія з суспільством, набуття моральних цінностей і знань, формування моральної поведінки та розвиток моральних емоцій і почуттів. Моральне виховання дітей дошкільного віку – це цілеспрямована взаємодія дорослого та дитини з метою формування моральної свідомості дошкільника у вигляді уявлень, суджень; досвід моральних дій та моральної поведінки; розвиток моральних емоцій, почуттів, співчуття. Сформовані на дошкільному етапі основи моральної компетентності багато в чому визначають подальші особливості життя у світі людей. Моральна

компетентність є результатом внутрішнього засвоєння дитиною моральних законів і правил, які актуалізуються в процесі її моральної поведінки та визначають самовідношення та соціальну реальність (Т. Поніманська, І. Дичковська, О. Козлюк, Л. Кузьмук) [5, с. 88]. Мораль окреслюється як правильна поведінка не лише в наших безпосередніх соціальних відносинах, а й у відносинах з нашими співгромадянами і з усім людством. Мораль заснована на володінні ясними ідеалами щодо того, які дії є правильними, а які – неправильними, та на визначенні нашої поведінки за допомогою постійного посилення на ці ідеали.

Варто зазначити, що визначення того, що є правильною поведінкою, є відносним. Для цілей цієї статті вважається цілком зрозумілим, що правильна або неправильна поведінка визначається суспільством. Інакше кажучи, кожне суспільство визначає собі, що правильно, а що ні. Таким чином, мораль визначається як правильна поведінка, яка керується чи визначається [3].

Список використаних джерел

1. Бондарчук О. І. Психологія сім'ї: Курс лекцій. Київ : МАУП. 2001. 96 с.
2. Малахов В. А. Етика: Курс лекцій. Київ : Либідь, 1996. 304 с.
3. Омеляненко В. Л., Мельничук С. Г., Омеляненко С. В. Педагогіка: навч. посіб. для студ. пед. навч. закл. / Кіровоград. держ. пед. ун-т ім. Володимира Винниченка. Кіровоград: РВЦ КДПУ ім. В.Винниченка, 2001. 138 с.
4. Піроженко Т., Ладивір С., Манилюк Ю. Виховання гуманних почуттів у дітей. Тернопіль : Мандрівець, 2010. 168 с.
5. Соціальний розвиток дитини: старший дошкільний вік / Т. І. Поніманська, І. М. Дичківська, О. А. Козлюк, Л. І. Кузьмук. Київ : Генеза, 2013. 88 с.

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Самусь Єлизавета
здобувачка вищої освіти спеціальності «Початкова освіта»,
Запорізький національний університет,
Шульга Людмила
доцент кафедри дошкільної та початкової освіти
кандидат педагогічних наук, доцент,
Запорізький національний університет,
м.Запоріжжя, Україна.

Національно-патріотичне виховання є одним із ключових напрямів Нової української школи, спрямованим на формування у молодого покоління любові

до Батьківщини, поваги до національних цінностей та активної громадянської позиції. В умовах глобалізації та сучасних викликів особливо важливо виховувати в учнів почуття національної ідентичності та патріотизму. Формування патріотичних почуттів у школярів сприяє єднанню українського народу та зміцненню соціально-економічних, духовних і культурних основ розвитку суспільства та держави.

Згідно з Концепцією національно-патріотичного виховання в системі освіти України головною метою є становлення самодостатнього громадянина-патріота, готового до виконання громадянських і конституційних обов'язків, успадкування духовних і культурних надбань українського народу [1].

Проблеми національно-патріотичного виховання досліджували у своїх роботах педагоги як минулого, так і сучасності. Концептуальні положення проблеми національно-патріотичного виховання висвітлюють у своїх працях сучасні українські науковці: Т. Белан, І. Бех, А. Богуш, Н. Борисова, М. Єпіхіна, М. Козир, П. Кононенко, О. Косенчук, Н. Курило, К. Лісовська, О. Лучанінова, Т. Поніманська, Ю. Руденко, С. Тесленко, Н. Філонова, Л. Шкрєбтієнко та ін.

Дослідження С. Тесленко ґрунтовно розкривають проблему формування національно-патріотичних почуттів у дітей, акцентуючи увагу на значущості ознайомлення з рідним краєм як основи для розвитку їхньої національної самосвідомості. Сучасні підходи до національно-патріотичного виховання дітей та молоді в закладах освіти в умовах воєнного стану досліджено в працях Т. Белан, у яких визначено ефективні методи й форми його реалізації на різних рівнях освіти. Питання формування національно-патріотичних почуттів в учнів засобами впровадження проєктної діяльності в початковій школі аналізує К. Лісовська. Дослідження проблеми формування національної свідомості сучасних школярів на прикладі ідей патріотичного виховання В. Сухомлинського висвітлено в працях науковців М. Козир та Н. Філонової.

Вітчизняні дослідники проблеми патріотичного виховання дітей В. Куриця, В. Куруца та Г. Розлуцька обґрунтовують значну роль театрального

мистецтва у формуванні національно-патріотичних почуттів у дітей. Вони наголошують на тому, що використання художнього слова, драматизації та елементів театралізації сприяє глибшому усвідомленню дітьми цінностей рідного краю, історії та культури українського народу. Театралізовані вистави, інсценізації народних казок, літературні композиції та інтерактивні театральні ігри допомагають дітям емоційно пережити історичні події, ототожнити себе з національними героями та усвідомити важливість збереження культурної спадщини [3].

Аналіз науково-методичних джерел свідчить про високу ефективність упровадження різних форм театрального мистецтва в освітній процес початкової школи. Зокрема, поєднання драматизації, лялькового театру, інсценізації художніх творів і театральних ігор сприяє розвитку мовленнєвої виразності, емоційного інтелекту, творчого мислення та соціальної адаптації молодших школярів. Інтеграція театрального мистецтва в навчальні дисципліни не лише підвищує мотивацію до навчання, а й формує в дітей ціннісні орієнтації, патріотичні почуття та вміння працювати в команді, що є важливими складниками особистісного розвитку.

Серед найефективніших форм театралізованої діяльності особливе місце посідає театр, який представлений різноманітними видами, що сприяють всебічному розвитку дітей. До них належать настільний театр, який охоплює театр іграшок і театр картинок, стендовий театр у формі стенд-книжки та фланелеграфа, що дає змогу дітям взаємодіяти з візуальним контентом, тіньовий театр, який розвиває асоціативне мислення та уяву, пальчиковий театр, що сприяє розвитку дрібної моторики й мовлення, а також ляльковий театр, який допомагає дитині емоційно виразити свої почуття, зануритися в роль і взаємодіяти з аудиторією.

Дослідження О. Олійник доводить, що впровадження різних видів театру в освітній процес сприяє перетворенню навчання на захопливий та інтерактивний процес, який стимулює емоційно-чуттєве сприйняття, збагачує мовленнєвий розвиток дітей і розширює їхні творчі можливості [2].

Використання різних видів театру є ефективним засобом національно-патріотичного виховання молодших школярів, дає можливість дітям зануритися у світ національних традицій, фольклору, народних казок і легенд. Так, ляльковий театр поєднує гру, емоційне переживання та інтерактивну взаємодію, що робить його ефективним засобом патріотичного виховання молодших школярів. Залучення дітей до інсценізації вистави «Мандрівка Котигорошка» відкриває перед ними можливість зануритися у світ української культурної спадщини. У процесі театрального дійства вони не лише ознайомлюються з пригодами відважного героя народної казки, а й отримують уявлення про історичні події, природні багатства рідного краю та традиційні народні ремесла. Завдяки живим образам, костюмам, музиці та сценічному дійству діти відчують емоційний зв'язок з культурою свого народу, розвивають уяву, творчі здібності та національну самосвідомість, що сприяє формуванню патріотичних почуттів і гордості за свою країну. Театральна діяльність сприяє формуванню ціннісного ставлення до рідної культури, історії та мови, допомагає усвідомити важливість збереження національної спадщини. Відтворення історичних подій, образів видатних діячів, сцен з народного побуту чи звичаїв через театралізовані постановки розвиває гордість за свою країну, виховує почуття відповідальності та громадянської свідомості.

Отже, національно-патріотичне виховання в початковій школі відіграє ключову роль у формуванні в учнів любові до Батьківщини, шанобливого ставлення до національних традицій і культури, а також у вихованні свідомої громадянської позиції. Театральне мистецтво завдяки своїй емоційній насиченості та інтерактивному характеру є ефективним засобом у цьому процесі, оскільки дає змогу дітям не лише засвоювати історичні й культурні цінності, а й проживати їх на емоційному рівні.

Аналіз науково-методичних джерел підтверджує, що використання різноманітних форм театральної діяльності, зокрема театралізованих ігор, лялькових вистав і драматизацій, сприяє формуванню в дітей почуття гордості за свій народ, розвитку національної ідентичності, а також покращує їхні

комунікативні та творчі навички. Таким чином, запровадження засобів театрального мистецтва в національно-патріотичне виховання відкриває широкі можливості для формування гармонійно розвиненої особистості молодших школярів і є перспективним напрямом розвитку сучасної української освіти.

Список використаних джерел

1. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України : від 06.06.2022. URL <https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2022/06/62a0421e24258666156501.pdf> Дата звернення (06.02.2025)
2. Олійник О. М. Театрально-ігрова діяльність в умовах дошкільного навчального закладу. Кам'янець-Подільський: [б/в]. 2017. 163 с.
3. Розлуцька Г., Куриця В., Куруц В. Патріотичне виховання дітей засобами театрального мистецтва. *Освітні обрії*. 2023. Т. 57, № 2. С. 49–53.

РОЛЬ МИСТЕЦТВА У ФОРМУВАННІ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Сірик Тетяна,
здобувачка вищої освіти спеціальності «Початкова освіта»,
Запорізький національний університет,
Шульга Людмила,
доцент кафедри дошкільної та початкової освіти
кандидат педагогічних наук, доцент,
Запорізький національний університет,
м. Запоріжжя, Україна.

Формування національно-патріотичних цінностей у дітей молодшого шкільного віку є одним із ключових завдань сучасної освіти. В умовах глобалізації та соціокультурних змін особливої уваги набувають засоби, які сприяють вихованню любові до Батьківщини, поваги до її історії, традицій та мови. Одним із найефективніших інструментів у цьому процесі є мистецтво, адже воно відображає національну самобутність, впливає на емоційний і духовний розвиток дитини. Живопис, музика, література та театральне мистецтво є потужним ресурсом пізнання учнями культурної спадщини своєї країни, усвідомлення власної національної ідентичності й формування почуття гордості за свою державу.

Видатний український педагог Г. Ващенко наголошував, що процес виховання має ґрунтуватися на загальнолюдських і національних цінностях,

сформованих українським народом упродовж століть. Оскільки кожна людина є частиною суспільства, її світогляд і моральні орієнтири формуються під впливом національної культури, традицій і спільного історичного досвіду. Вчений наголошував, що нація, яка не зберігає власну ідентичність, втрачає здатність до самостійного розвитку. Таким чином, патріотичне виховання засобами мистецтва відіграє ключову роль у формуванні національно свідомої особистості, що здатна активно розвивати та захищати свою державу [2].

Важливу роль у формуванні національно-патріотичних цінностей у дітей молодшого шкільного віку відіграє мистецтво, яке безпосередньо впливає на емоційно-чуттєву сферу, сприяє усвідомленню культурної спадщини та національної ідентичності. Особливу чутливість до естетичних вражень на цьому віковому етапі, вважають А. Боршуляк та Н. Лаврентьєва, саме мистецтво надає можливість поряд із пізнанням традицій свого народу відчувати їхню цінність шляхом набуття особистого досвіду [1]. Література, музика, живопис, театр та інші види мистецтва стають засобами, що сприяють формуванню у дітей любові до Батьківщини, гордості за її культурні надбання та усвідомлення своєї приналежності до нації.

Завдяки мистецьким проектам, інтерактивним формам навчання та креативному підходу діти стають активними учасниками культурного життя своєї громади. Науковці й практики зазначають, що українські народні пісні, колискові, обрядові та патріотичні твори сприяють збереженню національних традицій, емоційному залученню дітей у культурне середовище свого народу. Так, інтеграція українських пісень у навчальні програми початкової школи допомагає дітям опановувати історію та традиції шляхом активної участі у виконанні народних творів. Це створює відчуття єдності та спадкоємності поколінь, адже діти відчують, що ці пісні співали їхні бабусі та дідусі, і вони продовжують цю традицію. Крім того, музика впливає на емоційний стан дитини, формує позитивне ставлення до рідної культури. Вивчення українського образотворчого мистецтва, ознайомлення з картинами Т. Шевченка, К. Білокур, М. Примаченко чи І. Труша допомагає дітям зрозуміти естетичні особливості національного мистецтва, усвідомити його глибоку

символіку та значення. Так, уроки малювання, на яких діти зображують козацькі сцени, пейзажі України або традиційні українські орнаменти, розвивають їхні творчі здібності та сприяють опануванню національних символів, що сприяє усвідомленню важливості своєї культури та історії [1].

Читання українських народних казок, легенд, історичних оповідань та творів українських письменників ознайомлює дітей з героїчними постатями минулого, сприяє опануванню моральних цінностей та долучає до емоційно-почуттєвого переживання долі своєї країни. Так, твори В. Сухомлинського, Л. Українки, І. Франка не лише розповідають про красу рідного краю, а й виховують любов до Батьківщини. Обговорення цих творів з однолітками допомагає дітям висловлювати свої думки щодо національної гордості, справедливості й відповідальності перед своєю країною.

Дитячі театральні постановки на основі українських казок, історичних подій або національної символіки допомагають дітям емоційно переживати події, відчувати їхню значущість. Вистави за мотивами історичних подій, таких як Козацька доба або боротьба за незалежність України, дають змогу дітям уявити себе частиною великої національної історії. Участь у таких виставах формує знання про історію й відповідальність за збереження її пам'яті [4]. Особливе місце у формуванні патріотичних цінностей посідає декоративно-ужиткове мистецтво. Виготовлення власними руками вишиванок, ляльок-мотанок, писанок або гончарних виробів допомагає дітям відчувати причетність до багатовікових традицій свого народу. Під час уроків дизайну і технологій чи позакласних занять діти навчаються вишивки за традиційними українськими мотивами, створюють власні орнаменти, дізнаються про символіку кольорів та знаків, що сприяє усвідомленню важливості збереження культурної спадщини [3]. У сучасному освітньому просторі важливу роль відіграють мультимедійні засоби, що поєднують різні види мистецтва. Анімаційні фільми, документальні проекти, інтерактивні книги та освітні програми з використанням VR-технологій посилюють вплив мистецтва на формування патріотичних цінностей, дають можливість дітям ознайомитися з традиціями у візуально-емоційній формі та глибше усвідомити їхню цінність.

Отже, мистецтво є ефективним засобом формування національно-патріотичних цінностей у дітей молодшого шкільного віку. Воно впливає на емоційно-чуттєву сферу дитини, допомагає опановувати знання про рідну культуру шляхом набуття власного досвіду і сприяє формуванню особистісної причетності до історії та традицій своєї країни. Використання народної музики, живопису, літератури, театру, декоративно-ужиткового мистецтва та сучасних мультимедійних засобів гармонізує процес виховання і робить його цікавим для дітей. Саме завдяки мистецтву майбутні покоління можуть не лише зберегти культурну спадщину, а й усвідомити її значущість у сучасному світі.

Список використаних джерел

1. Боршуляк А. М., Лаврентьева Н. В. Сучасне українське мистецтво як засіб формування національної свідомості підлітків. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2023. Вип. 34. С. 147–158.
2. Ващенко Г. Виховний ідеал. Полтава: Полтавський вісник. 1994. 178 с.
3. Прокопчук В. Мистецьке краєзнавство як чинник національно-патріотичного виховання майбутніх педагогів. *Молодь і ринок*. 2019. №12 (179). С. 64–69.
4. Розлуцька Г., Куриця В., Куруц В. Патріотичне виховання дітей засобами театрального мистецтва. *Освітні обрії*. 2023. №2 (57). С. 49–53.

ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЧНОЇ СВІДОМОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ МИСТЕЦЬКИХ ПРОЄКТІВ

Сьомик Вікторія,
здобувачка вищої освіти спеціальності «Початкова освіта»,
Запорізький національний університет,
Шульга Людмила Миколаївна,
доцент кафедри дошкільної та початкової освіти
кандидат педагогічних наук, доцент
Запорізького національного університету,
м. Запоріжжя, Україна

Сьогодення українського народу як ніколи потребує патріотичної свідомості кожної людини, силу духу та віри в краще майбутнє. Наше майбутнє – це діти. Вони зростають у важкий для країни час: прокидаються і засинають під гул сирен, ховаються від постійних обстрілів ракетами, покидають рідні домівки, але попри всі обставини намагаються здобувати українську освіту. Ці діти є справжніми воїнами в тилу, адже для того, щоб все це витримати, потрібно мати неабияку впертість та почуття любові до рідної землі.

Не варто також забувати, що патріотичне виховання – це багатогранний процес, який має відбуватися на постійній основі, але мати не нав'язливий характер. На сучасному етапі розвитку українського суспільства гостро постає проблема саме правильного формування патріотичної свідомості молодших школярів. Враховуючи, що діти, особливо молодшої школи, краще сприймають інформацію через образи, емоції та творчу діяльність, під час процесу патріотичного виховання краще використовувати мистецькі проекти. Актуальність цього підходу зумовлена тим, що в дитячому віці формується основа моральних цінностей та поглядів на життя. Якщо з малого віку діти залучатимуться до мистецьких проектів, які допомагають зануритися у традиції та історію українського народу, ми зможемо закласти міцний фундамент для подальшого формування патріотично свідомої особистості.

Над питанням патріотичного виховання працювали такі сучасні науковці, як І. Бех, П. Вербицька, П. Ігнатенко, А. Погрібний, Ю. Руденко, К. Чорна, О. Шестоपालюк та ін. Проблему впливу мистецтва на патріотичні переконання досліджували видатні педагоги-класики та українські вчені: Г. Ващенко, О. Духнович, Л. Коваль, А. Макаренко, О. Олексюк, Г. Падалка, О. Рудницька, С. Русова, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін.

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні можливості впливу мистецьких проектів на формування патріотичної свідомості молодших школярів.

Аналізуючи сучасну педагогічну літературу, слід зазначити роботу науковців О. Дзьобаня та О. Александрової, які розглядають патріотизм як соціокультурний феномен та акцентують на важливості формування патріотичної свідомості в учнів. Дослідники зауважують, що в патріотичній свідомості дуже «рельєфно виражена спадкоємність, тобто включення, збереження і використання патріотизму, що мав місце у минулому вітчизни» [1, с. 14]. У дослідженні спадкоємності науковці наголошують на існуванні специфічних закономірностей розвитку патріотичної свідомості і вбачають серед них певну «діалектику безперервності й перервності пріоритетів і тенденцій», «абсолютного (сталого) й відносного (рухомого) в її

змісті» [1, с. 14]. О. Александрова стверджує, що, «сформувавшись у певний конкретно-історичний період, патріотична свідомість не виникає кожен раз знову, її основи і зміст лише перетворюються, набувають нових рис і особливостей. Про це слід пам'ятати під час формування сучасного образу патріота» [1, с. 14].

Теоретичний аналіз зазначеної проблеми доводить, що патріотична свідомість проходить складний шлях, розвивається за власними законами, постійно переосмислює та зберігає цінності минулого, тому у формуванні сучасних патріотів слід врахувати ці особливості.

Так, сучасні науковці й практики наголошують на впливові мистецтва на формування національно-патріотичних почуттів особистості. В. Левицька та О. Денесюк звертають увагу на важливі аспекти у вихованні здорового патріотизму в особистості учнів і вважають, що педагоги мають уникати формального підходу у формуванні почуття патріотизму, який обмежується лише приуроченням до знаменних дат. Педагоги зазначають, що патріотичне виховання «вбирає в себе високу внутрішню культуру, шанобливе ставлення до пам'яток історії, любов до ближнього, гідність, вихованість, ввічливість, відкритість, чесність і решту чеснот, якими завжди славився український народ. Лише подаючи дітям належний приклад та вкладаючи вагомий внесок у майбутнє, педагоги зможуть дбайливо й по-справжньому зростити в дітях паростки патріотизму, виховати в них гідних громадян своєї країни» [2, с. 7].

Вчителі мають бути прикладом для наслідування в очах своїх вихованців і не залишати на «потім» таких, на перший погляд, елементарних речей, як відвідування разом виставки картин відомих українських художників, вистави української народної казки, розроблення групових мистецьких проєктів під час занять, де учні можуть дослідити походження української творчості та її сучасні тенденції. Якщо діти сприймають зацікавленість педагога до всього українського, вони розпочинають самостійне дослідження та ініціюють його в родинному колі, що сприяє формуванню громадянської відповідальності, адже діти вчать у свідомлювати свою роль у збереженні національних традицій, культурної спадщини та активному внеску в життя своєї громади.

Проблема формування патріотичних почуттів засобами мистецьких проєктів виходить за межі урочної системи і залучає учнів до широкого спектра мистецьких засобів під час виховних заходів та гурткової роботи. Так, керівник гуртка образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва Н. Махиня стверджує: «Саме прояви національної культури завжди супроводжують життя кожної людини, і для кого більшою, для кого – меншою мірою, але вони є тим духовним середовищем, у якому формуються світогляд, естетичні ідеали, моральні й трудові цінності та національні почуття особистості. Занурення у світ мистецтва, зокрема образотворчого та декоративно-прикладного, є важливою складовою національно-патріотичного виховання» [3, с. 27].

За допомогою мистецтва учні поринають у знайомство з українськими народними традиціями, глибше пізнають національну культуру та історію її походження, відчують почуття гідності та любові до Батьківщини.

Педагогічна практика доводить ефективність використання мистецьких проєктів у формуванні патріотичної свідомості. Проєкти зі створення колективної художньої композиції «Моя країна – Україна», колажу «Національні символи України», листівок, браслетів та саморобок патріотичного характеру дають можливість сформувати в учнів емоційно-ціннісне ставлення до історії, культури та традицій своєї країни, створити продукти творчості, які підтримують дух Збройних Сил України. Така мистецька діяльність допоможе не лише сформувати патріотичну свідомість учнів, а й дасть змогу відчути власну значущість у розбудові історії рідної землі.

Формування патріотичної свідомості молодших школярів засобами мистецьких проєктів є важливим аспектом сучасного освітнього процесу, спрямованого на виховання громадянської відповідальності, національної самосвідомості та любові до Батьківщини. Дослідження показало, що мистецькі проєкти створюють сприятливе середовище для розвитку емоційно-ціннісного ставлення дітей до історії, культури та традицій своєї країни. Ефективність мистецьких проєктів у патріотичному вихованні зумовлена їхньою емоційною насиченістю, інтерактивністю та здатністю викликати глибокі переживання, що

сприяє формуванню стійких морально-етичних переконань. Саме завдяки мистецтву дитина розвиває власну особисту ідентичність, усвідомлюючи себе частиною нації.

Таким чином, застосування мистецьких проєктів в освітньому процесі початкової школи є ефективним засобом розвитку патріотичної свідомості, що сприяє гармонійному вихованню майбутнього покоління громадян України.

Список використаних джерел

1. Александрова О. С. Формування патріотичної та громадянської свідомості учнів: теорія і практика : монографія / за заг. наук. ред. Ф. Л. Левітаса. Київ: Київ. ун-т імені Б. Грінченка, 2018. 172 с.
2. Левицька В., Денесюк О. Вплив мистецтва на формування національно-патріотичних почуттів особистості. *Молодий вчений*. 2018. №12.1. С. 5–8.
3. Махия Н. В. Формування національно-патріотичного світогляду вихованців засобами образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва : посібник. Кам'янець-Подільський : [б. в.], 2017. 51 с.

ОСВІТНЬО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ У ВОЄННИЙ І ПОВОЄННИЙ ПЕРІОДИ УКРАЇНИ

Тараненко Наталя
практичний психолог,
Донецький еколого-натуралістичний центр,
м.Донецьк, Україна

В умовах воєнного конфлікту та повоєнного відновлення України постає нагальна потреба у розробці комплексних заходів для підтримки дітей і молоді. Патріотичне виховання є ключовим чинником формування національної ідентичності, а системна психологічна підтримка допомагає знизити негативні емоційні наслідки війни. Актуальність дослідження обумовлена необхідністю інтеграції педагогічних і психологічних підходів у навчальний процес для створення безпечного та сприятливого середовища.

Матеріали та методи. У дослідженні застосовано комплексний підхід, що містить аналіз сучасних освітніх програм з патріотичного виховання, опитування педагогів, психологів, батьків та учнів для визначення ефективності існуючих

методик, використання якісного аналізу та інтерв'ю для збирання даних про психологічний стан дітей і молоді.

Результати. Отримані дані свідчать, що інтеграція патріотичного виховання у навчальні програми сприяє формуванню стійкої національної ідентичності та підвищує громадянську свідомість.

Систематична психологічна підтримка, зокрема за допомогою арттерапії та групових занять, сприяє зниженню рівня посттравматичного стресу і покращує емоційну стабільність учнів. Співпраця між освітніми установами, психологами, соціальними працівниками та батьками створює ефективне підтримувальне середовище, що сприяє соціалізації та адаптації дітей у повоєнний період.

Комплексний підхід до освітньо-психологічного супроводу є невід'ємною умовою гармонійного розвитку дітей та молоді в умовах воєнних потрясінь і повоєнного відновлення. Інтеграція психологічної допомоги в освітній процес, разом із активною співпрацею всіх зацікавлених сторін дає можливість не лише формувати стійку національну ідентичність, а й значно зменшувати негативні психологічні наслідки війни.

Список використаних джерел

1. Ковальчук, О. М. Психологічна підтримка дітей під час воєнного конфлікту: методичні рекомендації. *Педагогіка і психологія*, 2020. №15(3). С. 45–57.

ОСВІТНЬО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Тігаренко Світлана

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
дошкільної педагогіки і психології,

Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка

Лисенко Наталія

директор закладу дошкільної освіти (дитячий садок) № 3
«Дзвіночок» Краснопільської селищної ради Сумської області

Національно-патріотичне виховання є важливим компонентом формування громадянської свідомості та духовно-моральних цінностей у дітей дошкільного віку. Згідно з Базовим компонентом дошкільної освіти України [1] та Концепцією національно-патріотичного виховання дітей та молоді [4] освітній

процес має сприяти формуванню у дітей любові до Батьківщини, почуття національної гідності та усвідомлення своєї ідентичності.

Науковці Л. Артемова, І. Бех, Г. Ващенко, О. Винник, В. Сухомлинський та інші, зазначають, що патріотичне виховання має ґрунтуватися на комплексному підході, який охоплює як освітній, так і психологічний аспекти розвитку особистості дитини. Особливе значення має психологічний супровід, спрямований на підтримку емоційної стабільності та формування ціннісних орієнтирів у дітей.

В умовах сучасних викликів, особливо у воєнний і повоєнний періоди, освітньо-психологічний супровід цього процесу набуває особливого значення та спрямований на розвиток у дітей почуття гордості за свою країну, пошани до національних традицій, надання їм психологічної підтримки для подолання стресових ситуацій.

Дослідниці Н. Гавриш, К. Крутій наголошують на тому, що в умовах суспільно-політичної нестабільності та конфліктних ситуацій особливе значення набуває формування у дітей національної ідентичності, гордості за свою країну, поваги до її традицій і культури. Важливо не лише передавати знання про Батьківщину, а й формувати у дітей стійкість до стресу, впевненість у собі та позитивне світосприйняття [2].

Програма «Україна – моя Батьківщина», розроблена О. Каплуновською, Ю. Палець, І. Кичатою, є методичним ресурсом для вихователів щодо здійснення національно-патріотичного виховання в закладах дошкільної освіти. Використання цього ресурсу сприяє формуванню у дітей почуття гордості за свою країну, формуванню патріотичних почуттів та громадянської свідомості, що є особливо актуальним у сучасних реаліях [3].

У період війни та післявоєнного відновлення діти можуть зазнавати стресу, страху, тривоги. Важливу роль у їхній адаптації відіграє психологічна допомога щодо стабілізації емоційного стану.

Як зазначають В. Андрєєнкова, Т. Войцях, І. Гриців, В. Мельничук, Н. Сабліна, О. Флярковська, Т. Харківська (2023), застосування методик

емоційної регуляції, релаксаційних технік та роботи з метафоричними картами допомагають подолати страх і тривожність. Важливою також є підтримка батьків, оскільки вони є основними носіями сімейних і національних цінностей [5].

На основі аналізу психолого-педагогічної літератури виокремлено основні напрями освітньо-психологічного супроводу національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку: створення сприятливого освітнього середовища; використання ігрових та арттерапевтичних методів; ознайомлення дітей з національними традиціями; психологічна підтримка дітей та їхніх сімей; співпраця педагогів, психологів та громади.

Психологічно комфортне середовище є ключовою умовою ефективного національно-патріотичного виховання. У дошкільних закладах важливо забезпечити атмосферу довіри, підтримки та безпеки, де діти зможуть розповідати про свої емоції та почуття.

Не менш важливим та ефективним є використання ігрових та арттерапевтичних методів у роботі з дітьми дошкільного віку. Гра є провідною діяльністю дітей дошкільного віку, тому саме через гру можна ефективно здійснювати національно-патріотичне виховання. Доцільно використовувати народні ігри, казки, інсценізації, малювання на патріотичну тематику. Арттерапія допомагає зняти психологічне напруження та сприяє розвитку емоційної стійкості.

Важливим напрямом освітньо-психологічного супроводу національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку є ознайомлення з національними традиціями, святами, народними піснями, танцями та ремеслами. Це сприяє формуванню у дитини почуття причетності до рідної культури та зміцненню національної ідентичності.

У період війни та післявоєнного відновлення діти можуть зазнавати стресу, страху, тривоги. Тож важливо надавати їм своєчасну психологічну допомогу, використовуючи методики емоційної регуляції, релаксаційні техніки, роботу з

метафоричними картами. Необхідною є також підтримка батьків, адже саме вони є основними носіями сімейних і національних цінностей.

Ефективний освітньо-психологічний супровід можливий лише за умови активної співпраці між вихователями, психологами, батьками та представниками громади. Проведення спільних заходів, майстер-класів, святкових заходів сприяє єднанню та посиленню патріотичних почуттів у дітей.

Освітньо-психологічний супровід національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку є важливим інструментом формування громадянської свідомості та психологічної стійкості. Аналіз наукових джерел і нормативних документів свідчить, що національно-патріотичне виховання в дошкільному віці має будуватися на комплексному підході.

Важливу роль у цьому процесі відіграє освітньо-психологічний супровід, який передбачає створення безпечного освітнього середовища, збагаченого позитивними прикладами, моральними орієнтирами та культурними символами. Використання арттерапії, казкотерапії, ігрової терапії, дає можливість м'яко та ефективно інтегрувати цінності патріотизму у світогляд дитини.

Таким чином, національно-патріотичне виховання дітей дошкільного віку має бути не просто передаванням знань, а глибоким соціально-психологічним процесом, що формує моральні орієнтири, емоційну прив'язаність до рідної культури та усвідомлення себе частиною українського народу.

Успішна реалізація національно-патріотичного виховання є можливою лише за умови цілісного освітньо-психологічного супроводу, який забезпечує гармонійний розвиток дітей, їхню емоційну безпеку та стійкість до зовнішніх викликів.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini> (дата звернення: 14.02.2025)
2. Гавриш Н., Крутій К. Національно-патріотичне виховання у ситуації соціального неспокою: змінюємо підходи. *Дошкільне виховання*. 2015. №8. С. 2–7.
3. Каплуновська О. М., Палець Ю. М., Кичата І. І. Парціальна програма національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку «Україна – моя Батьківщина». Запоріжжя : ЛПІС, 2023. 104 с.

4. Про затвердження Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді, Заходів щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді та методичних рекомендацій щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0641729-15#Text> (дата звернення: 14.02.2025)

5. Психосоціальна підтримка учасників освітнього процесу : навч.-метод. посіб. / В.Л.ндрєєнкова та ін. Київ, 2023. 149 с..

ВПЛИВ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПЕРЕВАНТАЖЕННЯ НА ПСИХОЛОГІЧНУ СТІЙКІСТЬ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Терентьєва Наталія

доктор педагогічних наук, професор,
провідний науковий співробітник відділу
цифрових технологій і комп'ютерного забезпечення,
Державна науково-педагогічна бібліотека
України імені В.О. Сухомлинського, м. Київ, Україна,
професор кафедри фізичної культури і спорту,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України, м. Київ, Україна

Ознаками Суспільства знань (або К-суспільства) у його теперішній стадії розвитку є постійне продукування нової інформації та поширення її у суспільстві; поєднання взаємовпливів соціально-політичних / воєнно-економічних та інформаційних ризиків і небезпек; цифровізація суспільних відносин. Зазначені ознаки не несуть ані позитивного, ані негативного забарвлення, проте в умовах довготривалих воєнних дій, виснаження людського ресурсу (вбивства, міграція, демографічна криза тощо) та свідомого поширення фейкової інформації спостерігається неспроможність її сепарувати та ідентифікувати.

Найбільш вразливими є категорії населення, в яких не сформовано критичне мислення та наявні шаблонізовані застарілі стереотипи світосприйняття.

Відповідно проявами Суспільства знань (або К-суспільства) в таких умовах будуть такі: від поширення інформації задля прогресивного розвитку різних сфер людської діяльності до руйнування стабільного розвитку через пропаганду негативних суспільних проявів (війни, насильства, терору тощо) та дезінформування населення окремих громад чи країн щодо подій та/чи їх

наслідків, які відбуваються у світі в цілому / на окремих континентах / в окремих регіонах.

Викладене вище спричиняє такі наслідки: дезінформація, пропаганда та деградація певних категорій населення, яке стає неспроможним до критичного й ноосферного мислення та адекватного сприйняття дійсності; зниження рівня професіоналізму ПП і НПП через/або необхідність займатися додатково іншими видами діяльності або небажанням працювати з молоддю, рівень підготовки якої не відповідає очікуванням (оскільки є заниженим) із супровідною відсутністю бажання щодо власного розвитку та підвищення кваліфікації внаслідок підміни професійних заходів на суто декларативні.

А це зумовлює додатковий інформаційний тиск, у тому числі й на студентську молодь, оскільки останні шість років (пандемія і повномасштабне вторгнення) не сприяли повноцінному формуванню критичного мислення у дітей та молоді щодо сприйняття інформації.

Значна кількість дітей та молоді живе у фейковому інформаційному просторі, не усвідомлюючи причинно-наслідкові зв'язки подій, що трапляються. Тож ключовою позицією є переформатування мислення у бік усвідомленого сприйняття дійсності. Цьому сприятиме осучаснення бачення результату освіти як багатоцільового та багатокомпонентного, до якого входять, зокрема, грамотність, освіченість, компетентність, менталітет. І хоча ці компоненти не є принципово новими, зміст їх, розуміння й тлумачення змінюється відповідно до епохи, викликів суспільства та потреб ринку праці.

Нова культура мислення має складатися з таких компонентів, як інформаційно-організаційний, духовно-моральний, мобільно-комунікаційний, екологічний, що забезпечить формування інноваційної особистості, спроможної до самореалізації в умовах інформаційного суспільства, за якого в умовах освітньої установи не треба передавати знання, які застарівають швидше, ніж в умовах індустріального суспільства, а важливо навчити молодь самостійно вчитися, що передбачає мислення нового типу.

І це, на наше переконання, сприятиме підвищенню рівня психологічної стійкості молоді як психічного ресурсу, який ми маємо, щоб долати життєві негаразди, будувати плани та втілювати їх в життя, налагоджувати і підтримувати стосунки, а також адаптуватися до несприятливих змін, оскільки її можна виховувати (або нарощувати), тренувати й вдосконалювати – це так званий процес «нарощування» або «пошуку» необхідного ресурсу, який «відкриває нові можливості, нове бачення або навіть нових особистостей».

Список використаних джерел

1. Гнезділова К.М., Терентьева Н.О. Особливості професійної діяльності викладача закладу вищої освіти в умовах невизначеності. *Науково-інформаційний супровід професійної підготовки фахівців в умовах невизначеності*: матеріали науково-практичного семінару з міжнародною участю (Миколаїв, 25.04.2024). Миколаїв, 2024. С. 20–25.
2. Терентьева Н.О. Психологічний супровід студентської молоді працівниками деканату ЗВО України в умовах воєнного часу. *Ольвійський форум – 2024 : стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі. Теоретико-методологічні основи розвитку когнітивної та емоційної сфер як фактор психічного здоров'я особистості* : XXI Міжнар. наук. конф. (20–23 черв. 2024р., м.Миколаїв). Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2024. 116 с. С. –5.
3. Терентьева Н.О., Фалько Н.І. Психологічні аспекти вразливостей користувачів інтернету до методів соціальної інженерії: емпіричне дослідження. *Могилянські читання – 2024 : досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні : глобальний, національний та регіональний аспекти. Психологічні аспекти розвитку особистості в сучасних реаліях* : XXVII Всеукр. наук.-практ. конф. : 6–10 листоп. 2024 р., м. Миколаїв : тези / М-во освіти і науки України ; ЧНУ ім. Петра Могили ; ДНУ «Ін-т модернізації змісту освіти» ; Півд. наук. центр НАН та МОН України ; Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України; Первинна профспілкова орг. ЧНУ ім. Петра Могили. Миколаїв, 2024. С. 239–243.

ПСИХОЛОГІЧНІ МЕТОДИКИ НАДАННЯ ПЕРШОЇ ДОПОМОГИ ОСВІТЯНАМ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНОСТІ ВОЄННОГО СТАНУ: ІНФОРМАЦІЙНИЙ СУПРОВІД

Углова Ольга
молодший науковий співробітник
відділу наукового інформаційно-аналітичного супроводу освіти,
ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського,
м.Київ, Україна

Воєнні дії в Україні поставили перед системою освіти численні виклики. Педагоги, залишаючись на передовій інформаційного, емоційного та гуманітарного фронту, виконують функції не лише вчителів, а й стабілізуючих фігур для дітей і молоді. Однак вони самі потребують фахової підтримки. Часто

освітяни стикаються з сильним емоційним виснаженням, депресивними станами, симптомами ПТСР. З огляду на це потрібна негайна психологічна реакція – як у формі самодопомоги, так і з боку фахівців.

Освітяни є професійною групою, яка особливо чутливо реагує на соціальні потрясіння. Психоемоційними труднощами, з якими стикаються педагоги, є гіперстрес через обстріли, евакуації, втрати; відповідальність за учнів попри власну травмованість; професійне вигорання, посилене роботою в нових форматах (онлайн, змішане навчання); почуття провини за «недостатню» ефективність у навчанні під час війни; соціальна ізоляція, втрати колективу, переміщення; когнітивна втома, порушення сну, тривожність, дратівливість.

Перша психологічна допомога (далі – ППД) – це комплекс негайних дій, що допомагають людині знизити рівень стресу, відновити здатність діяти та опанувати ситуацію.

За рекомендаціями ВООЗ (WHO, 2011), перша психологічна допомога має бути ненав'язливою та гуманною, забезпечувати безпечне середовище, враховувати потреби людини, надаватися не лише психологами, а й усіма навченими дорослими [21].

В умовах зростаючого психоемоційного навантаження на педагогічних працівників, спричиненого війною, невизначеністю та інформаційним тиском, психологічна перша допомога постає як невід'ємний компонент освітньої підтримки.

Актуальність методик ППД обумовлюється потребою в швидкій, доступній та ефективній психологічній підтримці освітян без необхідності спеціалізованого клінічного втручання. Теоретичне обґрунтування таких методик базується на міждисциплінарному синтезі сучасних психологічних концепцій, що дає можливість забезпечити їхню наукову верифікованість та практичну адаптивність.

Згідно з біопсихосоціальною моделлю Дж. Енгеля (1977) вплив травматичного або кризового чинника має багатовимірний характер, охоплюючи тілесний, психологічний та соціальний рівні функціонування людини. Перша

психологічна допомога для освітян, базуючись на цій парадигмі, має бути комплексною, тобто охоплювати фізіологічні прояви (наприклад, соматичне напруження), когнітивно-емоційні реакції (тривога, безпорадність) та чинники соціального контексту (професійна спільнота, міжособистісна підтримка). Застосування методик на основі даної моделі передбачає використання технік тілесного заземлення, вправ на дихання, соціально орієнтованої підтримки [17].

У Концепції психологічної стійкості (резильєнтності), яку розроблено А. Мастен, А. Бонанно, Е. Вертелем та ін., наголошено на потенціалі людини до відновлення після стресу завдяки внутрішнім (когнітивним, емоційним) і зовнішнім (соціальним, організаційним) ресурсам. У контексті ППД для освітян це передбачає формування практик, що актуалізують внутрішні опори особистості (досвід подолання труднощів, професійна ідентичність), а також взаємопідтримку колег.

Методики можуть передбачати візуалізацію ресурсів, вправи на самоусвідомлення, картування підтримувального середовища [20, 14, 23].

Всесвітня організація охорони здоров'я (2011) запропонувала універсальний протокол психологічної допомоги, побудований на трьох простих діях: «Побач» (вияв потреб і ризиків), «Слухай» (активне слухання без оцінювання), «Підтримай» (напрямок до ресурсів та нормалізація стану). Цей підхід є особливо цінним у надзвичайних ситуаціях і придатний для широкого впровадження в освітніх середовищах як алгоритм базової взаємодії в кризі [21].

Методики ППД часто спираються на когнітивно-поведінкові підходи (А. Бек, А. Елліс), що базуються на принципі: переживання людини залежать не від ситуації як такої, а від її інтерпретації.

Педагогічні працівники, опинившись у стресовій ситуації, часто демонструють автоматичні негативні думки (катастрофізація, самозвинувачення), що поглиблюють тривогу.

Методики ППД охоплюють елементи когнітивної реструктуризації, техніки короткотермінового самоконтролю (дихання, самодіалог, відтермінування емоційного реагування) [2, 16].

На думку Ліндемманна і Каплана, кризова ситуація є потенційно руйнівною, але також і трансформаційною. Завдання ППД – допомогти людині відновити базову функціональність, здатність до ухвалення рішень, орієнтацію в реальності. Методики в цьому напрямі передбачають підтримку простих дій, технік стабілізації, а також формування безпечного середовища в професійному просторі освітнього закладу [19, 15].

В Україні після 2014 р., а особливо після повномасштабного вторгнення в 2022 р., потреба у психологічній підтримці педагогів набула системного характеру. Однією з найбільш оперативних форм такої підтримки стала перша психологічна допомога (ППД), що інтегрує базові принципи кризового втручання, психоосвіти та стабілізаційних практик. У контексті освіти в Україні створено й адаптовано низку спеціалізованих методичних рішень, зорієнтованих на потреби саме освітян.

Однією з найвідоміших є методика, розроблена за участі Українського інституту розвитку освіти (УІРО) у співпраці з ЮНІСЕФ. Вона ґрунтується на міжнародному протоколі ППД (ВООЗ, 2011) і пропонує педагогам чотири базові кроки: «Побачити – Почути – Підтримати – Направити». Посібник пропонує практичні сценарії взаємодії з учнями, колегами та батьками в умовах стресу, а також вправи для самодопомоги, техніки стабілізації та розпізнавання ознак вторинної травматизації [10].

Важливим доповненням до цього стало впровадження програм психоосвіти, таких як «Самодопомога в умовах війни» (ГО «Безпечний простір», 2022), де акцент робиться на відновленні ресурсу педагога через вправи тілесної регуляції, дихальні практики та елементи когнітивно-поведінкової терапії. Такі методики забезпечують не лише швидку підтримку в умовах гострої кризи, але й профілактику професійного вигорання вчителів [1]. Ще одним прикладом стало поширення компонентів програми «Вчимося жити разом» (2015–2020), розробленої у партнерстві з ЮНІСЕФ та МОН України. Ця програма містить елементи розвитку емоційного інтелекту, стресостійкості, ненасильницької комунікації та практик зняття напруги [9].

Нарешті, запуск національної програми психічного здоров'я «Ти як?» (2022) створив координаційну платформу для навчання освітян навичок саморегуляції, надання ППД дітям і підвищення стійкості освітнього середовища загалом [9]. Таким чином, українські методики ППД для освітян стали невід'ємною частиною системи кризового реагування в освітній галузі. Їх ефективність підсилюється інтеграцією з міжнародними підходами та постійною адаптацією до специфічних викликів сьогодення.

Отже, на основі викладеного вище матеріалу можемо зробити висновок, що психологічна підтримка освітян у часи воєнного стану є ключовим чинником збереження не лише їхнього добробуту, а й ефективності освітнього процесу. Системна реалізація методик ППД, створення безпечного середовища в закладах освіти, доступ до інформації та спеціалістів є критично важливими. Важливо розширювати мережу підготовки педагогів до надання самодопомоги, а також удосконалювати механізми інформаційного супроводу через офіційні ресурси, мобільні застосунки та мережеві ініціативи.

Список використаних джерел

1. Безпечний простір. Самодопомога під час війни : гайд для освітян. Київ, 2022. URL: <https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2022/03/samodopomoga-vchytelyam.pdf>
2. Бек А. Т. Когнітивна терапія та емоційні розлади. Львів : Вид-во УКУ, 2020. 328 с.
3. Василик М. Ю. Основи психологічної допомоги в кризових ситуаціях : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2011. 216 с.
4. Гуцаленко Л. В., Калашнік Н. В. Експрес-методи ППД для вчителів у кризових ситуаціях.. *Психологія: реальність і перспективи*. 2023. Вип. 20. С. 130–137.
5. Котлубей Л. М. Психологічна стійкість педагогів як чинник подолання професійного стресу. *Актуальні проблеми психології*. 2022. Т. 3. С. 74–82.
6. Кравченко Т., Савченко С. Психологічна підтримка освітян під час війни. *Психологія і суспільство*. 2023. № 1. С. 45–52.
7. Лазарус Р. С., Фолкман С. Стрес, оцінювання і копінг. Київ : Центр учбової літератури, 2010. 234 с.
8. Національна програма психічного здоров'я «Ти як?». URL: <https://www.tyuyak.org.ua/> (дата звернення: 14.04.2025).
9. Програма «Вчимося жити разом» : навч.-метод. комплект для педагогів. Київ : МОН України, ЮНІСЕФ, 2016. URL: <https://www.psyua.com.ua/vchymosya-zhyty-razom/> (дата звернення: 14.04.2025).
10. Психологічна перша допомога: поради для освітян. Київ : УІПО, 2022. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2022/10/04/ppd-osvityanam.pdf> (дата звернення: 14.04.2025).
11. Психологічна перша допомога : посіб. для працівників передової лінії / ВООЗ ; пер. з англ. Київ : УЦНС, 2015. 64 с.

12. Психологічна підтримка в умовах війни : метод. реком. / Укр. наук.-метод. центр практ. психології і соц. роботи. Київ : УНМЦ ППСП, 2022. 36 с.
13. Рудій О. І., Ткач Н. В. Психологічна перша допомога: алгоритми реагування в умовах надзвичайної ситуації : метод. реком. Київ : ПІПО КУ ім. Б. Грінченка, 2023. 48 с.
14. Bonanno G. A. Loss, trauma, and human resilience: Have we underestimated the human capacity to thrive after extremely aversive events? *American Psychologist*. 2004. Vol. 59(1). P. 20–28. DOI: <https://doi.org/10.1037/0003-066X.59.1.20>.
15. Caplan G. Principles of Preventive Psychiatry. New York : Basic Books, 1964. 443 p.
16. Ellis A. Reason and Emotion in Psychotherapy. Secaucus, NJ : Citadel Press, 1994. 466 p.
17. Engel G. L. The need for a new medical model: A challenge for biomedicine. *Science*. 1977. Vol. 196, № 4286. P. 129–136. DOI: <https://doi.org/10.1126/science.847460>
18. Five Essential Elements of Immediate and Mid-Term Mass Trauma Intervention: Empirical Evidence / Hobfoll, S. E., Watson, P., Bell, C. C. et al. *Psychiatry*. 2007, Vol. 70(4). P. 283–315.
19. Lindemann E. Symptomatology and management of acute grief. *American Journal of Psychiatry*. 1944. Vol. 101(2). P. 141–148. DOI: <https://doi.org/10.1176/ajp.101.2.141>.
20. Masten A. S. Ordinary magic: Resilience processes in development. *Development and Psychopathology*. 2001. Vol. 14(4). P. 753–776. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0954579401004079>
21. Psychological first aid: Guide for field workers / World Health Organization, War Trauma Foundation, & World Vision International. Geneva: WHO. 2011. 60 с. URL: <https://www.who.int/publications/i/item/9789241548205> (дата звернення: 14.04.2025).
22. The Efficacy of Cognitive Behavioral Therapy: A Review of Meta-analyses / S. G. Hofmann, A. Asnaani, I. J. Vonk et al. *Cognitive Therapy and Research*. 2012. Vol. 36. P. 427–440. DOI: 10.1007/s10608-012-9476-1.
23. Werner E. E., Smith R. S. Overcoming the odds: High-risk children from birth to adulthood. Ithaca, NY : Cornell University Press, 1992. 280 p.

ОСВІТНЬО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ У ВОЄННИЙ І ПОВОЄННИЙ ЧАС

Ханбекийн Давид

здобувач вищої освіти,

Український державний університет науки і технологій,

м. Дніпро, Україна

(науковий керівник: Ольга Лучанінова,

доктор педагогічних наук, професор)

Нині, коли Україна переживає війну, питання патріотичного виховання стає ще більш важливим. Але окрім формування патріотичних цінностей, важливо також подбати про психологічний стан молоді. Адже багато дітей і підлітків зазнали стресу, втратили близьких або змушені були покинути свої домівки. Саме тому освітній процес має поєднувати знання про історію та культуру з емоційною підтримкою. Навчальні заклади зараз відіграють ключову роль у вихованні свідомої молоді. Потрібно не просто розповідати про історію, а робити це цікаво та інтерактивно: включати теми про героїв сьогодення, традиції

національного спротиву в уроки історії та громадянської освіти, використовувати сучасні методи навчання: дискусії, історичні реконструкції, екскурсії тощо. Війна принесла багато випробувань, особливо дітям і молоді. Хтось втратив рідних, хтось змушений починати життя з нуля в новому місті. Саме тому психологічний супровід має бути невід'ємною частиною навчання. Важливо допомагати дітям і студентам, які пережили травматичні події (через консультації, групи підтримки, роботу шкільних психологів), використовувати методи подолання стресу та тривожності, щоб розвивати емоційну стійкість; створювати безпечне середовище в навчальних закладах, де молодь зможе відчувати підтримку та довіру; допомагати сім'ям військових, переселенців та дітей, які втратили батьків, через спеціальні програми підтримки. Усе це є патріотизмом українців у дії. Національно-патріотичне виховання сьогодні – це не просто уроки про історію чи гасла. Це поєднання освіти та психологічної підтримки, яке допоможе молодому поколінню не лише любити свою країну, а й бути сильними, свідомими та готовими брати участь у її відбудові. Важливо не лише навчати, а й підтримувати тих, хто сьогодні росте в умовах війни, щоб завтра вони змогли стати опорою для України.

ВЗАЄМОДІЯ СТЕЙКХОЛДЕРІВ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ Й ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У СФЕРІ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Шульга Людмила
доцент кафедри дошкільної та початкової освіти
кандидат педагогічних наук, доцент,
Запорізький національний університет,
м. Запоріжжя, Україна

Сучасні виклики, пов'язані з воєнним і повоєнним періодами в Україні, актуалізують питання національно-патріотичного виховання дітей і молоді. Одним із ключових напрямів ефективного виховання є співпраця між закладами вищої освіти (ЗВО) і закладами дошкільної освіти (ЗДО), що дає змогу забезпечити системний підхід до формування патріотичних цінностей з раннього віку. Важливу роль у цьому процесі відіграє взаємодія стейкхолдерів – освітян,

студентів, вихователів, батьків, громадських організацій та представників місцевої влади.

Термін «стейкхолдер» (від англ. stakeholder) вперше увів німецький соціальний теоретик Й. Альтузіус (Johannes Althusius). З часом термін зазнав суттєвих змін і використовується для позначення фізичних або юридичних осіб, які мають легітимний інтерес у діяльності організації, тобто певною мірою залежать від неї або можуть впливати на її діяльність [2].

Відповідно до стандарту ISO 26000 стейкхолдером є особа або група осіб, зацікавлених у будь-яких рішеннях або діяльності організації [1].

Останнім часом термін набув поширення в освітньому просторі, відображаючи важливість залучення всіх учасників освітнього процесу до його вдосконалення. Кожен із цих учасників виконує певну функцію, що визначає його роль як стейкхолдера.

Аналіз взаємних очікувань між освітніми установами та зацікавленими сторонами представлено в дослідженнях А. Аммарі, Ю. Герасименко, які пропонують класифікацію стейкхолдерів залежно від їх впливу та зацікавленості в розвитку освіти.

Підходи до врахування інтересів стейкхолдерів у процесі управління освітніми організаціями розглянуто в працях А. Котлик, О. Стрелкової. Динамічні зміни у сфері освіти, впровадження інновацій у вищій школі та орієнтація на якісну трансформацію освітніх програм роблять застосування стейкхолдерського підходу необхідним для ефективного функціонування освітніх установ [3].

Оскільки сучасна освіта активно інтегрує стейкхолдерський підхід, важливим аспектом стає співпраця між закладами вищої і дошкільної освіти. Вона базується на принципах наступності, інтеграції освітніх практик, міждисциплінарності та партнерства, що сприяє узгодженості підходів до навчання та виховання на різних рівнях освітньої системи.

Особливої значущості така взаємодія набуває у сфері патріотичного виховання, адже саме спільні зусилля педагогів різних ланок освіти дають

можливість сформувати цілісне світосприйняття, громадянську свідомість та національну ідентичність у дітей.

У цьому контексті набувають значення ключові аспекти, що представлені в таблиці 1.

Таблиця 1

Ключові аспекти взаємодії ЗВО і ЗДО у сфері патріотичного виховання

Ключові аспекти	Роль ЗВО	Роль ЗДО
Методична підтримка	Розроблення освітніх програм, методичних рекомендацій, навчальних посібників для педагогів ЗДО	Впровадження сучасних методик патріотичного виховання у повсякденну освітню діяльність
Науково-дослідна діяльність	Проведення досліджень із патріотичного виховання, аналіз ефективності педагогічних підходів	Апробація наукових напрацювань у практиці роботи з дітьми
Підготовка майбутніх педагогів	Організація практик студентів у ЗДО, впровадження спецкурсів із патріотичного виховання	Надання студентам можливості працювати з дітьми, залучення до освітніх проєктів
Освітні заходи та ініціативи	Організація лекцій, тренінгів, круглих столів з питань національно-патріотичного виховання	Проведення патріотичних свят, акцій, екскурсій, спільних заходів зі студентами та викладачами
Формування громадянської свідомості	Популяризація ідей національної ідентичності, підготовка педагогів до роботи в умовах суспільних викликів	Розвиток у дітей почуття любові до Батьківщини засобами гри, мистецтва, інтегрованої діяльності
Підтримка сімейного виховання	Надання рекомендацій батькам щодо патріотичного виховання, розроблення консультаційних матеріалів	Організація зустрічей, тренінгів для батьків, залучення родин до виховного процесу

Представлений у таблиці матеріал доводить, що взаємодія стейкхолдерів забезпечує комплексний підхід до формування патріотичних цінностей, охоплюючи як теоретичний рівень підготовки педагогів, так і практичну реалізацію освітніх ініціатив у ЗДО.

ЗВО забезпечують науково-методичну підтримку, підготовку майбутніх педагогів і розвиток сучасних підходів до виховання, тоді як ЗДО безпосередньо впроваджують ці методики в освітній процес, працюючи з дітьми та їхніми родинами. Спільні освітні ініціативи, інтеграція теоретичних і практичних знань, а також активна співпраця з батьками уможливають створення цілісної системи патріотичного виховання, що забезпечує наступність і ефективність цього процесу на всіх рівнях освіти. Взаємодія між ЗВО і ЗДО у сфері

патріотичного виховання є стратегічно важливою для формування національної свідомості майбутніх поколінь.

Взаємодія між ЗВО і ЗДО у сфері патріотичного виховання є стратегічно важливою для формування національної свідомості майбутніх поколінь. ЗВО забезпечують науково-методичну підтримку, підготовку майбутніх педагогів і розвиток сучасних підходів до виховання, тоді як ЗДО безпосередньо впроваджують ці методики в освітній процес, працюючи з дітьми та їхніми родинами. Спільні освітні ініціативи, інтеграція теоретичних і практичних знань, а також активна співпраця з батьками дає можливість створити цілісну систему патріотичного виховання, що забезпечує наступність і ефективність цього процесу на всіх рівнях освіти.

Ефективна взаємодія між закладами вищої освіти та закладами дошкільної освіти у сфері патріотичного виховання є запорукою виховання свідомих, відповідальних громадян. Спільні зусилля стейкхолдерів сприятимуть вихованню патріотизму з раннього віку й забезпеченню стійкої освітньої моделі, яка відповідатиме викликам сучасності та сприятиме відродженню України.

Список використаних джерел

1. Керівництво із соціальної відповідальності ISO/DIS 26000. *Міжнародна організація стандартизації Guidance on social responsibility*. URL: [isotc.iso.org](https://www.iso.org/standard/72431.html) (дата звернення 06.02.2025).
2. Колмакова О. М., Коломієць Ю. В., Смачило В. В. Процедура аналізу стейкхолдерів підприємства. *Економіка і суспільство*. 2017. Вип. 12. С. 348–353.
3. Криштанович С. Вплив стейкхолдерів на якісну підготовку фахівців у закладах вищої освіти. *Соціально-економічні відносини в цифровому суспільстві*. 2023. Т. 2 (48). С. 93–103.

РОЛЬ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ В РОЗБУДОВІ ЄДИНОГО ВІДКРИТОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ ОСВІТИ

Шульга Олександр
аспірант, Запорізький національний університет,
м.Запоріжжя, Україна

Сучасний освітній процес зазнає значних трансформацій під впливом цифрових технологій, серед яких штучний інтелект (ШІ) відіграє одну з ключових ролей. Використання ШІ у професійній діяльності педагогів сприяє

підвищенню ефективності навчання та є важливим чинником у розбудові єдиного відкритого інформаційного простору освіти, що забезпечує доступність, інклюзивність і персоналізацію освітнього середовища.

Єдиний відкритий інформаційний простір освіти в сучасних наукових дослідженнях представлений як система цифрових ресурсів, платформ і сервісів, що забезпечують вільний доступ до знань, взаємодію учасників освітнього процесу та автоматизацію управлінських і навчальних процесів.

В аналітичній доповіді з формування єдиного відкритого освітньо-наукового простору України, підготовленій Національним інститутом стратегічних досліджень, С. Здіорук, А. Іщенко, М. Карпенко називають передумовами відкритості єдиної національної освітньо-наукової системи доступність навчальних матеріалів усіх рівнів освіти, історико-культурної спадщини, наукових досліджень, що сприяє обміну досвідом між педагогами, інтеграції української науки у світовий інтелектуальний простір, забезпечує якісні інструменти для колективної роботи та доступність результатів навчальної діяльності для громадськості [2].

У розбудові єдиного відкритого інформаційного простору освіти важливу роль відіграє штучний інтелект, який сприяє персоналізації навчання, автоматизації адміністративних процесів та розширенню доступу до освітніх ресурсів [1, с. 67–79]. Використання ШІ в освітньому процесі дає змогу створювати персоналізовані навчальні середовища та забезпечувати зворотний зв'язок із здобувачами освіти, що підвищує ефективність навчання. Крім того, ШІ може виконувати звичайні завдання в освітньому процесі та визначати попередній рівень підготовки, що сприяє кращому розумінню їхніх потреб та адаптації навчальних матеріалів відповідно до індивідуальних особливостей.

Необхідною умовою ефективного функціонування відкритого освітнього простору є підготовка педагогів до роботи з ШІ. Підготовка майбутніх педагогів до роботи з ШІ є ключовим складником розвитку цифрової компетентності, яка, за визначенням О. Іваницького, полягає в здатності вчителя доцільно, критично і безпечно обирати, створювати та змінювати цифрові ресурси, керувати ними,

захищати та поширювати їх у процесі професійної діяльності [3]. У контексті роботи зі штучним інтелектом, це означає, що майбутні педагоги мають опановувати новітні цифрові інструменти, здобувати навички застосування цих ресурсів для персоналізації навчання, підтримки критичного мислення учнів, забезпечення їхньої безпеки в цифровому середовищі та сприяння розвитку цифрової компетентності у школярів. Така підготовка дає можливість педагогам ефективно використовувати ШІ для розширення навчальних горизонтів учнів, формуючи у них необхідні навички для адаптації до швидко змінюваного цифрового світу.

Використання технологій ШІ в освітньому процесі потребує від педагогів окрім базових цифрових навичок, розуміння алгоритмів роботи ШІ, критичного оцінювання його результатів і вміння адаптувати навчальні методики до нових умов. Відсутність належної підготовки може призвести до поверхневого використання можливостей ШІ або навіть до створення ризиків, пов'язаних із довірою до автоматизованих рішень без педагогічного аналізу. Саме тому освітньо-професійні програми для майбутніх педагогів мають використовувати курси, спрямовані на розвиток компетентностей у сфері штучного інтелекту, що забезпечить якісний і безпечний освітній процес у відкритому інформаційному просторі.

Отже, підготовка майбутніх педагогів до роботи з штучним інтелектом є важливим чинником ефективного функціонування відкритого освітнього простору. Впровадження спеціальних навчальних модулів, що передбачають теоретичні засади ШІ, практичні навички роботи з освітніми технологіями та формування цифрової грамотності, сприяє розвитку інноваційного освітнього середовища. Опанування майбутніми педагогами технологій ШІ дасть їм змогу використовувати адаптивні навчальні системи, персоналізовані платформи, аналіз освітніх даних та автоматизовані інструменти для підвищення ефективності викладання. Крім того, особливу увагу приділено етичним і правовим аспектам застосування ШІ, що забезпечує відповідальне впровадження технологій у навчальний процес.

Таким чином, системна підготовка педагогів до роботи з ІІІ сприятиме розвитку цифрової освіти, інтеграції української системи освіти у глобальний освітньо-науковий простір, підвищенню якості освітнього процесу та формуванню критичного мислення у студентів, що забезпечуватиме відкритість, доступність та інноваційність освітнього середовища відповідно до вимог сучасного інформаційного суспільства.

Список використаних джерел

1. Аналітичний вісник у сфері освіти й науки : довід. бюл. / наук. ред. М. Л. Ростока ; бібліогр. ред. Л. О. Пономаренко ; НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. Вінниця : ТВОРИ, 2023. Вип. 18. 120 с. DOI: <https://doi.org/10.33407/lib.NAES.737306>.
2. Здіорук С. І., Іщенко А. Ю., Карпенко М. М. Формування єдиного відкритого освітньо-наукового простору України. Київ : Нац. ін-т стратег. дослідж., 2011. 43 с.
3. Іваницький О. І. Формування цифрової компетентності майбутнього вчителя фізики у процесі фахової підготовки. *Наукові записки. Серія : Педагогічні науки*. 2020. Вип. 185. С. 29–33.

Наукове видання

**ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ
В КОНТЕКСТІ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ
ОСВІТИ, ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ**

**Збірник матеріалів (тез доповідей)
Всеукраїнського науково-практичного семінару
відділу наукового інформаційно-аналітичного супроводу освіти
ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського**

Відповідальний за випуск, упорядник
Лучанінова О. П.

Літературний редактор
Василенко Н. М.

Електронне видання

Видавець ТОВ «ТВОРИ».
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготовлювачів
і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ДК № 6188 від 18.05.2018 р.
21034, м. Вінниця, вул. Немирівське шосе, 62а.
Тел.: 0 (800) 33-00-90, (096) 97-30-934, (093) 89-13-852, (098) 46-98-043.
e-mail: info@tvoru.com.ua <http://www.tvoru.com.ua>

